

TARTALOM

Mécses a te igéd

FERENCZI ANDREA: *Ő gyújtott világosságot* 401

Tanulmányok

BALOGNÉ VINCZE KATALIN: *„Micsoda csoda az úrvacsora?!”* 402

Figyelő

SZÉCHEY BÉLA: *Felelősek vagyunk a teremtés fenntartásáért* 407

SZEBIK IMRE: *A lelkipásztor és a Biblia* 411

HARMATI BÉLA LÁSZLÓ: *Érték(t)rend* 414

HAFENSCHER KÁROLY (ID.): *Margójegyzetek A teremtés ünnepe című könyvhöz* 417

KEREPESZKI ANIKÓ: *Isten udvari bolondja* 419

LABORCZI DÓRA: *A felkelő nap háza* 420

Kitekintés

FERNANDO ENNS: *A megbocsátás erejéről, a megbékélés lehetőségéről és az erőszak legyőzésének ígéretéről* 422

Az igehirdető műhelye

BENCZE ANDRÁS: *Az egyházi év utolsó előtti (Reménység) vasárnapja (Jer 8,3–7.13)* 425

SÁNDOR FRIGYES: *Szentháromság ünnepe utáni utolsó (Örökélet) vasárnap (Ézs 65,17–25)* 428

BÁCSKAI KÁROLY: *Advent 1. vasárnapja (Mk 1,1–5)* 432

DEÁK ÁGOTA: *Advent 2. vasárnapja (Lk 13,6–9)* 435

SZABÓ SZILÁRD: *Advent 3. vasárnapja (Jn 5,31–38)* 437

Ő gyújtott világosságot

FERENCZI ANDREA

*Ő gyújtott világosságot szívünkben, hogy felragyogjon előttünk
Isten dicsőségének ismerete Krisztus arcán.
(2Kor 4,6)*

Formában és színben is gazdag a választék. Ősz és tél, az egyházi esztendő utolsó vasárnapjai és a küszöbön levő advent elképzeldhetetlen gyertya, mécsesgyújtás nélkül. Nagy divatja lett a gyertyagyújtásnak. Sokan egészen szép gyűjteménnyel rendelkeznek. Külön koreográfiát terveznek egy-egy igei alkalomnál, hogyan, mennyit gyújtsanak meg. Vannak keresztények, akik a gyertyák mellé már füstölőt is használnak. Tavaly országos hetilapunk is megversenyeztette az adventi koszorúkat, adventi gyertyákat. Valamiért talán túlzottan is előtérbe kerültek az egyébként látványos elemek.

Többszörre fehér gyertyákat vagy mécseseket gyújtunk, amikor Örökélet vasárnapján emlékezünk. Aztán jönnek az arany- és ezüstszínűek, a három lila, egy rózsaszín a karácsonyi ünnepkör közeledtével. Formában és színben valóban nagy a választék. Az egyik héten még mintha megmozdíthatatlan kővé dermedne a gyertya fehér szára, a következő vasárnap, advent beköszöntével pedig, talán már nem is az oltáron, az asztalon lobog a fény, hanem egészen bennünk. Pedig csak egy tárgy. Kellék. Kár, hogy sokszor nagyobb figyelmet kap, mint az élet Világossága, az Élet Uráról szóló bizonyágtétel. Valójában mindegy, hogy fehér-e vagy lila. Nem a formája, színe, hogy hányat gyújtunk meg, és hány darabbal rakjuk tele a lakást, hozza meg az életet. *Ő gyújtott világosságot szívünkben, hogy felragyogjon előttünk Isten dicsőségének ismerete Krisztus arcán.*

A külsőségek mutathatnak egyfajta gazdagságot, lo-boghat a tűz, lehet illatot csalni a hajlékba, készülhetünk

adventre kézműveskedéssel, tervezhetjük a karácsonyi programokat, de vigyázzunk, ezek nem rejtik el, ha üres, hideg, nullára zuhant a belső. Nem pótolják azt a beszé- det, amin keresztül Isten a szívünket újracseréli. Bizony baj van, ha a gyertya ég, de hitünknek szürke füstkarikái vannak, erőlködünk, pöfékelünk, és nem tudjuk kimonda- ni, megfogalmazni az evangéliumot.

Örökélet vasárnapján vagy az adventi ünnepnap- okon sem a gyertya, sem a sóliszt-gyurma, sem a színes festék vagy zöld karácsonyfaág nem elég. Nem elég hangulatot varázsolni. Emberekhez kell szólni a testté lett Igéről.

Ő gyújt világosságot. Jézus Krisztuson látjuk ezt meg. Amikor keresztfájánál ott találok magamat. Igaz, ő van ott, ő halt meg értem, de nem tudok nem ott lenni és meg- semmisülni, hogy ő legyen minden.

Isten gyújtja a világosságot. Ő az, aki az egyházi esz- tendő utolsó vasárnapjain is szól hozzánk. Aki a haldokló- nak, a gyászolónak tud biztosat ígérni, minden percben újjászülni a reményt. Ő az, aki rámutat, hogy Fia érkezik. És amikor beléhasít szívünkbe, hogy Isten milyen nagy szeretettel van hozzánk, irgalmaz nekünk, akkor forróso- dik a levegő, szívéhez kap az ember. Ekkor van igazán hangulat!

Ragyog a Világosság! Nem tud nem ragyogni. Nincse- nek füstkarikái, nem alszik el. *Ő gyújtott világosságot szív-ünkben, hogy felragyogjon előttünk Isten dicsőségének is-merete Krisztus arcán.*

„Micsoda csoda az úrvacsora?!“¹

Evangelikus fiatalok úrvacsora-értelmezésének gyakorlati teológiai értékelése

BALOGNÉ VINCZE KATALIN

Az úrvacsora szentsége az egyház életét meghatározó ajándék. Amikor az úrvacsoráról beszélünk – legyen az személyes beszélgetés, hittanóra vagy prédikáció, liturgiavita vagy ökumenikus teológiai kérdésfelvetés – tudatosan vagy nem, de személyes úrvacsora-tapasztalatunkra is reflektálunk, és mások személyes tapasztalataival is vitázunk vagy egyetértünk. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy minden jól bevált terminológia használatakor (az úrvacsorával kapcsolatos teológiai formulák esetében is) egyrészt a klisévé üresedés veszélye, másrészt egyfajta „szómagia” – logikai lépéseket is nélkülözni képesnek tűnő – attrakciója fenyeget.² E veszélyekkel számolni, szembenézni, s ezeket leküzdeni rendszerint a fogalmak tartalmának újragondolásával igyekszünk. E tevékenységünkhöz értékes impulzusokkal szolgálhatnak a gyakorlati teológia empirikus vizsgálatai. Mivel azonban e vizsgálatok többsége „laikus” gondolatok számbavételén alapul, csak gondos értelmező munka eredményeképpen derülhet fény a gyakorlatból adódó felvetések és a teológiai kérdések összefüggésének (korrelációjának) lehetőségére, és mindkét irányban használható eredmények felmutatására.³ Az így kapott eredmények gyakorlati hasznosításához azonban további kontextualizációra van szükség. A fent említett személyes tapasztalatok köre ekkor kerül újra homloktérbe. A laikus gondolatok számbavételét és ezt a nem könnyű korrelációs folyamatot azonban sem az evangélium hirdetése céljából nem kerülhetjük ki, sem egy világra nyitott, valódi kérdésekre választ kereső teológia érdekében nem tekinthe-

tünk el tőle. E munkához szeretnék néhány adalékot szolgáltatni jelen dolgozatomban, amelyben huszonegy, 15–18 év közötti evangélikus hitoktatásban részesülő (evangélikus gimnáziumban tanuló) diák⁴ felvetéseit teszem közkinccsé.

A kérdőíves felmérés és eredményeinek ismertetése

A kérdőív összeállítása⁵ és kitöltésének körülményei

A mellékelt kérdőív négy fő kérdése rejtett módon a hitbeli és érzelmi tapasztalatok felől halad a tudatos értékelés irányába. Igyekeztem minél több szempontból rákérdezni a diákok úrvacsorával kapcsolatos véleményére: e célnak megfelelően alkalmaztam különböző kérdés-, illetve feladattípusokat is.

A kérdőívet az önként jelentkező diákok (a megkérdezettek mintegy 70 százaléka, többségében lányok⁶) egy csoportja

⁴ A Deák Téri Evangélikus Gimnázium tanulói 2008 májusában.

⁵ Az úrvacsorai gyakorlat és az úrvacsoráról szóló tanítás összefüggésére vonatkozó vizsgálatról szóló beszámolót a Magyarországon hozzáférhető szakirodalomban nem találtam. A kérdéskörrel szorosan összefüggő kutatásokról olvashatunk azonban H.-J. Thilo, K. Tamminen, Joób M. és Hézser G. műveiben. Eredményeiket elsősorban a jelen felmérés adatainak értékelésekor használtam fel.

⁶ A beérkezett adatok alapján a lányok és a fiúk elgondolásaiban nem fedezhető fel egymástól eltérő tartalmi sajátosság egyik kérdés esetében sem. Jóllehet, a lányok az érzelmi elemeket inkább kiemelik, míg a fiúk az értelmi elemekre figyelnek, ez az eltérés inkább csak a megfogalmazások stílusa tekintetében jelentkezik. Úgy tűnik, hogy a diákok életkorának különbsége sem befolyásolta a válaszokat.

¹ A dolgozat az Evangélikus Hittudományi Egyetem doktori iskolájának gyakorlati teológiai kurzusára készült.

² Scharfenberg 1985, 65 és Hézser 2005, 71–74.

³ Az úrvacsora esetében e művelet különös hangsúlyt kap, hisz „a szimbólumban az élettapasztalatnak és a hit válaszainak korrelációjával találkozunk”. Baumgartner 2006, 611.

hittanórán, másik csoportja otthon töltötte ki.⁷ A kérdőívek beérkezését követően közös kiértékelésre került sor.

A vélemények bemutatásának módja

A kontrollkérdés adatai,⁸ a többi kérdésre adott őszinte válaszok, valamint az értékelő beszélgetés alapján mindenesetre megállapíthatjuk, hogy a diákoknak lehetőségük nyílt gondolataik őszinte kifejtésére, s e lehetőséggel éltek is. Válaszaikat rendszerezett formában mutatom be. E kis minta nem tekinthető reprezentatívnak, a válaszadók színes tapasztalatai közt azonban néhány szembetűnő, tendenciaszerű azonosság is figyelmet érdemel, tehát ezeket is kiemelem. Végül pedig a válaszok összességének valószínű háttérét próbálom vázolni.

Az egyes kérdésekre adott válaszok

Az első két kérdésre adott válaszok⁹ szorosan összefüggnek.

Az első feladatra adott 17 válasz közül 14 szerint az úrvacsora lényege a *bűnbocsánat*.¹⁰ Ezek közül azonban csak kettő hangsúlyozza az úrvacsora hatásának jövőbeli dimenzióját („tisztá lap”, „új esély”), míg a többiek a *múlt bűneivel való megbirkózás* és az úrvacsora *jelenbeli megnyugtató, felüdítő* voltát említik. Az úrvacsora mint az *Istennel való közösség*, találkozás, kommunikáció alkalma öt diák válaszában fordul elő (egyikük tudatosan Jézussal való találkozást említ). Egy válaszadó a közösség mellett az úrvacsora jelkép voltáról ír, egy pedig a bűnbocsánat összefüggésében a hit fontosságát hangsúlyozza. Egy 18 éves lány a következő dilemmát veti fel: „... *Nem szoktam sűrűn úrvacsorát venni. Talán túl bűnösnek érzem magam, és ezért. Amikor meg veszek, akkor nagyon jó érzés fog el, de utána valahogy mindig felidegesít a bátyám vagy valamilyen családtagom. Ezek után elgondolkozom, hogy van-e értelme vennem, ha utána nincs békességem.*”

A második kérdést némiképp az első korrekciójának is tekintjük, hiszen itt a nem direkt rákérdezés több eddig elsikladt szempontot tárt fel, így elsősorban a *hála* (6 imában), va-

lamint öt imádságban a további Istennek tetsző élet, tehát a *jövő etikai dimenziója* kap hangsúlyt. Érdekes, hogy a *hála első sorban a bűnbocsánat és az új kezdet lehetőségének okán* fogalmazódik meg, és nem a teremtő és gondviselő Atyához szól.

Mivel a *negyedik feladat* tartalmilag az első kettőnek a folytatása, ennek ismertetésére térek most át. E feladatot csak egy diák nem oldotta meg. Kilenc válaszadónak mindkét imádság tetszik, egy diák azonban „közhelyesnek” találja ezeket az imákat, szerinte ezért ezeket „nem lehet mindenkire rákényszeríteni”. A többi válaszadó közül a legtöbben (7 válasz) azt jelezték, hogy hozzájuk a második imádság áll közelebb, az tetszik nekik. Az első imádságot mindössze ketten preferálták. Hogy melyik sorokat, kifejezéseket jelölték meg a diákok, különösen is beszédesek. Úgy tűnik, a gyakorlatias, életközeli szakaszokkal szemben alulmaradtak a teológiai korrektnak, ám igen egyházas megfogalmazású fordulatok. Sokak szerint ezek túlbonyolítottak, mások szerint pedig sablonosak. (Ezt az okot jelölték meg azok, akiknek az első ima nem tetszett, illetve akiknek ez az ima tetszett, azok is az őszinte szeretet fordulatát emelték ki belőle pozitívan – aktualitására hivatkozva –, míg a többi részt jelöletlenül hagyták.) Érdekes még, hogy bár a második imádság nagyon népszerűnek bizonyult, az egyes érzékszervek szavait a jelölő vonalak többnyire elkerülték, illetve csak azok a diákok jelölték meg azokat, akik egy-egy gondolatot emeltek csak ki a szövegből, s az a gondolat csak az érzékszerv vagy testrész említésével együtt volt érthető. A *válaszadók tehát, jóllehet, az életközeli témákra*¹¹ (veszeke-dés és békétlenség hangja, dicséretet énekelni, s ezután az igazat vallani, új életet élni, valamint a kimondhatatlan jó-ság) *rezonáltak, a megfogalmazásban mégis egyfajta emelkedettséget vártak el.* Egy diák már a második feladatban is idézte a második imádságot, mondván, hogy ő ezt szívesen mondaná együtt a lelkésszel és a gyülekezet közösségével fennhangon; egy másik diák szerint pedig „ezek az imádságok úrvacsorán kívül is jók”. A *negyedik feladat kommentárjaiban* amúgy következetesen visszaköszönnek az első két feladatban kifejezett vélemények: *az őszinteség és a személyesség követelménye, a Krisztus testének és vérének teológiai jelentősége és a bűnbocsánat témája.*

A *harmadik feladat* rövid kérdéseire szintén sokféle válasz érkezett. Az összes kérdőív összes részkérdését számba véve csupán három részfeladathányt fedezünk fel. Most csak a legszembevetőbb eredményeket említem. Bár az *úrvacsoráról való gondolkodás* tényét a legtöbben az istentiszteletra vagy az istentisztelet reggelére korlátozták, elég sok *kérdést* vetettek fel az úrvacsora lényegével vagy liturgikus gyakorlatával kapcsolatban. E kérdések *az úrvacsora átélését és hatását* (pl. „Teljesen át tudom-e élni?” vagy „El-

⁷ A két csoport adatszolgáltatásában nem tapasztalható különösebb eltérés, eltekintve attól, hogy az otthoni munkát végzők közül többen adtak kerekébb választ a kifejtős kérdésekre, valamint többen fogalmaztak meg imádságot a második feladatban.

⁸ A kérdőívet lezáró kontrollkérdésre („Egyéb megjegyzéseid...”) csak négy válaszadó reagált. Ketten jelezték, hogy „nincsenek” további észrevételeik, egy válaszadó tetszését fejezte ki, egy másik pedig a kérdőíves felmérés korlátaira vonatkozóan nyilatkozott ekképpen: „Az úrvacsora mindenkire egyénileg vonatkozó, és nem lehet ezekkel a kérdésekkel a lényegére rálelni. Szerintem egyéntől függ az, hogy ki hogyan éli meg.”

⁹ Az első feladatot tizenheten válaszolták meg, a másodikikat tizennégyen. Ketten nem válaszolták meg egyik feladatot sem.

¹⁰ Tizenegy válaszadó ezt a saját szavaival is megvilágítja: „leteszem a bűnt”, „megtisztulás”, „megnyugvás”, „lelki felüdülés”, „tisztá lap”, „új esély”.

¹¹ Érdemes lenne azonban megvizsgálni, hogy vajon e hívószavak elmaradása esetén is ilyen népszerű lenne-e ez a szöveg.

érte-e célját bennem?”), *értelmét* („Mi a jelentősége Isten szemszögéből?”), ezzel kapcsolatban *az áldás és az átok*, vagy ahogy többen írják, a kárhozat kérdését („Ha harag van a szívemben, odamehetek-e?” „Mit jelent méltatlanul venni?” „Megnyugtató, hogy a kicsiket is megáldják”), *a bűnbánattal* való kapcsolatát, illetve *derűs karakterének* lehetőségét érintik. A donatista vita ősi etikai kérdése,¹² de „kíváncsi” kérdések is („Milyen érzés a lelkésznek úrvacsorát adni?”) megjelennek a lelkész személyével kapcsolatban. Az úrvacsora ajánlott *gyakoriságáról* megoszlanak a vélemények, mégis a legtöbben felhívják rá a figyelmet, hogy nem a gyakoriság, hanem az „igazi átélés” a fontos, s a gyakoribb vagy a ritkább vételnek is ezt kell szolgálnia. Az úrvacsora *helyszíne, közössége, módja* tekintetében (tehát az úrvacsora gyakorlati megvalósulásával kapcsolatban) lényegre törő, praktikus és toleráns válaszaikban a fiatalok *a hagyomány, a rend, a nyugalom és a személyes koncentráció fontosságát emelik ki.*¹³ *Emlékezetes úrvacsorai alkalmat* (gyermekkori áldás, tábor végi és iskolai úrvacsorás istentisztelet, Tamás-mise) azonban a konfirmációs istentiszteleten kívül csak viszonylag kevesen (heten) említenek. Ilyen emlékezetes úrvacsorai élmény csak egy diák esetében kötődik a vasárnapi istentisztelethez. Ő így ír: „*A templomunkban van egy színes, köralakú üvegablak az oltár felett. Ahogy ott térdeltem, pont, mikor megáldottak, elkezdett rám sütni a nap az ablakon keresztül, és végig rám sütött. Egészen személyes élmény volt.*”

A válaszokról és a válaszok háttéréről összességében kialakult kép

A fenti idézet kulcsszavaiban („templomunk”, „üvegablak az oltár felett”, „ott térdeltem”, „pont mikor megáldottak”, „rám sütött”) egy „egészen személyes élmény” sokak gondolataihoz és váráhozhoz kapcsolódik. A megkérdezett fiatalok képzeletbeli reprezentánsa jó ismerősünk. Amikor a lelkész az úrvacsorát osztja neki, vele sok tekintetben együtt érez, és együtt ünnepel. Igaz, míg a lelkész sok szakirodalmat olvasott az úrvacsoráról, és róla kialakult saját meggyőződését és nézeteit időről időre történetileg, exegetikailag és talán gyakorlati szempontok alapján is ala-

¹² Összhangban Joób 9/14. tézisével.

¹³ A harmadik feladatban megfogalmazott további válaszok: öten ragszkodnak a templomhoz mint helyszínhez, hárman ismerős helyen úrvacsoráznak szívesen. Egy diák szerint „a legjobb lenne a természetben úrvacsorát venni”. Hatan hangsúlyozzák, hogy ismerősök közt, családtagjaikkal vagy barátaikkal együtt szeretnek úrvacsorázni. Kilencen emelik ki a körben álló vagy térdelő közösség jelentőségét, és rajtuk kívül még hárman fejezik ki e meglévő praxissal való elégedettségüket. Egyéb fontos körülményként hárman említik az orgonazenét, ezen kívül még ketten az énekeket, van, aki a gyónást és a feloldozást, van, aki az áldást, és heten a belső készsütséget, ráhangolódást.

kítgatja, szakmai szemmel is olvassa az úrvacsorai liturgia előírt szövegét, s így végzi a hozzá tartozó cselekvéseket, a fiatal egyet vár: a *kommunikatív, élő és ható úrvacsorai „szimbólum” és cselekmény átélését.* Olyan átélést, amelyben megvalósul az, amiről a konfirmációs oktatáson is tanult: tehát „végzi a bűnök bocsánatát”, közösségbe kapcsol Jézussal és (lehet, hogy ezt elfelejti, de mégis vágyik rá) emberekkel (ismerősökkel és ismeretlenekkel, jelenlévőkkel és templomon kívül maradtakkal). Örül, hogy van lehetősége letenni bűneit (még ha bizonytalan is az egyedül kegyelemből való megszabadulás lehetőségének állandó hatálya felől, hisz hallotta már a méltatlanul úrvacsorázókról szóló elrettentő szavakat, meg talán félt az élménytársadalom Istenét a kiégéstől), és szeretné, ha ez az öröm elkísérné őt a hétköznapokba is. Ugyanakkor lehet, hogy fél is, hogy az ő hétköznapjai nem érdeklik a vacsora Urát, hisz ott nem a Golgota drámája szintjén szólal meg öröm és bánat, szépség és fájdalom, csak amolyan hétköznapi módon. Nem emlékszik rá, hogy beszéltek volna már neki arról, hogy mindannak a végtelenhez mérve jelentéktelennek tűnő közegnek, amelyben ő él, köze van Isten hatalmas tetteihez. Sok ismerőse szerint a vallásnak semmi köze a gyakorlati élethez. Pedig ő erre vágyik. Erről keres – és talán talál is – bizonyosságot a szavakon túli napsütésben vagy az imádság egy-egy szerinte is jól megfogalmazott sorában. Az Úr vendégségében – lelkészükkel együtt ünneplő – fiatalok gondolatait a kérdőív kitöltött feladatai alapján egyszerű következtetésekben foglaljuk most össze.

Az *első és második feladat* tanulságai alapján megállapíthatjuk, hogy az úrvacsora lényegét legtöbben a *bűnbocsánat* ajándékában látják, hiszen ezt tanulták, és ezt fontosnak is érzik. Erre az ajándékra a *köszönet és hála* érzésével és szavaival válaszolnak. Sokan vannak azonban, akik még ha nem is kérdőjelezik meg ennek az ajándéknak a valóságát, kérdéseket fogalmaznak meg ennek az ajándéknak a *hatásával kapcsolatban*, illetve bizonytalanok annak *számukra is érvényes* voltát illetően. E kétségüket nem utolsósorban a bűnbánatközpontú, kizárólag Krisztus halálára fókuszált kegyesség erőteljes tapasztalata okozza. Akik nem tapasztalják meg a Krisztus feltámadásában és az új élet összefüggésében rejlő erőt, nem értik az úrvacsora hatásának jövőbeli, templomkapun kívül is érvényes, nem pusztán hitbeli, de cselekedetekben is gyümölcsöt termő dimenzióját, és nem is élik azt át. Számukra az úrvacsora korántsem örömök forrása, inkább egy Isten előtti *individuális* lelki küzdelem ideig-óráig érvényes megnyugtató rendezése. E feladat válaszaiban általában feltűnő, hogy (talán mai „szélsőségesen individualista társadalmunk”¹⁴ leképeződéseként) az úrvacsora élménye is többnyire individuális módon jelentkezik: benne a kö-

¹⁴ A fogalom bővebb kifejtését lásd Kopp Mária publikációjában.

zösséget legtöbbször csak Istennel, de nem a gyülekezeti vagy más közösséggel élnek meg.

A *negyedik feladat* kommentárjaiból kitűnik, hogy a fiatalok a számukra ismert *teológiai szempontok* alapján is mérlegelik a liturgikus szövegek súlyát, ám végső véleményformálásukban fontos szerepet tulajdonítanak az *életközeli és igényes* megfogalmazásnak. (Erre utalnak azok a megjegyzések is, hogy „a spontán imádság az igazi, de én ilyen szépen nem tudnám megfogalmazni”, vagy hogy ezek az imádságok „tetszenek, mert elmondják az úrvacsora lényegét”.) Legyen teológiailag és a hagyomány szempontjából bármily korrekt egy liturgikus szöveg, ha nem életközeli a megfogalmazása, nem jelenik meg a fiatalok konkrét élettapasztalatával való összefüggése, sablonosnak, közhelyesnek vagy túlbonyolítottnak hat. Az ilyen „egyházias” szöveg nemcsak átélhetetlen, de az egyház tanításáról kialakult képet is devalválja fiataljaink szemében.

A *harmadik feladat* kérdéssorára kapott válaszok összecsengenek az első két feladat tanulságaival. A fiatalok kérdései többnyire a személyes, protestáns úrvacsorai kegyességéből fakadnak. Véleményük az úrvacsora gyakorlati megvalósulásával kapcsolatban sem sablonos, sőt igenis gyakorlatias és átgondolt. A cselekmény élő és kommunikatív voltának *átélésére* helyezik a hangsúlyt: ezt kell, hogy szolgálja számukra minden (lehetőleg nyugodt, ismerős és méltó rendben megvalósuló) körülmény. Számolnak az úrvacsorázás kiüresedésének („elcsépeletté válik”), de az attól való „elszokásnak” a veszélyével is.

A kérdőívek tanulságai alapján *összegezve* megállapíthatjuk, hogy a válaszadó fiatalok elsősorban az úrvacsorára való felkészülés *bűnbánati* és az úrvacsora *bűnbocsánat-hirdető, áldó karakterét* értik és értékelik. Mindezt *őszinte, személyes* gondolatokkal teszik – és így is írják le –, de az úrvacsora közösségi *tapasztalata nem tudatosul* bennük, e dimenziót legfeljebb érzik néhányan, de tudatosan többnyire nem reflektálnak rá. Az úrvacsorát általában szívesen veszik *hagyományos módon*, ismerős körülmények közt. (E három fontos tudatosult dimenzió – a bűnbánati-bűnbocsátó jelleg, az őszinte személyesség és a hagyományos mód – mellett talán a közösségvágy fel nem dolgozott vonatkozása is megjelenik a *körben térdelő vagy esetleg körben álló úrvacsoravételi mód* említésében.) Emellett ki kell még emelni a diákok sablonoktól mentes gondolkodását, amely szerint az úrvacsorai liturgiában való *aktív részvétel* (imádkozás és/vagy úrvacsoravétel) lehetőségét fontosnak, de minden körülmény között (belső késztetéstől függően) teljesen *szabadon választhatónak és választandónak* ítélik. E véleményüket az úrvacsora méltóságának, komolyságának tiszteletben tartásával és az ajándék elfogadjának személyes lelki szempontjaival indokolják. (E véleményekben az őszinteség ideálja mellett talán a pluralista társadalom szabad választási joga és gyakorlata is, valamint a kamaszok szabadságigénye is tetten érhető a háttérben.)

Szempontok az eredmények teológiai értékeléséhez és továbbgondolásához

Az úrvacsorakérdésben mértékadó Limai dokumentum e szentség jelentését öt szempontból tárgyalja (hálaadás az Atyának, emlékezés Krisztusra, a Szentlélek segítségül hívása, a hívők közössége, Isten országának vendégsége). Erre az öt – liturgiáinkban is szépen megjelenő – szempontra utalnak neves pasztorálpszichológusok is, amikor az úrvacsora – mint lelkipásztori alkalom – gyógyító szerepéről értekeznek. Közben mégis úgy tűnik, hogy a megkérdezett fiatal gyülekezeti tagok csak az első három jelentést, s azt sem annyira a Szentháromság gazdagságában – „csak” a solus Christus ezúttal nem helyesen alkalmazott formájában – értik.

Lehet, hogy ez jó evangélikus neveltetésük vagy erre való törekvésük buzgalmanak eredménye, de éppen az úrvacsora istentiszteleti alkalmon és helyen túlmutatató jelentőségének elhalványulásáról – netán elveszéséről, de a válaszadók számára mindenképpen tematizálatlan voltáról – is árulkodhat. Pedig épp egy ilyen integratív látásmód¹⁵ őrizhetné meg igazán, és tenné újra meg újra izgalmas és élő ajándékká az úrvacsorát a felnövekvő generáció számára, s ez segítene megválaszolni a hit és élet összefüggésére, valamint a hittan és az egyházi élet értékére és értelmére irányuló számos kérdést. E látásmód elemi igénye jelenik meg az áldás pozitív élményét hangsúlyozó véleményekben is, s valóban ennek háttérén nyer értelmet az úrvacsora végén elmondott áldás. E ponton érdemes elgondolkodnunk azon, hogy ez az integrációs probléma valójában csak gyülekezeteink fiataljait, vagy ennél tágabb kor- és esetleg társadalmi csoportot érint-e. Igenlő válasz esetén pedig nem elég pusztán a vallási fejlődés egy ponton való megrekedéséről szólnunk, hanem e jelenség háttérben esetleg az úrvacsoráról szóló tanításunk és praxisunk lehetséges hibáit vagy egyoldalúságát is szemügyre kell vennünk.¹⁶ Ezek kiküszöbölésének érdekében a kérdőívek tanulságai alapján az alábbi szempontok továbbgondolását javaslom.

Alapvető *rendszeres teológiai feladat* tehát az úrvacso-

¹⁵ „Amikor a fiatal túljutott a pubertás koron, és új, érettebb fejlődési szakaszhoz érkezett, és gondolkodása a vallás területén is elérte az absztrakt szintet, az identitáskrisis mellett meg kell birkóznia az integrációkrisissel is. Ebben a szituációban vagy elutasítja a korábban tanult vallásos értelmezési modelleket, vagy új gondolkozási szinten integrálja azokat új teljességgé.” (Pirinen) – idézi: Tamminen 1998, 84.

¹⁶ Thilo kutatásai elgondolkoztatnak bennünket a felmérés eredményeinek más korosztályok irányába való kiterjeszhetőségéről, hiszen megállapítása szerint az istentisztelet lényegi elemei a résztvevők életkorától függetlenek, mert a félelmek, remények, ösztönök és kívánságok csak verbális megfogalmazásuk tekintetében különböznek, lényegük mélyén korosztálytól függetlenek. Thilo 1985, 211.

ra örömeinek feltárása (mind az öt limai szempont figyelembevételével), hiszen nemcsak a bűnök bocsánatáig¹⁷ hat e vacsora, hanem közösségbe von, és küldetést is bíz a megvendégelttekre. (Másként megfogalmazva: szükség van az úrvacsora szentháromsági, közösségi és e világi¹⁸ kapcsolódási pontjainak kiemelésére az úrvacsora értelmének etikai és gyakorlati integrációja érdekében.)

Sürgető *gyakorlati teológiai* feladat e szempontok tudatosítása a gyülekezeti és közösségi életben az őszinte véleményformálás és a szabad részvétel szempontjainak szem előtt tartásával.¹⁹ E tekintetben tematikus akciók részét is képezheti az úrvacsorás alkalom, s a kapcsolópontokra a prédikáció tartalma, a körülmények apró változtatásai és a liturgia verbális újrafogalmazása egyaránt utalhatnak.²⁰ *Valláspedagógiai szempontból* pedig érdemes kihangsúlyoznunk, hogy az úrvacsoráról (nem annyira az elemeiről, mint inkább a történelemről, Isten ajándékozó cselekedetéről²¹) sokszor, sok téma kapcsán szükséges szólnunk, és kérdezésre, beszélgetésre sarkallni diákjainkat, hiszen e téma sem meríthető ki és érthető meg egyszer s mindenkorra a konfirmációi oktatással és az úrvacsora gyakorlásával. Csak így kerülhet újra meg újra a felfedezés örömeinek felkiáltójele a „Micsoda csoda az úrvacsora?” mondat kérdőjele mellé.

Kérdőív az úrvacsoráról

(Adatgyűjtés a Micsoda csoda az úrvacsora? című teológiai tanulmány előkészítéséhez).

Légy szíves, fejtsd ki saját véleményedet, tapasztalataidat az alábbi kérdések alapján! Kérlek, hogy a kérdéseken sorban haladva fogalmazd meg válaszaidat! Lehetőleg minél több kérdést válaszolj meg!

A válaszadó életkora:

A válaszadó neme:

- 1.) Foglald össze, mit jelent számodra az úrvacsora!
- 2.) Írj egy rövid imádságot, amelyet akár úrvacsoravétel előtt / alatt / után is elmondanál!
- 3.) Válaszolj röviden az alábbi kérdésekre!
 - ▶ Szoktál-e az úrvacsoráról gondolkodni?
 - ▶ Vannak-e kérdéseid az úrvacsorával kapcsolatban? Ha vannak, melyek ezek?
 - ▶ Van-e jelentősége szerinted az úrvacsoravétel gyakoriságának?
 - ▶ Van-e jelentősége számodra az úrvacsoravétel helyszínének?
 - ▶ Van-e jelentősége számodra annak, hogy kikkel együtt veszed az úrvacsorát?
 - ▶ Van-e jelentősége számodra az úrvacsoravétel módjának (pl. mozgó úrvacsora, körben álló vagy térdelő közösség, közös vagy külön kehely, az ostya borba mártása stb.)?
 - ▶ Van-e szerinted ezeken kívül még más olyan körülmény, amely jelentőséggel bír az úrvacsora átélésének szempontjából?
 - ▶ Van-e úrvacsorához kapcsolódó kedves emléked vagy számodra emlékeztető úrvacsoravétel?
- 4.) „Áldunk Téged, Istenünk, hogy örömet és békességet ajándékoztál Krisztus Urunk testének és vérének közösségében. Kérünk, őrizd meg bennünk ennek a közösségnek az áldásait, hogy erős hittel ragaszkodjunk hozzád, és őszintén szeressük embertársainkat, az Úr Jézus Krisztusért.”

„Urunk! Magasztalásodat hallotta fülünk: add, hogy süket legyen a veszekedés és a békétlenség hangjára. Nagy szereteted látta szemünk: add, hogy meglássa üdvözítő reménységedet is. Dicséretedet énekelte nyelvünk: add, hogy az igazat vallja ezután. Testedből részesült a testünk: add, hogy új életet éljen ezután. Hála néked kimondhatatlan jószágodért.”

 - ▶ Tetszenek-e Neked a fenti úrvacsorai imádságok? (Ha igen, miért? / Ha nem, miért?)
 - ▶ Jelöld meg azokat a részleteket, amelyek számodra különösen is tetszenek!
 - ▶ Jelöld meg azokat a részleteiket is, amelyek számodra nem tetszenek, vagy nem érthetőek!
 - ▶ Egyéb megjegyzéseid, kérdéseid a témával vagy a kérdőívvel kapcsolatban:

Felhasznált irodalom

- Baumgartner, Isidor: *Pasztorálpszichológia*. Semmelweis Egyetem, Budapest, 2006
- Hézszer Gábor: *Pasztorálpszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*. MRE Kálvin János Kiadója, Budapest, 2005
- Joób Máté: *A békesség élménye, a doktori értekezés tézisei*. Budapest, 2005
- Scharfenberg: *Einführung in die Pastoralpsychologie*. UTB 1382, Vandenhoeck-Rupprecht in Göttingen, 1985
- Tamminen, Kalevi–Vesa, Laulikki–Pyysiäinen, Markku: *Hogyan tanítsunk hittant? TIE*, Budapest, 1998
- Thilo, Hans Joachim: *Die therapeutische Funktion des Gottesdienstes*, Johannes Stauda Verlag, Kassel, 1985

¹⁷ E dimenzió kizárólagos hangsúlyozása okozza a készületlenség fél-elmét és a kényszerbűnösség hamis és devalváló hatását (lásd Joób 8/10. tézis).

¹⁸ „...a kenyér és a bor elfogyasztása azt hirdeti: teremtményi lételemet, mindazt, ami vagyok és ami körülvesz, Isten adományaként és feladatunként fogadom el! Ez az a gyógyító tanítás, amelyet az eucharisztia a kenyér és a bor adományával ad.” – Baumgartner 2006, 622.

¹⁹ Ne féljünk úrvacsorai alkalmat szervezni közösségi, gyülekezeti vagy épp iskolai alkalmakon (ésszerű időkeretekben belül), de a résztvevők lehetséges kis számára vonatkozó aggodalmunk nyomán se tegyük azt kényszerítő jelleggel.

²⁰ A szabadtéri helyszín vagy éppen a táborozók közös tapasztalati horizontja adta lehetőségek újszerű tapasztalatokkal gazdagíthatják az úrvacsora résztvevőit, de e lehetőségek és a hagyományos alkalmak arányának megtalálása fontos az úrvacsora kiegészésének vagy rendkívüliségének elkerülése szempontjából.

²¹ Baumgartner 2006, 616–617.

Felelősek vagyunk a teremtés fenntartásáért

(a teremtési ünnepkörért is)

SZÉCHEY BÉLA

Tabutémák felvezetésével

A gyülekezeti felügyelők országos találkozásán felvetett kérdések nyomán, a missziói lelkület határozottságával szeretnénk foglalkozni az előremutató jelenségekkel. Keressük a lehetőségeket, amelyekkel azokat is elérjük, akik másként nem hallgatnak meg minket, vagy akik úgy érzik, hogy nem vagyunk hajlandóak az általuk fontosnak tartott problémákkal foglalkozni. Noha a szeretet alapvető jelentőségéről szólnak mind imádságaink, mind beszédeink, tulajdonképpen hosszú időn át idegenként, elhúzódva szemléltük a végveszély felé rohanó világot és benne a hétmilliárdos lélekszám felé közeledő emberiség, felebarátaink életét, és másra hagytuk a világ sebeinek kötözését, időnként még azt is mondván, hogy az egyházra nem tartozik társadalomért végzett munka. Pedig nagy egyetértéssel adjuk elő és véghezvük a testi hiányosságokkal, fogyatékkal küzdők életét segítő munkát, gondozzuk az öregothonok lakóit, és tudatosan vállalunk át oktatási munkát az államtól.

Azonban a romló klimatikus tapasztalatok mintha felérték volna e teremtéssel kapcsolatos, tévesen bezárt vagy szűkre nyitott ajtót, sőt egyes rendezvények, nagy nemzetközi jelentések vagy egyházi konferenciák (European Christian Environmental Network, Svédország, 2006) adatai, közlései alapján a radikálisabb feltézés szót lehetne használni.

Missziói indokoltság

Az egyház missziói expanzióját minden különleges korszakban érzékelni lehetett, a kényes területek bejárásának, a gondolkodásbeli keretek feltörésének vagy még pontosabban új tartalommal való kitöltésének a készsége esetében.

A gyalázat fája után megjelenő, történelmileg, „naptárlag” azonosítható időpontban feltámadott Krisztus megha-

tározó a keresztény ünnepek szempontjából. Az első, a zsenge napja, az új teremtési rendben központi helyet kapott az anyaszentegyház életében, vállalva az északi földtekén a természeti megújulás és a feltámadás tényének egybeesését.

A kiemelkedő hitéleti esemény mellett a fiatal közösség erősen ütközött a vallási regionalitást messze meghaladó sötétség-világosság gondolatkörével. Ezért nehéz, de indokolt akció kezdődött János evangéliumának szövegei alapján, a világ valódi világosságának a merész képviselésével. A meleg családi ünnepséget is lehetővé tevő karácsonyi liturgikus esemény módot ad Krisztus inkarnációjának és világosságot hozó isteni szolgálatának az ismételt elmondására. Hosszú folyamat volt ez, és minden igehirdetésben újra meg kell küzdeni az elért társadalmi jelentőség megtartásáért is.

Hosszú menetelésre felkészülve, de az előző két ünnepkör végső elfogadásával azonos eredményre törekedve kívánja az egyház bevezetni a teremtési ünnepkört a saját liturgikus rendjébe. Bűnbánattal, de teljes józansággal veszszük tudomásul, hogy mások cselekvéssorozata és saját teremtési adottságainkból adódó felelős munkánk volt az első kibontakozási pont e témakörben. Semmi kétség, hogy a környezet sérülése, a környezetvédelem általános szükségességének a felismerése vezetett egyre több embert arra, hogy óvja, védje, gondozza a természeti, az épített és a szellemi környezetet. Innen indult az eszmélődés, hogy valami alapvető mulasztás terheli a Krisztus-hívőket: a Szentírás hiányos olvasása és prédikálása, az apostoli egyház egyetemes hitvallásai első ágazatának az elhanyagolása, lényegében akaratlan bűnbe kevert, sodort mindannyiunkat. Egyházi értelemben akkor számíthatunk érdemi változásra, ha önálló ünnepkört, ismétlődő igehirdetés-sorozatot, rendszeresen megszervezett imaalkalmakat biztosítunk a teremtés épségének megőrzésére. A megváltó Krisztus mellett önálló ünnepsorozatban foglalkozunk a teremtést végrehajtó és azt folyamatosan fenntartó Krisz-

tus ünneplésére a János evangéliumában olvasható próló-gus és a Zsidókhoz írt levél első fejezete szerint és így – magától értetődően – a Niceai hitvallás első és második fejezetének egyetemes hittételeivel is.

A liturgia kozmikus háttere

Nem profanizálás céljából, hanem sokkal inkább a liturgikus döntések indokoltsága, színvonalának emelése miatt szükséges rátekinteni a kozmikus és embertörténeti természeti jelenségek tényeire, nagyszerűségekre.

A legjobb belátásunk szerinti világkibontakozási modell nyomán úgy tudjuk, hogy nehezen meghatározható indulási jelenség után mintegy 16 milliárd éves az univerzum, 4,5 milliárd éves a föld, 3,6 milliárd éves az élet, 10 millió évre tekint az emberi faj kibontakozása és mintegy 30 ezer évvel ezelőtti a velünk azonosítható embercsoport léte. Az általános képzettség alapján szabad megjegyezni tehát, hogy időbeni gondolkodásunk több 10 ezer évet képes átfogni.

Az egyetemes emberi, az általános kinyilatkoztatás hatáskörébe tartozó jelenségként szemléljük, hogy az ember már az utóbbi öt évszázadban azonosítható tudományos korszak előtt is ráérezett, felfedezte a világ jelen ismeretek szerinti valóságát, és ennek megfelelően, tehát a kozmikus természet sajátosságaihoz igazította önnön életének a rendszerét, és ennek megfelelően rendezte be életét. Időfolyam és benne örvénylések és csomósodások tették gondolatrendszerét és életét értelmezhetővé, leírhatóvá és azonosíthatóvá. Minden tisztelet ezért azoknak, akik egyetemes tudományos ismeretanyagok birtoklása nélkül észrevették a kozmikus rend adottságait, az ismétlődés és periodicitás értékeit, és hasznosították azokat.

A liturgia főpapi alapjai

Bizonyos leegyszerűsítések szerint az első – főpapi – te-remtéstörténet kimondottan a pihenőnap indoklása érdekében született meg. A fizikai-természeti környezet elemzése szerint azonban nincs vallásnaptári rend csupán önmagában. A hitélet, a munka evilági, immanens valóságának elfogadása mellett valóban elengedhetetlen és az emberiség vagy éppen a héber közösség fennmaradása érdekében valóban szükség volt az ünnepnap helyének és rendszerességének a megtalálására. A transzcendens valósággal élők, az istenhit lehetőségét felismerők számára fontos volt a transzcendens-immanens valóság együttes, egyetlen egységben való kezelése. Krisztus működése utáni szóhasználatunkkal élve: belealázták a Mindenható akcióját az általuk ismert természet adottságai közé, amint az Újszövetség emberei megfogalmazták az inkarnáció-

ban a Szentháromság Isten anyagi világban történő megjelenését Jézus Krisztus megszületésének leírásakor.

A hatalmas egyiptomi (afrikai) és egyéb leletanyag birtokában, a Nílus melletti periodicitás megtapasztalásának a birtokában indokolt bátorsággal vállalhatták, mint korabeli természet- és hittudósok az Isten akciójának leírását, földtörténeti adatok közé iktatását. A Nílus mente járható utat biztosított az emberiség őstörténetének legdrágább leletanyagai irányába, e dokumentumok időbeni elhelyezésének a gondos rendbetételére. A hold szabályos megjelenésének a tudomásulvételével pedig arra jutottak, hogy ne valamely számrendszerhez, hanem a napi tapasztalatokhoz igazodva szülessen meg a mózesi törvény szerinti ünnep megtarthatóságának a rendje. E csodálatos, geocentrikus létezési elképzeléshez, természeti rendhez kapcsolódó ünneprend, a transzcendens valóságot értelmezési alapjának tekintő szöveg szent rendbe emelte Isten pihenőnapját. Szentírássá tették e földtörténeti rendbe ágyazott első liturgiai elemet, és ekként kanonizálták a szombatot. Jézus Krisztus nagyságát jelzi az is, hogy az Újszövetség lényegében zavartalanul, mintegy lelkiismeret-furdalás nélkül, magától értetődően tette át a szent pihenőnapit ünnepet az Úr feltámadásának időpontjára. Ugyanakkor megtartotta a földi lét számára szükséges heti periodicitást. A papi irat tehát megajándékozta a héber-keresztény világot a fokozatos előrehaladás szabályos rendjének alap gondolatával, az ismétlődés rendjével és az egyházi liturgia lehetőségével.

Az egyház merész liturgusai

Az Úr feltámadásának ünneplése szorosán a héber liturgia adottságaihoz illeszkedett. A „hét első napján”, e nap hajnalán kezdődött a húsvéti liturgia, ennek megfelelően alakult ki Krisztus kereszthalálának felelevenítése, még inkább a „szent vacsora ünneplése”. Volt elég bátorságuk ahhoz, hogy a történelmi adottságaikat új értékekkel töltsék meg. Nem akartak és lelki kényszerből nem is kellett azzal foglalkozniuk, hogy az új hitvilági rend okán a természeti rend erőszakos megváltoztatására törekedjenek. Persze szívesen vehetjük, ha a polgári naptárban is a hét első napja a Krisztus szerinti ünnep, a vasárnap. De mindenképpen van egy évenként ismétlődő legfontosabb ünnepünk, még inkább ünnepkörünk, a húsvéti ünnepkör.

A Krisztus-hívők számának szaporodásával és új generációk megjelenésével kérdésessé vált, hogy miként vegyenek részt a radikálisan új hit emberei az egyéb ismétlődő rend szerinti, de számukra pogány ünnepeken. Számításba jöhetett a megtagadásuk, a többi héber ünnep erőltetése a pogánykeresztények között vagy kinek-kinek a földrajzi-népi környezete szerinti adottságok új tartalommal történő megtöltése. Az évszázadok során, kemény harccal birtokba vette az egyház az északi földteke nap-éj hata-

lomváltásához kapcsolódó ünnepkört, és Krisztust jelentette ki a földi nap győzelme analógiájára a világ világosságának győzelmét: ez a karácsonyi ünnepkör. És mód nyílt a Szentlélek Isten ünneplésére is a pünkösdi ünnepkör létrehozásával.¹

Liturgiai döbbenet

Az evangélikus egyház, megőrizve a középkori liturgia nagy-szerű eredményeit és értékeit, hajlandó volt zokszó nélkül elfogadni az ünneptelen félév, a Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok tényét. Az e világi civil társadalom nem keresztény és Krisztus-hívó tagjainak kellett előlépniük, hogy meghökkenésre késztessek először az európai, majd a világ haladó szellemű kereszténységének immár számottevő részét.

Miközben az egész üdvtörténet abból a kreációs tényből vált indokolttá, hogy van Istenünk, éspedig olyan Isten, aki az eget és földet teremtette, nem egyszerűen emberfeletti ember, extra képességekkel bíró görög istenség vagy egyszerű faragással létrehozható bálvány, hanem a mindenség, a Seregek Ura, aki jogosult a teljes élet uralmára. Megrázó negatívum, hogy az egek-földek Teremtő Istene nem kapott önálló ünneplési alkalmat, nemhogy önálló ünnepkört.

Semmi kétség, hogy – véges erőinket tudomásul véve – 2001-ig mentséget találhattunk erre a tényre. A teremtés ünnepének hiánya azonban ma, 2001 után nem intézhető el konzervativizmussal, a személyes megváltáshat, az egyéni üdvösség természet-szerű fontosságának és a kizárólagosság szintjén tartásának a szükségességével, hanem egyedül és valóban őszinte, mélyreható egyházi és egyéni bűnbánattal, a következőképpen:

- Bocsásd meg nekünk, hogy egyéb, nagyon fontos egyházi tevékenységünk mellett elfeledkeztünk a teremtő Szentháromság Isten szolgálatáról, és ennek nyomán nem egyházi szervezetnek kellett felhívnia a figyelmünket a teremtett, kozmikus világ épsége biztosításának a szükségességére.
- Köszönjük meg, kérjük el Istentől azokat az igehirdetőket, akik eredményesen tanítják a teremtő-fenntartó Krisztushoz térés valóságát, és érthető módon fejtik ki a keresztény környezetvédelem különös és általános kinyilatkoztatáshoz tartozó részleteit, valamint azok egységét.
- A liturgiai év teljesség tétele: töltsék ki tartalommal a Krisztus-zarándoklatokat, a teremtésintegritás gyakorlataival is, természeti és települési környezetben egyaránt.

¹ A tapasztalat szerint ma is nagy gondot okoz az epifánia ünnepének elhelyezkedése, rögtön Urunk születésének ünneplése után és a kényszerűen és ügyetlenül megtartott pogány újév rendjének megkezdése közelében. Ausztriában a nagy liturgiai tapasztalattal rendelkező, Evangelische Michael's Bruderschaft is külön foglalkozik a kérdéssel.

- Oldjuk fel teremtéshitünket az ősröbbanás mibenlétének tudományos terheitől.
- A megváltó és világfenntartó Krisztushoz való megtérésünk hozzon annyi eredményt, hogy döntünk hitben erről az új Krisztus-ünnepkörről.

A környezetvédelmi-teremtési világnap és a teremtési liturgiai ünnepkör naptári elhelyezése

Az előttünk álló feladatok jó elrendezésénél kettős érdekeltséget kell szem előtt tartanunk. Nemcsak tudomásulvételre, hanem a probléma érdemi kezelésére is szükség van. Vita és erőlködések nélkül kell elfogadnunk és megtartanunk az Egyesült Nemzetek Szervezete által kijelölt környezetvédelmi világnapot, minden évben június 5-ét, a számunkra adott közeli és távoli környezet megőrzésének, védelmének az ünnepeként. A mikro-, mezo- és makrokörnyezet épségben tartására szolgáló témakörök méltóság-teljes feldolgozására kiváló alkalmat teremt ezen egyetemes világnap komolyan vétele és okos tartalommal történő kitöltése. Hitéleti elkötelezettségünkől következően azt is pontosan megfogalmazhatjuk, hogy keresztény feladatunk nem különleges szaktudományi újítások bevezetéséért való küzdelmet igényel tőlünk, hanem azt, hogy ezt a napot megtöltsük istenhitünk szerinti tartalommal.

Önmagában óriási feladat a teremtéshitből fakadó tanúságtétel, az első hitágazat szerinti alaptételek jelenkori nyelven történő kifejtése. Még nehezebbé válik azonban a munkánk, ha hajlandók vagyunk, tabukategóriákba szorítás nélkül vállalni a Föld Napja, az ENSZ-től lényegesen eltérő adottságok között kezelt pogány istennő gondolatkörével való ütközést is. A nyilvánvalóan panteista, pogány fogalmi rendszer nem azonos a héber-keresztény tanítással, az ószövetségi teremtéstörténetünk szerinti világos egyistenhithez kötött előremutató hitbeli tartalommal.

A környezetvédelmi világnapot már-már elszorító, ki-mondottan bálványimádásra hajló megfogalmazások mellett nem mehetünk el semleges magatartással, hanem azt a pluralista társadalom egyik jelenségeként tolerálva, sokkal határozottabban kell a saját szellemiségünk kifejtésére inkább alkalmas június 5-ét olyan szentté tenni, mint a Krisztus világossága beemelésével tették őseink a Lux Christi ünnepése során. A tiszteletadás alkotmányos kötelességek szerinti keretei között maradvá világosan meg kell mondani ennek az ünnepnek a kapcsán, hogy az egyértelműen ateista önrendezés, az Isten előtti felelősség gondolatának kizárásával művelni kívánt ún. egyforma-sági-egyenértékűségi elven művelt és védett környezeti létezők kezelése nem felel meg a keresztény állampolgárok életvitele számára. Tehát a Krisztus-hívók és a héber is-

tenfogalom szerint élők is megkövetelhetik az e hitvilágnak kijáró tiszteletet, megbecsülést és a súlyos megsértésük elkerülését. Nem azért védjük a patakok tisztaságát, mert a vízszellem megsérül, ha szennyezzük, hanem azért, mert hálaadással fogadtuk el jelen földi viszonylataink között az élővilág fenntartásának egyik Urunktól kapott eszközeként a tisztaság megőrzését. Számunkra nem a tárgyaknak van szelleme, hanem a Szellemi (a Spiritus Sanctus értelmében tekintett) Istennek, aki lelket lehelt az emberbe, Ádámba.

Fokozott teológiai diplomáciára van szükség a látszólag zavarmentes vallásközi beszélgetésektől eltérően akkor, amikor e lényeges különbségekről kell szólni köznap, állampolgári viszonyok között. Rendkívüli visszafogottsággal kell feldolgozni e témakört, hiszen a Gaia-védelem, a Földanya-tisztelet, a „nép anyja” (Rogyina Maty) igaz megbecsülése, a Boldogasszony (nem Jézus Krisztus drága édesanyja, Szűz Máriaként történt megfogalmazása) kerülhetnek közel egymáshoz. A Magyarok Nagyasszonya kiemelt nemzeti jelentősége, avatatlan megfogalmazás esetén esetleg könnyen átlapol az előzőekkel, és rendkívül nehezzé teszi a Niceai hitvallás szerinti megváltó és teremtést elvégző Deus Incarnatus egyidejű, világos bemutatását. Rögzítsük higgadtan, alkotmányos tisztasággal és bibliás világossággal, hogy János evangéliuma első versei nem tudnak televíziós módon, zavarmentesen „átúszni” az egyetemes istenfogalomba.

A rendkívüli, csodálatos új teológiai lehetőségek részletes kifejtésére nyilván nem elegendő a már lerögzített környezetvédelmi ünnep megszentelése (integrity of creation), hanem boldogan és többféle értelemben javasoltuk és aktívan fogadjuk az önálló teremtési ünnepkör lehetőségét, amelyről azonban pontosan tudni kell, hogy nem római katolikus ünnepkör (a szeretett és tisztelt Assisi Ferencen keresztül), hanem közös keresztény, ökumenikus döntés eredménye. Ortodox testvéreink, közelebbről a konstantinápolyi pátriárka, I. Dimitrios javasolta már 1989-ben, hogy az egyházi év megkezdése szerinti napot, az indikció ünnepét tekintsek az új ünnepkör kezdetének, majd haladjanak e rendszerben október 2. vasárnapjáig. A magunk részéről azzal a kiegészítéssel élünk, hogy az ünnepkör tartson nagy nemzeti ünnepünk, október 23-a előtti vasárnapig, vagy kölcsönösen vegyük tudomásul, hogy a teremtési ünnepkör vége átlapol a reformáció hónapjával, kölcsönösen kiemelve a másik ünnepkör jelentőségét.

A mindenképpen több héten át tartó új liturgikus egyházi évrész pedig lehetővé teszi, hogy a kényes teremtéshit és környezetetika összehangolt kifejtésére végre „egyházi hivatalos keretek között” rendszeresen és elmélyedten sor kerüljön. Csak ezen keresztül képzelhető el, hogy a jelenleg hiányos teremtésértelmezési tanítások és a többféle kérdést felvető egyházi, környezeti tevékenység lépésről lépésre, évről évre ugyanúgy a keresztény általános-népi

hittartalom részévé váljék, mint a böjti-nagypénteki-húsvéti értékekkel való azonosulás és személyes, illetve közösségi átélés. A tapasztalat szerint az egyház lelkészei és szolgatársai sokkal képzetebbek a megváltáshit, a megigazulástan dolgaiban, mint az első hitágazathoz tartozó kérdésekben.

A mindennapi, evangélikus egyházi gyakorlatban indokoltnak látszik a *teremtési ünnepkört szeptember első vasárnapjától október 23. előtti utolsó (előtti) vasárnapig* kijelölni a mindenkori Agendában, és ennek megfelelően rögzíteni hat vasárnapra az igehirdetési alapigéket a társigékkel együtt, háromévenkénti sorrendcserével, tehát kilencévenkénti ismétlődéssel. Így megfelelő lehetőség nyílik a szabad egyházi igehirdetői szolgálat alapigéinek közös kijelölésére is és azoknak igehirdetési csoportok szerinti felhasználására.

Ebben az esetben biztosan mód nyílik Nőé fajtamentő, a biológiai sokszínűséget szolgáló tevékenységének a kiemelésére, Mózes előretékintő, sajátos ivóvíz-ellátási eljárásának a bemutatására, az általa bevezetett hulladékkezelést szolgáló ősi gondolatának felismerésére és annak kötelező jellegűként történő elfogadtatására. Majd a kétszeres lélekkel megajándékozott Elizeusnak a települési környezetvédelem szentjeként történő megismerésére is eljuthatunk. Beszélhetünk a lombosátrak ünnepe helyes értelmezéséről és érdemi helyet biztosíthatunk az aratási-szüreti hálaadó ünnepeknek. Igen fontos lesz – különösképpen is a retrográd pusztuláselméletek értelmezése idején – annak a prófétai üzenetnek a tanítása, amely szerint a földet az Isten lakóhelyül adta az embernek.

Ekként szentelhetjük meg hitvallási jelleggel a környezetvédelmi világnapokat, és részletezhetjük a rendkívüli módon összetett teremtési kérdéseket az önálló liturgiai-igehirdetési körben.

Szinte magától értetődővé válik ezen az úton a teremtésvédelmi zárandoklatok bevezetése, a zöldterületek bejárásán kezdve a fenséges városok gondos fenntartásának, a városok védelmének a helyszíni bemutatással kiegészített kérdéseikig.

Ide tartozik a fenntarthatóság gondolköre is, amely a régi és új teremtés tanításának a tisztázását is magával hozza: szabad-e, kell-e, kötelességszerű-e, hitvilágunk genuin, eredeti és alapvető része-e a teremtés, a világfenntartás, a környezetvédelem ügye?

Az ünnepkör alkalmait felhasználhatjuk az első hitágazati tabutémák megfontolt, lassú, alapos, Krisztus-hitet megőrző módon történő kezelésére. Beszélhetünk a kreacionizmusról, az intelligens megfontolás szerinti tervezésről (intelligent design), a teremtésszoltárokból kiindulva. Főtémaként kifejezhető a jelenvaló és az örök, a végtelen és az örökkévaló mibenlétéről szóló, elhanyagolt témakör a jövőndő világ szimbolikus igéi alapján. Szólhatunk a rendezetlenből rendet hozó teremtői munkáról Mózes első

könyve nyomán, sőt megszentelt légkörben feltárhatjuk az először az ószövetségi Makkabeusoknál megjelenő semiből teremtés Aquinói Tamás által részletezett értelmezését, a korábban kifejtés nélkül maradt jelenkori fizikai szóhasználat és elméletek érintésével, zsoltár alapjával.

Legfontosabbnak az látszik, hogy liturgiai rendhez igazodóan és nem teológiai különbségként kezelve kiemelhetjük, középpontba állíthatjuk a teremtés végrehajtó és világfenntartó, kozmikus Krisztushoz való megtérés lehetőségét, amely így mindenestül a Krisztus-liturgia részévé teszi teremtésgondozási, környezetvédelmi hitvilágunkat Jézus megtérésre hívó mondatai nyomán. Az ünnepek mind pszichológiai, mind hitéleti értelemben kiemelt jelentőségűek, mert köztudott, hogy ezeken sokak számára fontos kérdéseket kívánnak tárgyalni.

Az új teremtési ünnepkör ökumenikus realitása

Közös erővel bevezethető az új ünnepkör, abban a tudatban, hogy a kapcsolódó teremtéstechnológiai módszerek és felmerülő tudományos kérdések hitvilágunk szerinti megközelítésére, megfogalmazására elegendő időt kérünk Urunktól, és megfelelő türelemmel kezeljük egymás miszsiói munkáit e területen is.

A környezetvédelmi világnap megszentelésével és az ünnepkör szeptember első vasárnapjától október 23. előtti vasárnapig tartó elfogadásával valódi ökumenikus ünnepkör bevezetése lehetséges. A technológiai részletek kifejtésére hagyjunk egy évtizedet, de kezdjük el most az egyetemes ünneplést.

A lelkipásztor és a Biblia

SZEBIK IMRE

A Biblia ma is a legelterjedtebb könyv. Van ugyan néhány ország, ahol tilos a Biblia terjesztése, mint például Irak, Szaud-Arábia, Líbia, Észak-Korea, mégis évente 585 millió példány fogy belőle, 371 nyelvre lefordították a teljes Bibliát, az Újszövetséget pedig még további 960 nyelvre, egyes részeit pedig 2233 nyelven olvashatják. Magyarországon is évente közel 10 ezer példány fogy belőle. A Bibliát a világ lakosságának 90 százaléka hallgathatja vagy olvashatja általa megértett nyelven. Tanulmányomban négy különböző aspektusban szeretnék szólni a Bibliáról.

1. A Biblia mint irodalmi mű a lelkipásztor kezében.
2. A Biblia mint munkaeszköz a lelkipásztor kezében.
3. A Biblia mint a személyes hit növekedésének eszköze a lelkipásztor kezében és szívében.
4. A Biblia mint közösségteremtő erő a lelkipásztor és családja életében.

A Biblia mint irodalmi mű a lelkipásztor kezében

Talán azért is érdemes erről néhány gondolatot ejtenünk, mert a Biblia után érdeklődő szekularizált embereknek fontos e szempontot megemlíteni. Ha beteg emberrel találkozunk, szabad a 73. zsoltárt idézni: „*Ha elfogyatkozik is*

testem és szívem: szívemnek kősziklája és az én örökségem te vagy, óh Isten, mindörökké.” (Zsolt 73,26; Károli-fordítás)

Ha az öregség irodalmi szépségű leírását akarjuk idős embereknek vigaszul adni, akkor a Prédikátor könyve 12. fejezetét kell idéznünk. A képek: megremegnek a ház örzói, megrogynak az erős férfiak, megállnak az örlő leányok, meghomályosodnak az ablakon kinézők, a malom zúgása halkabb lesz, és felkelnek már madárszóra, halkabbakká lesznek az éneklő leányok – csodaszép költői képek.

Az ifjaknak mi mást is ajánlhatnánk, mint az Énekek énekét. Már eredetileg is azért került bele a kánonba, mert irodalmi értékét át kívánták menteni a jövő nemzedékeknek, másfelől a könyv allegorikus értelmezésével Jahve és népe egymás iránti szeretetére, a kereszténységben pedig a Krisztus és egyháza közti meghitt viszonyra vonatkoztatva értelmezték.

Nem feledhetjük a Példabeszédek gyűjteményének 8. és 16. fejezetét, a Zsoltárok közül pedig álljon itt egy vers a 139-ikből: „*Ha a hajnal szárnyaira kelnék, és a tenger túlsó szélére szállanék: ott is a te kezéd vezérelne engem.*” (Károli-fordítás)

Az Újszövetségben a Páltól örökölt szeretethimnusz (1Kor 13) jól ismert, szépségével nem lehet betelni.

Kevesebbet idézzük az imádság himnuszát, pedig méltó erre: „*Azért meghajtom térdemet a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak az Atyja előtt, akiről neveztetik minden nemzet-*

ség mennyen és földön.” (Ef 3,14–21; Károli-fordítás) Az egyházzal szülő himnusz (1Kor 12,11–31) tartalmában különösen gazdag. A Krisztus-himnusz (Fil 2,5–11) az eredeti görögben költői szépségű szöveg, a krisztológia rövid foglaltala. Talán az egyház egységének locus classicusát említem: Ef 4,1–7. Ennek aktualitása a megosztott kereszténységben különösen időszerű. A megbékélt sokféleség a Krisztusban való egység modellje lehet, nem a szervezeti, hanem a spirituális összetartozás jegyében.

Sok más igét, igazságot is lehetne még idézni, most irodalmi szépségük és értékük alapján legyen ennyi elég – a teljesség igénye nélkül.

„Milyen könyvet vinnél magaddal egy lakatlan szigetre?” – kérdezi Márai Sándor. S aztán a legnagyobb természetességgel válaszolja: „A Bibliát.” Naplójegyzetében ír arról, hogy 1945–46-ban a rommá lőtt Budapesten szinte mindenki éhez, s aztán hozzátézi: „Hajnalban a Bibliát olvasom. A zsoltárokat. Károli Gáspár nyelvét olvasom... Úgy recseg-ropog ez a nyelv, mint a szűz hó, mikor átmelegyünk az erdőn.” (Magyar Nemzet, 2008. ápr. 26.)

A Biblia mint munkaeszköz a lelkipásztor kezében

Senki ne botránkozzék meg ezen a fejezetcímen, de őszintén kell erről is beszélnünk. Valójában legfőbb feladataink egyike az igehirdetés, a bibliamagyarázat istentiszteleten és bibliaórán, s egyéb alkalmakkor. Tisztességesen felkészülni, jól s értelmesen prédikálni mindegyikünk kiváltképpen való tiszte. Szoktuk mondani, a jó prédikáció igeszerű, gyülekezetszerű és időszerű (korszerű). Ugyanakkor szólítsa meg érzelmevilágunkat, legyen élményszerű, amelyről a család a vasárnapi ebéd közben beszélget a gőzölgő húsleves mellett, mert kitetszett belőle valamely mindenkét foglalkoztató kérdésre adott válasz. (Mikor e sorokat írom, az egész magyar társadalmat foglalkoztatja a sztrájk. Hogyan vélekedünk keresztény szemmel a munkamegtagadásról? A szociológusok új fogalmat vetettek be: roncsársadalom – mit értünk rajta, lehet, szabad ezt a fogalmat köznapi értelemben használni? Két példa, amelyekről érdemes beszélnünk.)

Az evangélikus lelkészeknek a perikópa sokat segít az igehirdetésre készülésben. Azonban egyre gyakrabban élem át, hogy sok textusnak nincs időszerű mondanivalója, üzenete. Az előkészítők írói is veritékeznek, de az applikációval adósak maradnak. Nem tettünk esküt egyetlen perikópára sem, ha nem segít, tegyük félre még időben. (A mi szemünkben konzervatív katolikusok négy új perikóparendet alkottak.)

Az eredeti szövegek használata sokat segíthet, ha a nyelvkészségünk adott. Érdemes időt szakítani arra, hogy más nyelven (német, angol, francia) is elolvassuk a textust. Gondolatokat indíthat el egy új fogalommal való találkozás. Pé-

dául nem a csüggedésnek, a félelemnek és a gyávaságnak (deilia) a lelkét adta nekünk Isten, hanem az erőnek (dünamis), a szeretetnek (agapé) és a józanságnak, a bölcseségnek és az önuralomnak (sofronismos) a lelkét. (2Tim 1,7). Érdekes lehet a Jeruzsálem szónak a többféle jelentése: a) a város; b) az egyház; c) a rendezett államviszony; d) örök élet. Felmerül az írásmagyarázati könyvek szükségessége is. Nem kell nekünk azt kitalálni, amit az előttünk járók már jobban megfogalmaztak. A hermeneutikai kérdésekre itt nem kívánok kitérni. Afelől nincs kételyem, hogy sem a fundamentalista írásmagyarázatnak, sem a szélsőséges liberális bibliamagyarázatnak nincs gyülekezetépítő karaktere, de az egészséges, krisztocentrikus látás (Was Christum treibt) lutheri elve megőriz bennünket a Biblia központi üzenetének artikulálásában (in der Mitte zu bleiben).

Mindnyájan mondunk rossz és rosszabb, jó és jobb, olykor nagyszerű prédikációt. Ha kellő időt, imádságot és belső csendet szántunk a felkészülésre, akkor jó lehet a lelkiismeretünk. Különbözik hogy vennék kezünkbe legközelebb a Bibliát, hogy mennénk fel a szószékre Krisztus képviselőjében, hogyan néznénk híveink szemébe? Lehet, hogy ők egyszerűbb emberek, de azt könnyen meg tudják állapítani, készült vagy sem a lelkipásztoruk, vagy netán a készülési hétfői kezdetét elcsúsztatta vasárnap reggelre.

Legyen munkaeszköz a Bibliánk valóban, a vasárnapi igét olvassuk el az előző héten minden nap. Legyen kész a bő vázlat szombat reggelre, ha netán bármi közbejön, ne essünk kétségbe, s még az emlékezésre, a memorizálásra is maradjon idő. A felolvasott, illetve szabadon elmondott igehirdetés hatása a tekintetekből mérhető. A gyülekezeti tagok szeméből sugárzik, tekintetükből ki lehet olvasni, miként fogadják a hangzó prédikációt (metakommunikáció). A prédikáció felolvasása közben a hallgatók a fejünk búbját látják, amely elaltat.

Legyen munkaeszköz a kezünkben a Bibliánk minél gyakrabban! Járja át gondolatainkat, szívünk érzelmevilágát, szavaink létrejöttét, egész egzisztenciánkat. A magunk kételyét ne vigyük a szószékre (ezt hitvesünkkel vagy a szomszéd kollégával kell megbeszélni), a trombitának erősen kell zengenie az evangélium cantus firmusát.

A Biblia mint a személyes hit növekedésének eszköze a lelkipásztor kezében és szívében

Ezen a helyen nem kell hangsúlyozni, hogy az igazi lelkipásztori munkához elengedhetetlen a személyes meggyőződés bizonyossága, a szilárd hit. E nélkül a hit nélkül nemcsak nem lehet Istennek tetszeni, de nem is szabad prédikálni. Nehézségünk éppen abban rejlik, hogy a tegnapi hittel ma nem tudunk szolgálni. Mindennap újra meg kell harcolni a hit szép harcát, és kérni kell a meggyőződés kohójában kiérlelődött hit igazságát s bizonyossá-

gát. Kónya Lajos evangélikus vallású költő írja: „Akik a hit súlyos tömbjeit kivetik hajóikból, azokat feltarajló habok dédelgetik, lehet, hogy könnyebb nekik, de van-e örömük?” „Azért a hit hallásból van, a hallás pedig Isten igéje által.” (Róm 10,17; Károli-fordítás) Hol tudunk mi igét hallgatni? Ezért ajánlom az ige hangos olvasását, hogy minél több érzékszervünkkel tudjuk megragadni, befogadni, átélni, s tudjunk vele azonosulni. Ha prédikációt nem is tudunk hallgatni, de lehet jó igehirdetéseket olvasni, sőt interneten hallgatni is.

Kételyeinkben imádságunk lehet az evangéliumbeli beteg gyermek édesapjának imádsága: „Hiszek Uram, légy segítségül az én hitetlenségemnek.” (Mk 9,24; Károli-fordítás) Ady Endrét is meghihlette ez a bibliai elbeszélés. Néhány sor tőle, amely egyszerre eszméltet és biztat is: „Hiszek hitetlenül Istenben, / Mert hinni akarok, / Mert sohse volt úgy rászorulva / Sem élő sem halott. // (...) Szépség, tisztaság, és igazság, / Lekacagott szavak, / Óh, bár haltam volna meg akkor, / Ha lekacagtalak. // (...) Meg-megállok, mint alvajáró, / S eszmélni akarok / S szent káprázatokban előttem / Száz titok kavargó. // (...) Isten, Krisztus, Erény, és sorban / Minden, mit áhítok / S mért áhítok? – ez magamnál is, / Óh, jaj, nagyobb titok.”

E szavakból kicsendül a költő belső vágya, hinni akarása. De az a reformátori felismerés is, hogy a hit mindig Isten ajándéka. Ezt nem szabad eltékozolni. Nem is őrizni kell, mint egy nagyapától örökölt zseborát, hanem tovább kell adni, s bizony, tovább kell mondani.

Nem véletlen, hogy a választott nép úgy őrizte meg történelmének nagy eseményeit, s láttatta meg benne az új nemzedék számára is Isten nagy tetteit, hogy tovább kellett adni, elbeszélni az egyiptomi fogságból való szabadulás történetét, a makkabeusi háborúk utáni győzelmet, a mózesi tíz igét. Nem kevésbé nagy tett, sőt nagyobb Jézus feltámadása, amely egyedül keresztény hitünk unikuma, nem hungarikum, hanem kozmikus unikum, amelyért az első keresztények éltek s haltak, amelyért magyar eleink a gályára mentek, s többségükben meg is haltak. E mártírok vére hitelesíti nemcsak az ő hitüket s meggyőződésüket, de a történelem páratlan tettét: Jézust valóban feltámasztotta az Atya a holtak világából, s igazolta, hogy művének folytatása legyen, míg világ ez a világ.

Érdemes utalnunk a tanítványok kérésére, amelyet Jézusnak mondanak: „Növeljed a mi hitünket!” (Lk 17,5b; Károli-fordítás) A lelkésznek érlelődő szolgálatában egyre nagyobb hitre, hitismeretre és teljes bizalomra van szüksége, mert körülményeink nehezebbek, a híveink hitben való megmaradása is egyre több kísértés legyőzésével lehetséges. A kánaáni asszonynak pedig Jézus ezt mondja: „Asszony, nagy a te hited, legyen úgy, amint kívánod.” (Mt 15,28) Erre a nagy hitre vágyakozzunk, hadd sugározzék rólunk ennek a hitnek szépsége, nyugalma, békessége s reménysége.

S itt hadd utaljak Reményik Sándor versére, a *Kegyelem-*

re. Bizony, minden kegyelem. Ez a kegyelem hordozza a lelkipásztort rögös utakon, ezernyi buktatón keresztül, mikor kudarcokat él át és dolgoz fel, eredményeket lát ott, ahol nem remélte. Minden kegyelem. Személyes imádságunk pedig ez lehet: Adj, Uram, annyi eredményt, hogy el ne csüggedjek, s adj Uram annyi fiaskót, hogy el ne bízzam magam.

Egy ukrainai családról jegyzik fel, hogy bibliaolvasás közben tört rájuk a gyilkos halál. Űgy találták őket, amint lefordultak a székről. A Bibliájuk nyitva volt. Nem tudnak rólu­k semmit a kutatók, csak a látvány maradt meg, amikor rájuk találtak, akkor fedezték fel ezt a különös jelene­tet. Nem tudjuk, mit olvastak a Bibliából, melyik szakaszt, nem tudjuk a társadalmi hovatartozásukat, de talán a leg­jobb­at, az egyetlen szükségest keresve köszöntek el ebből a földi világból. Sok kollégánk napi imádsága, hogy a szó­székről szólítsa az Űr az örökkévalóságba.

A Biblia mint közösségteremtő erő a lelkipásztor és családja életében

Talán ez a legnehezebb pontja előadásomnak. Az irodal­mat elég szeretni s olvasni – s már csak ezért is kézbe ve­heti tinédzser korú gyermekünk a Bibliát. Munkaeszköz­ként külső és belső kényszer egyaránt arra késztet, hogy kézbe vegyük. Talán hitünk gyarapodására is megte­sszük olykor-olykor. De a családot erre kényszeríteni?

Itt a helye annak, hogy a társvalasztás döntő esemé­nyére visszautaljak. Minden egyes ember életében döntő fontosságú esemény ez, de a lelkipásztornál sokszorosan. Tudunk-e házastársunkkal hitről, Istenről, igéről beszél­getni, imádkozni? Fontos a testi kapcsolat mellett a lelki és szelle­mi dimenzió, a közös érdeklődési terület, míg a spi­rituális közösség a másik kettőt megkoronázza. Ha pedig gyermekek ajándékában részesül a papi család, akkor szá­mukra is természetes lesz az asztal melletti – három-négy perces – áhítat, később talán követheti beszélgetés. Feled­hetetlen mély nyomokat hagy ez a gyermek életében s fel­nőttkori gondolkodásában is.

Az első keresztények naponta gyakorolták az imádsá­got, a közösséget, a kenyér megtörését (az úrvacsorát) és az igeolvasást (apostoli tanítást) (ApCsel 2,42–47). Ezt ma a családban is megtehetjük, összetartó, személyiségformá­ló ereje nem kétséges.

Napjaink lelkipásztora kettős kihívás előtt áll. Az egyik: e sajátos életformában szinte állandóan álljon ren­delkezésére híveinek, elérhetősége mindig legyen biztosít­ott (ez majdnem huszonnégy órás szolgálat). A lelkipász­tor és családja községben és kisebb városban etalonnak számít, legalábbis a polgári erkölcs mércéje alapján. Ennek tudomásulvétele nem könnyű sem a lelkész, sem a család számára. Egypapos gyülekezetben alig meghonosítható a szabadnap. A másik kihívás: a keresztény kegyesség átadá-

sa minden nemzedéknek, hisz e téren a legnagyobb a deficit. A különböző szellemi áramlatok, mélyen a tudatalattira ható reklámok világában a hitünk gyakorlása régi sémák és népegyházi szokások szerint szegényesnek és elégtelennek tűnik. Nem kívánom ezeket lebecsülni, de kevésnek tartom. Tudatos és felelősen vállalt keresztény hit nélkül elsodor bennünket és híveinket a közöny, a világ által diktált életstílusok árja. A posztmodern gondolkodás – amely a lét értelmetlenségéből és a cselekvés hiábavalóságából indul ki – áthatja egész életünket. Az élmény fontossága kerül a középpontba (Wellness und Erlebnisgesellschaft). A személyesség, a befelé fordulás, rezignált kiábrándultság minden korábbi erkölcsi normát elvető szabadossággal párosul. Ezért feltétlen szükséges jól képzett és minél nagyobb létszámú munkatársi gárda kiválasztása, s kiképzése, elsősorban híveink látogatására és a kapcsolattartásra. Nem a jeruzsálemi egyházi modell (várni a híveket), hanem az antiókhiai (menjetek közéjük) korunk érvényes missziói magatartása.

Ugyanakkor fel kell mutatni, hogy az egyház közössége nem ellensége a kívülállók társadalmának. Elég, ha itt Jeremiás szavaira utalok: fáradozzatok a város jólétén, mert jóléte a ti jóléteket is. (vö. Jer 29,4–7) Mikeás 6,9–16 pedig az Isten ítélete alá vont helyzetben szólítja meg a bűn nyilván-

való romlásában élőket, hogy megtérjenek. Így válik a Biblia közösségépítő és misszionáló erővé a családban és a gyülekezetben. Csak a jól pasztorált, lelkigondozott családnak és gyülekezetnek van vonzereje, hitelessége. Ehhez a Biblia igéje az út.

Varlam Salomov Pál apostol című művében is találkozunk a Bibliával. A szerző, aki maga nem vallásos, tárgyilagosan közli, hogy a kényszermunkatáborban a hívők nagyobb lelki erővel viselték a rájuk szabott szenvedés esztendeit, mint a nem hívők. Honnan volt erejük a rendezettebb lelkivilág megőrzéséhez, a magasabb szintű erkölcsi tartáshoz?

Pál apostol így biztatja az ifjú Timóteust, Efezus későbbi püspökét: „*De te maradj meg abban, amit tanultál, és amiről megbizonyosodtál, tudván, kiktől tanultad, mivel gyermekégedtől ismered a szent írásokat, amelyek bölcsé tehetnek téged az üdvösségre a Krisztus Jézusba vetett hit által.*” (2Tim 3,14–15)

2008 a Biblia éve. Értékeit újra felragyogtatjuk. Beszélünk róla, és próbáljuk tanácsai szerint élni mindennapjainkat. Másokat is megkísérlünk a Biblia holdudvarába hívogatni. Barátkozzanak vele, kóstolgassák, hogy egy napon megízleljék, jóságos az Úr. Az ő közelsége pedig olyan igen jó nekünk – lelkipásztoroknak is.

Érték(t)rend

avagy az igaz és a hamis dichotómiája az egyházművészetben

HARMATI BÉLA LÁSZLÓ

„*A giccs emberszabású, a művészet emberfeletti.*”
(Abraham A. Moles)

Az Evangélikus Országos Múzeum többek között azzal a céllal jött létre, hogy egyházunk múltját, történetét kutassa és ápolja. Az általa őrzött műtárgyak hitéletünk, történelemben betöltött szerepünk jelentős mérföldkövei és emlékei. Legtöbbször a templomok berendezési tárgyai, a liturgiában használt oltári paramentumok, kelyhek, feszületek, oltárterítők, berendezési tárgyak stb. tartoznak ebbe a kategóriába. A múzeum feladata tehát az értékek megőrzése az utókor számára. De vajon mit is nevezünk értéknek? Hol húzódik vagy van-e egyáltalán határ értékes művészi alkotás és értéktelen giccs között? Lehet-

e vonalat húzni giccs és népi vallásosság, népművészet és „grand art” közé? Mikor beszélünk művészetéről és mikor ál- vagy sablonművészetéről? A giccsnek létezik egy olyan kategóriája, melyről eddig nem illett beszélni, melyet eddig tabuként kezeltünk: a vallásos giccs. Mit takar ez a kifejezés? Milyen tárgyak tartoznak ide és miért? Mik a benne rejlő veszélyforrások?

Megannyi kérdés, melyet érdemes alaposan megvizsgálni, annál is inkább mivel nem létezik egyértelmű, végző és megfellebbezhetetlen válasz, a határvonalak pedig nem élesek. A továbbiakban ezeket a kérdéseket szeretnénk feltenni, és a témát körbejárni, hogy felhívjuk mindnyájunk figyelmét a ránk leselkedő esztétikai csapdákra, melyek a legtöbbször nagyon is valóságosak.

A giccs fogalma

A művészetben a giccs azon műalkotások gyűjtőfogalma, amelyek hazug, illúziókra épülő elképzeléseket táplálnak az ember és a társadalmi valóság viszonyáról. Művészeti szempontból azok a tárgyak tartoznak ebbe a körbe, melyek alacsony értékűek, de mutatósak, a laikusokat megtévesztő, olcsó fogásokat alkalmaznak. Kialakulása (annak ellenére, hogy szinte minden korban fellelhető) és tömeges elterjedése a 19. század második felére tehető, amikor a befogadó társadalmi rétegek érzelmi és gondolati kiszolgáltatottságának kihasználásával a fogyasztói igények tömeges kielégítése vált elsődleges céllá.

A giccs elsősorban az érzékeknek szól. Gyors és azonnali, olcsó és fáradságmentes „élményt” ígér a szemlélőnek. Azáltal, hogy többnek akar látszani, mint ami, az „igazi” jó áron megszerezhető parafrázisaként a tiszta érzelemből érzélgősséget csinál, az értelemből közhelyet, a szenvedésből szenvelgést, az emlékezésből pedig negédes nosztalgiát. Ellenben a „valódi művészet” úgy tartalmában, mint megoldásaiban mindig magasabbra emelkedik tárgyánál, és az aktuális korszellemtől függetlenül örök emberi mondanivalót is magában hordoz.

A giccsé válás folyamata

A tárgyaknál külön figyelembe kell venni azt a folyamatot, amit a franciák *la forme et le contenu* kifejezéspárjával szoktak jellemezni, és amit magyarra csak jelentésvesztéssel fordíthatunk *forma és tartalom* szavainkkal (lásd bővebben: Voight Vilmos: *A giccs tárgya*, Holmi on-line, 2005). A jelentős művészeti alkotásoknál kiegyensúlyozott, koherens viszony áll fenn a művész által létrehozott mű és az általa közvetíteni akart tartalom között. Akkor kezdődik el a giccsé válás folyamata, amikor ez a viszony felborul, eltorzul akár a fizikai méreteket (kicsinyítés, nagyítás), akár a tartalmi jelentés torzulásokat (másnak látszani, mint ami) tekintve. Fontos azt is tudnunk, hogy hétköznapi tárgyaink „felfelé” és „lefelé” is ugyanúgy elmozdulhatnak ezen a láthatatlan skálán. „Felfelé” ha például egyedi módon és művészi díszítjük őket, de lefelé is, ha sokszorosítjuk vagy elnagyoltan másoljuk őket.

Hogy evangélikus példánál maradjunk, gondoljunk csak a wittenbergi főtér embernagyságú bronz Luther-szobrára és a róla készült kisméretű, tucatszámra öntött porcelán másolatra vagy a dán Thordvalsen Krisztust ábrázoló, életnagyságú és amúgy megrendítő hatású szobrával díszített oltárára, amelyről a megváltó alakját másolták le kiragadva környezetéből. Kicsinyített, hatásवाद, de már teljesen erejét veszített, porcelánból készült utánzatok tömege található ma is gyülekezeteink leg-többjében. A híres műtárgyakról készült másolatok azzal

a nem is titkolt szándékkal születnek, hogy a hatásuk alá került látogató „hazavihessen” valamit abból a felemelő érzésből, melyet a helyszínen tapasztalt. Csakhogy rajta kívül a többi nézőben a „mű” már nem kelti ugyanazokat az érzéseket, hiszen kiragadva környezetéből, lekicsinyítve, olcsó anyagból már egyáltalán nem hasonlítható az eredetihez. Hogy világi példát is hozzak, a Balaton mellett anakronisztikusnak tűnik a Balatonfüreden felépített „görög falu”, hiszen Magyarországon vagyunk, ahol élethez a más kultúrából változtatás nélkül, egy az egyben átvett kulturális minta, még akkor is, ha az önkormányzat jeles tagjaira nyaralásuk során nagy benyomást tettek az említett épületek.

Közhelynek számít, de azért fontos megemlítenünk, hogy a 19. századtól kezdve a keresztény vallás folyamatosan veszítette el meghatározó befolyását az emberekre. Ugyanakkor paradox módon a giccs mindig is sóvárogva vágyott a valláshoz hasonlítani, annak az emberekre gyakorolt hatását lemásolni. A vallás „eszköztárát” mindig szívesen kölcsönözte és alkalmazta. A tárgyak és tömegtermékek valamint a világi épületek külső és belső megjelenésének szakralizálása valós folyamat, gondoljunk csak a templomtoronyra mint szimbólumra és az erről másolt, a gazdasági élet szereplőinek hatalmát és erejét jelképező, legtöbbször az olajtársaságok és a pénzintézetek által alkalmazott, egymást túlszárnyalni akaró supermagas tornyokra. A giccses tárgy mindenáron hasonlítani kíván a vallás által közvetített látványra, annak transzcendenciáját követi és próbálja meg utánozni.

A vallásos giccs

A giccs fogalmán belül külön kategóriát képez a vallásos giccs, hiszen tárgya jól behatárolt. A továbbiakban csak ezzel a kategóriával szeretnénk részletesebben foglalkozni.

A giccsé válás folyamatában hatékonyan játszik közre az a hozzáállás is, amikor a befogadó meg akarja spórolni a téma feletti mély elgondolkodást, és beéri a készen kapott sztereotípiák kritikátlan átvételével. Vallási szempontból a történelem során központi problémát jelentett az ábrázolhatóság kérdése. A láthatatlan Isten mindig is élénken foglalkoztatta az embereket, izgatta fantáziájukat, megmozgatta képzelőerejüket. Az alapot maga a Biblia adta, melynek történetei gyakran beszélnek képekben. Földi működése során Jézus Krisztus maga is példázatokkal tette érthetővé az emberek számára üzenetét. A különböző történelmi korszakok keresztény emberei mindig a saját művészeti eszközeikkel, a saját felfogásukat követve próbálták meg visszaadni, látható formába önteni az örök érvényűt. Így ezek az alkotások mindig egy adott kor, egy adott népcsoport földrajzilag is jól elkülöníthető emberének Istenhez való viszonyáról,

istenképéről tanúskodnak, melyek hiteles, őszinte és egyedi alkotásokat eredményeztek. A Biblia „nyitott könyv”, mely az olvasóra bízva a legfontosabb kérdések megválaszolását. A „Te kinek mondasz engem?” kérdésre egyenként kell megadnunk a választ. A témában született műtárgy akkor válik valódivá és igazzá, ha készítőjében lezajlik ez a küzdelem az adekvát válasz keresésekor. Félreértés ne essék, ehhez nem szükséges tanult művésznak lenni. Mindig őszinte csodálattal nézem a kis, türelmi rendelet korabeli, Tolna megyei evangélikus falvak templomainak karzatképeit. A naiv, nem tanult, minden bizonnyal a helyi gyülekezetből származó festők su-ta, leginkább a helybeliekre hasonlító ábrázatú bibliai alakjai mégis elemi erővel fejezik ki a kívánt mondanivalókat, és ezáltal hitelessé válnak.

A naiv vagy a népművészet témakörébe tartozó vallásos emlékeket az különbözteti meg a giccses művektől, hogy belső ösztönzésből születnek, és ha van is előképük, ha fel is használnak valamiféle mintát saját művük elkészítésekor, akkor is a saját hitviláguk, a saját felfogásuk szerint valósítják meg azt.

A vallási érzésből fakadó, azt kihasználó tömegtermékek azonban banális, üres kifejezési formákra redukálják a mélyen átélt vallásos érzést. Lourdes, Oberammergau, Mariazell, Medjugorje vagy akár Genf és Wittenberg is kiszolgálójává váltak ezeknek az érzéseknek, és a tömegek vélt vagy valós vágyaihoz igazították a művészet normáit. A „souvenir” igényéhez kapcsolódó tömegtermelés és a funkció eltorzulásával a dekorációnak az indokoltnál sokkal erősebb előtérbe kerülése megteremtette a vallásos giccs prototípusait, melyeket azután az adott hely nagyságára hivatkozva áhítattal és tisztelettel, de minden kritikát mellőzve továbbítanak és terjesztenek az oda látogatók.

A tisztaszobától a templom oltáráig

Különbséget kell tennünk a tárgyak között abban a tekintetben is, hogy hol helyezkednek el. Van olyan tárgy vagy mű, mely egy lakás tisztaszobájában még a helyén van, de egy gyülekezeti teremben vagy egy templomban már nem. Az egyéni vallásosság tárgyai a legkritikább esetben alkalmazhatók közösségi terekben. A nagymama által hímzett ígés terítő nem biztos, hogy megállná a helyét oltárterítőként.

A közösségi terekre általában egészen más „szabályok” érvényesek. Fontos észben tartaniuk lelkészeinknek és gyülekezeteinknek, hogy az oltárterítők és az oltári paramentumok az oltárért vannak és nem fordítva, hogy a keresztelőkút a keresztségért van és nem az őt alkotó művésztől vagy az adományozóért. *A művészet és a művész akkor jár el jól, ha eszközeivel elősegíti és nem helyettesíti (!) a templomban lezajló eseményeket.* Hányszor került és kerül még ma is nehéz helyzetbe egy-egy

lelkész akkor, amikor gyülekezetének oszlopos tagjai ajándék vagy kész tárgyak formájában adományt akartak adni az egyházközségnek, akár illik oda az a bizonyos tárgy, akár nem, és be sem tették többé a lábukat a templomba, ha nem látták megfelelően kitéve saját adományukat.

A probléma azonban korántsem új keletű, az emberek, kezdve a templomépítő mecénásoktól az egyszerű presbiterekig mindig is szerették volna saját magukat is megörökíteni valamilyen formában a templomban. A keresztény felekezetek közötti villongások idején a templomalapító vagy a hit védelmezőjének nemesi címere vagy családjának epitáfiuma kerülhetett be a templomba. Később az egyes családoknak volt névtáblával is megjelölt helye az első padokon, míg mások például az úrvacsorai kehely oldalára vagy a keresztelőkútra vészték fel és ezáltal tették „halhatatlanná” nevüket. Azonban itt is kell lennie egy határnak. A gyülekezeti tagoknak nem abban kell versenyezniük, hogy ki adományoz például drágább és csicsásabb virágvázát az oltárra, mert az nem virágbemutatóként szolgál az adományozók gyönyörűségére, hanem annak a térbeli pontnak kell lennie, ahol az Isten és az ember közvetlenül is találkozhat egymással. A közösségi tér nevében benne van a közösség szó, mely a gyülekezet tagjainak összességét jelenti. A templomban egy egész közösség istenképének kell kifejeződnie, ahol minden hívő egyaránt otthonosan érzi magát, melyet mindenki egyaránt magáénak vallhat.

A giccs közönsége

Önkritikusan be kell vallanunk és tényként kell kezelnünk, hogy az emberiség mindig is határozottan vonzódott a giccshez, egyénileg és kollektívan egyaránt. Azáltal, hogy a hamis biztonság érzetét adja, kellemes és mesészerű élményt nyújt, a giccs révén mindig is jól érezték magukat az emberek. Ugyanakkor keresztény hitünk szempontjából komoly veszélyforrást is jelent.

A csupán csak a giccset befogadó ember mindig megreked a szemlélet alacsony fokán, csak látszattöredékek felfogására képes. Számunkra, hívő emberek számára a vallásos művészet katalizátora a mélyen gyökerező, őszinte és az érzéseket végtelen energiával megtölteni képes vallásos hit kell hogy legyen. A meg nem élt vagy a csak félig, illetve részben megélt hitelmény hamis útra vezet, ezért kell szembenéznünk vele. Ezért egyházaink és lelkészeink egyik legfontosabb feladata lehetne a mai korunk értékpusztító és egyben az értékek után nagyon is áhító emberének a megszólítása. Ezért nemcsak a bennünket körülvevő tárgyakat kell „megtisztítanunk” a ráakódott és sablonossá váló igénytelen közhelyektől, hanem el lehetne gondolkodnunk az ígihirdetéseinkbe és az evangélizációinkba férkö-

zött „giccsek”, kiüresedett sablonok megreformálásán is. A „csak a tiszta forrásból” lutheri gondolatának aktualitása most talán időszerűbb, mint valaha.

Ajánlott irodalom (válogatás)

Abraham A. Moles: *A giccs, a boldogság művészete*, Gondolat, Budapest, 1975

Balogh András: *A képzőművészeti giccs*, Budapest, Gondolat, 1964

Gabriele Thuller: *Hogyan ismerjük fel? Művészet és Giccs*, Helikon, 2008

Voight Vilmos: *A giccs tárgya*, Holmi Online, 2005

Zászkaliczky Zsuzsanna: *A szép, a jó és a giccs*, in: *Evangelikus Élet*, 2008. március 23.

KÖNYVAJÁNLÓ

Margójegyzetek

A teremtés ünnepe című könyvhöz^{*}

HAFENSCHER KÁROLY (ID.)

Mind tartalmában, mind külső megjelenésében gazdag, szép, használható kiadvány került kezünkbe a Déli Egyházkerület jóvoltából. A hármás bevezetés (*Gáncs Péter, Szabóné Mátrai Marianna, Béres Tamás*) eligazít a könyv célkitűzéséről, az ökológiai krízis teológiai és morális kérdéseiről, a problematika biblikus és mai globális jelentőségéről. A szerény, tömör, érthető ajánlás, a pályamunkák magyarázata és az előszó segít abban, hogy el ne vesszünk a ma oly széles téma útvesztőjében, és saját hangunkat hallathassuk. A tanulmányok szerzői igazán változatos írócsokrot mutatnak. A liturgikus szövegek érzékeltetik, hogy istentiszteleteinkhez és hétköznapijainkhoz egyaránt tartozik ez a témakör. Szinte minden egyes dolgozat vagy előadás előtt vagy után az olvasónak használnia kellene ezeket a liturgikus szövegeket, hogy a nagy imádkozó család részeseivé válhasson. A cím mai nyelvünk hiányosságáról árulkodik, hiszen *A teremtés ünnepe* helyett akár *A Teremtő dicsérete* vagy *A teremtés ünnepe* is állhatna. A hátsó borító tulajdonképpen a két első ajánlás kivonata, de aki kézbe veszi a könyvet, nyilván a két borítólapot látja meg először.

Megjegyzéseim testvéri szavak. Nem vettem részt a szerkesztésben vagy a lektorálás munkájában, így egy-

házi emberként, de olvasó módjára tárom fel megjegyzéseimet.

Pozitívumok

Jó, hogy a könyv megjelenhetett, sőt időben készült el. Ma ez sem természetes. Jó, modern korunkhoz méltó a könyvészeti értéke, a kitűnő fotók és a meditációs anyag. Öröm kézbe venni a Luther Kiadó új kötetét. Noha tipikusan evangélikus kiadvány, az ökumenikus összefüggések megszólaltatása öröndetes és méltó a 20. század utáni korszakhoz. A következő nevekre gondolok például: *Lucas Vischer* református, *W. Huber* EKD püspök, *R. Williams* anglikán érsek, *Weyrud* svéd érsek...

Az egyháztörténet is jelen van a csak mainak vélt problematikában. A római katolikus *Bonaventura*, *Assisi Ferenc*, *II. János Pál* pápa, ortodox teológusok neve szintén olvasható.

Világi környezetvédő szakértők rangos képviselőkként adják a könyvhöz mondanivalójuk legjavát. Angol, német környezetvédelmi egyházi szakértők, *D. Hessel*, *P. L. Hefner*, *D. Rhoados*, *Végh László*, *Swansson* professzor stb. nevei is megtalálhatók a könyvben.

^{*} Levél Gáncs Péter püspökhöz

Érdekes, hogy mai globális kérdéseinkhez például Luthernek az első hitágazathoz fűzött magyarázata vagy az ötödik parancsolat értelmezése jó alapot nyújt. Anélkül, hogy kifejezéseit másolnánk, tartalmi mondanivalóját becsüljük.

Az Egyházak Világtanácsa és a Lutheránus Világszövetség világyűléseinek története mutatja, hogy a teológiai kérdések és a világ, benne a teremtettség aktuális ügyei összetartoznak. Az LVSZ 1947-ben Lundban és az EVT 1948-ban Amszterdamban megfogalmazott szövegei is jól mutatják, hogy ezek a világszövetségek nem életidegen vagy világmegvető céllal jöttek létre.

A Creation Day 1989-től ismert kategória. Lehetséges, hogy az ortodoxok használták először!

Olyan világszerte ismert teológusok és humanisták, mint pl. *Albert Schweitzer*, újraolvasandók – esetleg korukat megelőzték, de élettiszteletük megszívlelendő a mai korban is.

Szerencsésnek tartom, hogy korunk költői is megszólalhatnak, könnyítik az absztrakt kategóriákat, és az irodalmat szeretők számára egy másik aspektusba állítják be a kérdéseket: *Váci Mihály*, *Dsida Jenő*, *Weöres Sándor* sorai ismerősek, és szinte illusztrációnak is tekinthetők. Ugyanígy, *Kempis Tamás* szavai, *Szalézi Szent Ferenc* gondolatai a 21. században is érvényesek.

A társadalom ügyeivel foglalkozók éppen úgy, mint a teológusok kiválóságai szólalnak meg: *E. Jünger* professzor még ma is tekintély, *Zahrnt* újságíró-teológus populárisan tud szólni a nem teológus képzettségű értelmiséghez, ahogy a magyar *Kopp Mária* és sok ismerős közgazdász szintén megszólal. Néha váratlanul kerül elő *Tessedik Sámuel*, akit csak lokális vonatkozásban szoktunk értékelni.

A felmelegedés problematikája ma Magyarországra is elérkezett. Amit Európában vagy világszerte már 1961 óta emlegetnek, az most nálunk is életkérdéssé vált. Az ózomburok tönkretétele, a Föld felmelegedése nálunk is aktuális probléma, csakúgy, mint egész Európában, Amerikában, Afrikában, Ázsiában. Ugyanígy a jövő energiaforrásaik kérdése is (ld. 126. kk.). Idetartozik, hogy a Gaudium et spes kezdetű római katolikus dokumentum ugyan már fél évszázados, mégis újraolvasandó, és nem veszített semmit aktualitásából.

Néhány kritikai széljegyzet

Ahogy említettem, becsülöm a Déli Egyházkerület fáradozását, de sajnálom, hogy nem az egész MEE kiadása köny-

vünk, hiszen erről nemcsak egy kerület beszélhet, hanem egész egyházunk, mint ahogy a könyv csatlakozik az európai, amerikai világkereszténységhez. Valóban összefügg egész glóbuszunk, mint ahogy összetartozik három egyházkerületünk is.

A kitűnő irat kevésbé hangsúlyozza a folyamatosságot, pl. hogy ezzel a kérdéssel 1994. február 15-én Magyarországon is foglalkoztunk, és erről egy jelentős kiadvány született *Felelősségünk az élő világért* címen. Az ökumenikus tudományos szimpózium tagjai nagyrészt egyházi emberek voltak: *Bolberitz Pál*, *Szűcs Ferenc*, *Hafenscher Károly*, *Boda László*, *Szokolay Sándor*, *Bölcskei Gusztáv*, *Bibó István*, *Bolyki János* stb. Nem hangsúlyozták, hogy a Bazel-Graz-Budapest JPC rendezéseinek alapvetően a teremtettség felelősségének hangsúlyozása a célja. Bolyki János könyveire és cikkeire éppúgy figyelniünk kell, mint a római katolikus egyház *Társadalmi és környezeti felelősség* című könyvére vagy az esztergomi zsinat határozataira. A MEÖT és az ÖTK többször foglalkozott – írott dokumentumok formájában is – ezzel az aktualitással. Környezetvédelmi bizottságokban püspökeink gyakran szóltak hozzá e tárgyban jelentős témákhoz. Az UNESCO sorozatban *A világ ma* címmel éveken keresztül jelent meg kiadvány hasonló, glóbuszunkat érintő kérdésekkel.

A szövegek, mind a fordítások, mind az önálló fogalmazások, lektorálásra szorulnak. (Nem szerencsés a németes szórend természetes használata, a sok gyönyörű képes jelző elhagyása, a magyartalan gondolkodás – pl. a magyarban a kéz, a láb egyes számban használandó, az embernek egy keze vagy fél keze van). A gyűjtőfogalmak a magyarban többes számban szerepelnek. A tényszerű megszólítás helyett az imádságban meleg hangú, személyes megszólítás kell (Isten nem tárgy, hanem személy). Másrészt a személyes névmás nem szükséges, hiszen csodálatos nyelvünkben az alanyt, a cselekményt, a tárgyat egy szóval tudjuk kifejezni, pl. szeretlek. A jövő időt jelölő „fog” segédszó szükségtelen. A nyomatékos kérést kifejező mondat végére felkiáltójel szükséges! *A ha..., úgy, az akkor..., amikor* fel nem cserélhető. Képzavar pl. a „ma, a teremtettség napján” kifejezés.

Bántó teológiaiilag, hogy az asztrológiára hivatkozás teodiceának hat (119. o.), vagy a galamb madárként Budapesten és Velencében mást jelent, mint falun. Az illusztrációk nem igazodnak a szöveghez. Látunk egy magányos vándort, aki havas tájon bandukol, és az írás a közösség áldásáról szól. A sok, gyönyörű felvétel igazán úgy lenne illusztráció, ha az adott tematika megvilágosítója lehetne, vagy legalábbis odaírták volna nemcsak a készítő nevét, hanem a kép megcélzott tartalmát is.

Isten udvari bolondja¹

KEREPESZKI ANIKÓ

Az osztrák származású amerikai egyháztörténész, *Eric W. Gritsch* Luther-monográfiája egyaránt szól mindazoknak, akiket Luther élete és munkássága tudományos szempontból érdekel, hiszen több évtizedes kutatómunka előzte meg a könyv megjelenését, és azoknak, akik egyszerűen csak kíváncsiak, és szeretnének többet megtudni Luther Mártonról.

Ha valakit mélyebben érdekel a Luther-kutatás, érdekes a lábjegyzeteket is végigböngészni – számtalan új információ és történelmi adalék birtokába juthatunk. (Például nyomon követhetjük Luther korában a Habsburg-házasságokat, mellyel a Habsburg-ház próbálta növelni a befolyását szerte Európában.) Az önálló kutatáshoz pedig a tizennyolc oldalas bibliográfia nyújt még segítséget.

A könyv három nagy részből áll: az első részletesen bemutatja Luther Márton életútját, a politikai hátteret is felrajzolva, mely jelentős hatással volt Luther ügyére.

Megtudhatjuk, hogy Luther *A 95 tétel magyarázata* után rövid ideig leveleit „Márton Eleutherius”-ként írta alá (a „szabad” jelentésű görög szóból); Luther és *Eck* felfegyverzett testőrséggel ment a lipcsei vitára; hogy az egyetemek sorra elítélték Luther tanait; hogy azt a történetet, hogy Luther egyszer az ördöghöz vágta a tintatartót, csak az életrajzírók és az idegenvezetők találták ki; hogy Luther 1524-ben Jénában a Fekete Medvéhez címzett fogadóban vitázott *Karlstadt*tal; hogy *Münzer* „Wittenberg puhány húsdarabjának” nevezte Luthert; hogy az úrvacsora kérdéséhez *Zwingliék* „annyit értenek, mint a szamár a zsoltárhoz”; hogy Luther 1527 augusztusában a wittenbergi pestisjárvány idején a betegeket és a haldoklókat gondozta; hogy Luther szerint a keresztény élet két tartóoszlopa az istentisztelet és a hitoktatás; hogy Luther szerint a páli tanítás a megigazulásról „minden teológiai eszmecsere zsinórmértéke”; hogy mi-
ben tér el Luther lelkiismeretről alkotott véleménye a középkori felfogástól; hogy 1530-ban Coburg várában *János Frigyes* választófejedelem egy pecsétgyűrűt ajándékozott Luthernek, és ez a pecsét Luther-rózsaként vált ismertté; hogy Luther kiadta azt az állítólagos haláláról szóló gúnyiratot, melyet egy ismeretlen szerző jegyzett fel, és amely szerint Luther azt kérte, hogy halála után helyezték a testét az oltárra, és imádják. „A kérést azonban nem lehetett teljesíteni – érvelt a szerző –, mert maga Krisztus lépett közbe, átadva

Luther testét az ördögnek egy utálatos zajos szertartásban. Csak »kénes szag« maradt az üres sír közelében, ahol Luther feküdt.” Luther azt a megjegyzést fűzte a gúnyirathoz, hogy élvezettel olvasta ezt a haláláról szóló hazugságot, és reméli, hogy a pápa és a pápisták még elfordulhatnak az ördögtől, de Isten kezébe helyezi a dolgot.

Ezenkívül még sok más érdekes és fontos ismerettel gazdagodhatunk.

A monográfia második része a Luthert ért kritikákat szólaltatja meg. Például a Luther-magyarázók szerint Luthernek a Szentírás és a hagyomány közötti különbségtétele sokszor lehetne világosabb. Sokan támadták Luther politikai erkölcsstanát – *Ernst Troeltsch*, *Karl Barth*, *Dietrich Bonhoeffer*, bár 1941-ben Eivind Berggrav arra buzdított, hogy Luther nevében passzív ellenállást tanúsítsanak a megszálló náci erőkkkel szemben. Az amerikai kritikusok azonban még keményebben elítélték Luther politikai felsőbbeségről szóló eszméit. Sokan kritizálták Luther zsidókról vallott nézeteit, Bainton például ezt írta Luthernek *A zsidókról és hazugságaikról* című műve kapcsán: „Az ember azt kívánná, hogy Luther bárcsak meghalt volna, mielőtt ez az értekezés megíródott”. Gritsch bemutatja *Erikson* elméletét is, mely szerint Luthernek a középkori egyházi tekintély elleni lázadása egy kóros önképre vezethető vissza.

A szerző azonban mindig védelmébe veszi Luthert, és megpróbálja igazolni, hogy Luther Márton korának gyermeke volt.

A könyv utolsó nagy része, az *Ökumenikus örökség* többek között a hit általi megigazulásról szól, mely tanításról Luther nem várta el, hogy olyan hitcikkely legyen, melyen az egyház áll vagy bukik, de kezdeményezője volt egy dogmajavaslatnak, amellyel a kommunikáció bizonyos módjára tettek javaslatot, hogy ne lehessen úgy értelmezni az elmondottakat, hogy a megigazulást a jó cselekedetekkel érdemelhetjük ki. Szól a keresztény életről, hogy Luther számára az egész keresztény élet a keresztséghez való visszatérést jelentette; a szenvedésről, hogy a szolgálat és a szenvedés mindig együtt jár; a teljes életről – „Bárki, aki Lutherhez hasonlóan ismeri a megkísértés (Anfechtung) gyötrelmét, valamint az istengyermekség örömeit, élvezi a teremtett világgal való összhangot, és így lesz teljes ember.” Kifejti Luther gondolatait a munkáról: Luther minden világi foglalkozást a világ felé történő evangéliumi szolgálatnak tekintett, szerinte a munka lehetőséget nyújt segíteni Isten-

¹ Gritsch, Eric W.: *Isten udvari bolondja. Luther Márton korunk perspektívájából*. Luther Kiadó, Budapest, 2006, 343 o.

nek a világban, valamint védőbástya a bűn és a gonosz ellen. Szól a reformátor humoráról, mellyel kigúnyolja az emberi hibákat, és helyreteszi azokat, akik helytelenül cselekednek. Végül pedig bemutatja Luther történelmi megítélését, hogy történelmi koronként hogyan változott a Lutherről alkotott kép.

A könyvet még érdekesebbé teszi, hogy Gritsch léptenyomon beszélteti Luther Márton, rengeteget idéz tőle.

Hogy kedvet szerezzek az olvasáshoz, álljon itt végezetül néhány a könyvben szereplő Luther-idézetek közül:

„Én magam (ha megengeditek nekem, egéripiszoknak, hogy borssal fűszerezem magam) nagyon hálás vagyok a pápistáimnak, hogy az ördög dühöngésein keresztül olyan sokat ütöttek, sanyargattak és kényszerítettek engem. Azt lehet mondani, ők csináltak meglehetősen jó teológust belőlem.”

„A történelem... arról szól, hogy mi módon tartja fenn, kormányozza, gátolja, segíti, bünteti és jutalmazza (Isten) a világot és különösen az embereket, mindenkit jogos érdeke, gonoszsága vagy jósága szerint... A történészek ezért a leghasznosabb emberek és a legjobb tanítók, az ember soha nem tisztelheti, dicsérheti őket eléggé, és soha nem eléggé hálás nekik.”

„Mivel nem paráználkodásra, hanem házasságra letünk teremtve... nemcsak megengedett, de istenes és dicséretes is vágyakozni és megkísérelni feleséget szerezni.”

„Amit egy embernek meg kell tennie, azt megtettem. Mindaz, ami megmaradt, síromba kell, hogy szálljon. Elérkeztem a véghez, eltekintve attól, hogy hébe-hóba azért kicsit megcsavarom még a pápa orrát.”

FILMAJÁNLÓ

A felkelő nap háza

LABORCZI DÓRA

Tedd magad hasznossá, tiszteld mások titkait, és ne menj túl messzire – röviden ezek lennének a szabályok a második világháború idején St. Cloud árvaházának egyéni tragédiáktól és személyes közelharcoktól korántsem mentes, a külvilágtól mégis menedéket adó közösségében.

St. Cloud – noha víz nem veszi körül minden oldalról – sok szempontból mégis sziget. Ide kerülnek azok a gyermekek, akik senkinek sem kellenek, akiknek létezésük csupán egyszerű baleset, akik erős kötelékek nélkül lógnak a levegőben, arra várva, hogy valaki egyszer leakassza és magával vigye őket. A nagyvilág vérkeringésétől azonban nem csupán társadalmi megítélés szerint, de az infrastruktúra szempontjából is messze esnek. Erre ugyanis csak azok járnak, akik gyermeket szeretnének – örökre fogadni, megszülni vagy elvetetni.

Utóbbinak köszönhetően válik dr. Wilbur Larch (2000-ben a legjobb férfi mellékszereplő díját elnyert *Michael Caine* alakításában), az árvaház orvosa a környékbeli nők cinkosává és megmentőjévé, hiszen itt világra hozhatják nem kívánt gyermekeiket, hogy aztán az árvaház gondjaira bízzák őket, vagy terhességük megszakítását kérhetik, amit Larch doktor illegálisan, de biztonságosan végre is hajt – a beláthatatlan következmények elkerülése végett –

azon az alapon, hogy inkább szakember végezze el a műtétet, „mint egy hülye, aki nem ért hozzá”. Gyakran keveredik vitába – többek között emiatt is – az árvaház lassan felnőtté váló neveltjével, Homer Wellsszel (*Tobey Maguire*), akit a gyermek nélkül maradt férfi és az árva fiú közt kialakuló viszony eredményeképp Larch doktor sajátjaként vezet be a szüléset-nőgyógyászat rejtelmibe, kialakítva ezzel kettejük között az egész történet legmeghatározóbb kötelékét.

Homerben azonban – mint minden fiatal emberben – egyre erősebben motoszkál a megismerés vágya, a kiút keresése az árvaház bensőséges, olykor szívzaggató történetekkel teli, ám a külvilágtól minden szinten elzárt életéből. Amikor pedig egy fiatal és gazdag házaspár St. Cloudba keveredik, hogy elintézzék Larch doktorral ügyes-bajos dolgaikat, Homer úgy dönt, velük tart, hogy megnézzék az óceánt, és beálljon munkásnak az őszi almaszüret idején a fiú szüleinek birtokán. Ennek a háznak azonban egészen más, kíméletlen, mindenkire egyformán mért szabályai vannak (a film eredeti címe egyébként: *The Cider House Rules* – szabad fordításban Az almaborház szabályai), hősünk azonban nem adja fel a harcot függetlenségéért, és az időközben meglelt szerelméért.

De odahaza, St. Cloudban és odakinn, a frontvonalon egészen másképp alakulnak a körülmények, amelyek Homer életét, ha úgy tetszik, sorsszerű és elkerülhetetlen útja felé sodorják, és elintézik, hogy kitisztuljon az ég St. Cloud (a Szent Felhő) menedéktetői fölött, legalább néhány felszabadult nevetés erejéig.

A *Csokoládé* című film kapcsán talán még nagyobb hírnévre szert tett svéd származású *Lasse Hallström* két Oscar-díjat nyert filmje az *Árvák hercege*, melyben széperzéssel keveredik a hollywoodi máz (ami megbocsátható egy jobb cél, a könnyebb emészthetőség érdekében), a skandináv filmek művészi – jelen esetben folyamatosan erőteljes, rozsdabarna őszi hangulatot árasztó –, melankolikus képi világával. A film azonban a gondosan összeválogatott színészgárdával, az intellektualizált amerikai recepttel és a meghatározó képi világgal nem jutott volna messzire, ha nem járna hozzá az a különleges forgatókönyv, amellyel csupán abban múlta felül *John Irvingnek* a történet alapját szolgáltatató regényét, hogy Oscar-díjat kapott érte.

Ebben a történetben ugyanis az általában rettenetes és embertelen árvaház – kissé mesészerűen – valódi, bensőséges otthonná válik, a zord pedellusok helyett pedig két féltő nővért és egy furcsa, ám a gyermekek sorsát egészen meghatározó módon szívében viselő doktort kapunk. Ennek el-

lenére a filmet semmiképpen ne vetítsük esti mese gyanánt vagy könnyed kikapcsolódásképp, hiszen a gyakran megrázó fő- és mellékszálak olyan erkölcsi kérdéseket vetnek fel (a teljesség igénye nélkül: felelőtlenség, abortusz, vérfertőzés, hűtlenség), amelyekkel minden kirepülés előtt álló fiatalnak érdemes számot vetni, akárhol is tart saját útjának, múltjának és jövőjének feltérképezésében.

Árvák hercege

(The Cider House Rules)

Színes feliratos amerikai filmdráma, 126 perc, 1999

Rendező: Lasse Hallström

Forgatókönyvíró: John Irving

Operatőr: Oliver Stapleton

Zene: Rachel Portman, Max Steiner

SZEREPLŐK:

Michael Caine (Dr. Wilbur Larch)

Tobey Maguire (Homer Wells)

Charlize Theron (Candy Kendall)

Jane Alexander (Edna nővér)

Kathy Baker (Angela nővér)

Delroy Lindo (Mr. Rose)

Erykah Badu (Rose Rose)

Olasói levél

Tisztelt Főszerkesztő Asszony! Kedves Marianna!

Szeretnék tiltakozni a *Lelkipásztor* 2008/7. száma első oldalán közölt írás legelső mondata ellen.

Istenkereső emberként mondom: ez nem igaz. Valahányszor a keresésére indulok, falakba ütközöm vagy zsákutcákba kerülök. Rajtuk túl vagy fölöttük kell lennie, és vissza kell hőkölnöm. Nem Ady a tanúm („Az Isten van valamiképp minden gondolatnak alján...”), hanem kísérleteim, amelyekkel emberi módon próbáltam őt „befogni” – eddig sikertelenül.

Vallásokkal általában foglalkozóként mondom: ez nem igaz. Ez mitológiai rövidzárlat. Nincs vallás, amely ne különböztetné meg a szentet a profántól, a tisztát a tisztátalantól, a hazugot az igaztól. Még a buddhizmust sem lehet azzal vádolni, hogy teljesen összemossa a buddhát az emberrel. Az ezoterika (vagy rosszul értett misztika) engedi meg magának, hogy az istenséggel való teljes azonosulást népszerűsítse (mint valami nagyon demokratikusnak tűnő megoldást).

Görög drámák szeretőjeként mondom: ez nem igaz. Az istenek legnagyobb haragját vívja ki az ember, aki túllépi a határt, és behatol az isteni szférába. Hübriszt követ el, és ez megtorlást von maga után.

Az Ótestamentum olvasójaként mondom: ez nem igaz. Számptalan, ezt megcáfoló igehely felsorolása helyett, hadd álljon itt csak két idézet: „...*Isten vagyok én, nem ember...*” (Hós 11,9) és „*Isten nagyobb a halandónál...*” (Jób 33,12) De idetartozik mindaz, amit az Ószövetség a fazekasról és az agyagról, a hazugságban megnyilvánuló különbségről, a tisztaságról és bűnről, a felfuvalkodott emberről mond. Jellemző Tirusz fejedelmének megintése: „*Felfuvalkodtál és ezt mondtad: Isten vagyok én... pedig csak ember vagy, nem Isten...*” (Ez 28,2) Ugyanakkor az Ószövetség ismer csak az Isten számára fenntartott „helyet”, ahová be nem léphet az ember, illetve ahol a saruját is le kell vetnie. Az Ószövetség szemlélete szerint Isten majesztása, dicsősége vonja meg a határt és nem az ember. A *kbd* szó maga már elkülönítést jelent, amelynek „súlya” van.

Jézus tanítványaként mondom: ez nem igaz. Különbözően érthetetlen lenne 1Tim 2,5: „*Mert egy az Isten, egy a közbenjáró is Isten és emberek között...*” Fölösleges lenne a jézusi kenózis, az inkarnáció, s elvesztené értelmét az imádság és a kegyelem királyi széke elé való járulásra való felhívás.

Ez a mondat így nem igaz.

Gémes István

A megbocsátás erejéről, a megbékélés lehetőségéről és az erőszak legyőzésének ígéretéről

*Igehirdetés az Ökumené Napján, 2006. május 31-én a hamburgi Szent Péter-főtemplomban**

FERNANDO ENNS

Alapige: Mt 18,15–22

Ha vétkezik atyádfia, menj el hozzá, intsd meg négy szem között: ha hallgat rád, megnyerted atyádfiát. Ha pedig nem hallgat rád, végy magad mellé még egy vagy két embert, hogy két vagy három tanú szava erősítsen meg minden vallomást. Ha nem hallgat rájuk, mondd meg a gyülekezetnek. Ha pedig a gyülekezetre sem hallgat, tekintsd olyanak, mint a pogányt vagy a vámszedőt. Bizony, mondom néktek: amit megkötök a földön, kötve lesz a mennyben is, amit pedig feloldok a földön, oldva lesz a mennyben is. Bizony, mondom néktek azt is, hogy ha közületek ketten egyetértenek a földön mindabban, amit kérnek, azt mind megadja nekik az én mennyei Atyám. Mert ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben: ott vagyok közöttük.” Akkor Péter oda ment hozzá, és ezt kérdezte tőle: „Uram, hányszor vétkezhet ellenem az én atyámfia úgy, hogy én megbocsássak neki? Még hétszer is?” Jézus így válaszolt: „Nem azt mondom neked, hogy hétszer, hanem még hetvenszer hétszer is.”

A mi Urunk, Jézus Krisztus kegyelme, Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindannyiunkkal. Ámen.

* Dr. Fernando Enns mennonita lelkész, teológus, a Hamburgi Egyetem Teológiai Fakultásának docense, az Egyházak Világtanácsa (EVT/WCC/ÖRK) Központi és Programbizottságának, valamint az Ökumenische Rundschau folyóirat szerkesztőbizottságának tagja, az EVT által meghirdetett „Az erőszak legyőzésének évtizede 2001–2010” egyik kitálalója. Itt közölt igehirdetését a Deutsche Wirtschaft AG (Bonn) kiadó 2007-ben „A legjobb igehirdetés” címmel tüntette ki. (A ford. megj.)

Testvéreim a Jézus Krisztusban!

Mit teszünk azokkal, akik vétkeznek? Hogyan teszik ezt Önök a saját gyülekezetükben? Mit tegyünk a házasságtörőkkel, a hazugokkal és azokkal, akik lopnak – a kis bolti lopástól kezdve a nagy adócsalásig? Meg kell mondanom Önöknek: ugyanúgy magánüggévé tettük mindezt, ahogyan a vallást is magánügynek jelentjük ki. Mindenki egyedül a lelkiismeretének tartozik elszámolással. „Ezt beszélje meg az ő Istenével!” „Ez az ő dolga.” Senkit sem akarunk elítélni. Ez az ige Máté evangéliumából ezért kényelmetlen ige. Hiszen olyan témával foglalkozik, amellyel kapcsolatban mi szívesen becsukjuk a szemünket, mert megütközünk rajta.

Kétségtelen, hogy a vallásszabadság nagy érték, amelyért nagy árat fizettünk. Mi, mennoniták nagyon jól tudjuk ezt. A vallás azonban csak egyetlen értelemben magánügy: senkinek sem szabad előírni, hogy mit higgyen. Az azonban, hogy hogyan éljük a vallásunkat, hogy keresztényekként hogyan éljük az életünket az egymással és másokkal való kapcsolatainkban, az nem magánügy. A hit magánügy. A vallás mindig nyilvános. Hiszen nekünk, keresztényeknek ez határozza meg értékeinket és viszonyulásunkat mindenhez – a politikához és a gazdasághoz egyaránt. A vallás alapján értelmezzük a körülményeket, amelyekben élünk, és az irányítja cselekedeteinket. A vallás sohasem csupán egyéni életünket határozza meg, hanem mindig azokat a kapcsolatokat is, amelyekben élünk. Mindig érinti a közösséget, amelyhez tartozunk: gyülekeze-

tünket, egyházunkat, más hitet valló emberekkel való kapcsolatunkat, városunkat.

S ezért vannak olyan helyzetek, amelyekben az egyes ember cselekedete az egész közösséget veszélyezteti. Mit kezdjen tehát ezzel az a keresztény egyház, amelynek cselekedeteit alapvetően Isten szeretete és a krisztusi megbocsátás határozza meg?

Minden felekezetünk – ahogyan olyan szépen összegyűltek itt – megpróbálta, hogy Máté evangéliumának e verseit tettekre váltsa: visszaköszönnék a nagy ortodox teológus, Basilius „hosszú” és „rövid szabályában”. A Regula Benedicti is tartalmazza őket, különösen hangsúlyozva a bűnös intenzív lelkipásztori kísérését, hogy ez őt életének jobbítására indítsa. Bár Luther számára a római katolikus egyház által gyakorolt átok nem volt elfogadható, mert az volt a véleménye, hogy a tulajdon lefoglalása és a bűnösök elűzése nem az egyház, hanem a császár feladata, de a „kis átkot”, a bűnösnek az úrvacsorai közösségből való kizárását nagyon is megtartotta. Az én mennonita elődeim, a 16. század keresztelői pedig a gyülekezeti élet Mt 18 által meghatározott rendjét a kardnak az állam által gyakorolt hatalmától még radikálisabban elválasztották: állami segítséget egyáltalán nem vettek igénybe. Számukra a Mt 18 szerinti cselekvés jelentette az erőszakmentes konfliktusmegoldás helyes, keresztény útját. Az ebből kialakult „egyházfegyelmzés” később minden kongregacionalista, pietista és metodista gyülekezet életének fontos részévé vált.

Az egyház életének veszélyes, kísértő területe ez. Hiszen mindannyiunk hagyományában előfordult, hogy nemcsak a bűnös cselekedeteket, hanem a bűnös embereket is elítélték. Az isteni parancsok büszke őrzői üldözték, izolálták, kínozták és megölték őket. Az emberi jogok sorozatos megsértése Mt 18 alapján! Nem is csoda, hogy az egyházaknak ez az utálatos bűnlajstroma napjainkban ehhez a reflexhez vezetett: „Ezt beszélje meg mindenki saját magával és az ő Istenével!”

Ez azonban, kedves testvéreim, nem megoldás! Hála Istennek, ilyen gyorsan nem térhetünk napirendre a szöveg fölött. Hiszen a kihívás megmarad: Mit teszünk azokkal, akik viselkedésükkel az egész közösséget veszélybe sodorják? Mit teszünk a késelőkkel, a megrontókkal, a terroristákkal és a radikálisokkal, akik az erőszak eszközeit használják, és azt gondolják, hogy egy zavaros ideológia legitimálja cselekedeteiket?

„Életfogytiglan elzárni!” „Keményen beavatkozni!” „Ilyen »elemeknek« nincs köztünk helye!” – a nyilvánosság fórumain közmondásszerűen megszólaló felháborodás érthető – és éppen ezért olyan félrevezető. Hiszen ezek a randalírozók is egyszerűen a testvéreink!

Éppen az ökumené teremtette meg számunkra azt a lehetőséget, hogy látókörünk ne csak saját felekezetünkre korlátozódjék, én mennonitaként az ortodoxot, a katolikus, a pünkösdistá afrikait testvéremnek tekintem. S ha az

ökumené a szó eredeti értelmében – „az egész lakott föld” (görögül: *oikumené*) – valóban komolyan vesszük, akkor a muszlimot és a buddhistát is; hiszen mindannyiuk Isten képmására teremtett. Igen, Istennek ebben a háztartásában (görögül: *oikos*) senki sem tartozik azok közé, akik ne lennének a testvéreim.

Máté evangéliuma valóban az erőszakmentes konfliktusmegoldás útját mutatja meg nekünk: „*Ha vétkezik atyádfia, menj el hozzá, intsd meg négy szemközt: ha hallgat rád, megnyerted atyádfiát. Ha pedig nem hallgat rád, végy magad mellé még egy vagy két embert, hogy két vagy három tanú szava erősítsen meg minden vallomást. Ha nem hallgat rájuk, mondd meg a gyülekezetnek.*”

Ezzel tartozunk egymásnak! Nem kevesebbel. Ez a régi „gyülekezeti rend” éppen az, amit ma erőszakmentes tréningeken és veszekedések elsimításában tanulunk: Első lépés – ott maradni! Odanézni! Megszólítani! Beavatkozni! „*Talán őrzője vagyok én a testvéremnek?*” – a Bibliában csak az kérdez így, aki éppen megölte a testvérét. Árulkodó, sőt istenkáromló kérdés! Pontosán tudod, hogy a testvéred őrzőjének kell lenned! Nem helyes, ha embertársadat, a randalírozót meghagyod eltévelyedésében. A tapintat művészte szükséges itt: négy szemközt kell történnie, hogy megtarthassa az arcát, nehogy a vétke miatt érzett szégyen további bűnbe sodorja. A tettet azonban a megszólítás által ki kell ragadni anonimitásából – a saját érdekében.

Emlékeznék még arra a vérfürdőre, amelyet egy iskolás Erfurtban rendezett, amikor – egy ego-shooter örületéhez hasonlóan – megölte iskolatársait és tanárait? Csak akkor hagyta abba a gyilkolást, és fordította maga ellen a fegyverét, amikor történelemtanára felismerte, és kérdően névén szólította: „Te, Robert?”

Második lépés: másokat bevonni. A két személy közti konfrontáció gyakran nem elég. Tanúkra van szükség, azért is, hogy az esetleges kötelező megegyezésnek nagyobb súlya legyen. Szükség esetén egy védett nyilvánosságnak kell létrejönnie: a dolgot a gyülekezet elé kell vinni – hasonlóan az iskolai konfliktusmegoldó módszerhez, amikor az egész osztály megtárgyalja, hogy mi történjen a zavaróval. A döntő az a cél, amelyet Máté evangéliuma verseinek fő gondolata meghatároz: a kapcsolatok helyreállítása. Ez egy egészen más felfogása az igazságosságnak, mint az, amely a minden napokban az első pillantásra megfelelőnek tűnik. Az elkövetőt éppen nem szabad büntetéssel tovább izolálni, hanem az egész közösség szerepe hangsúlyos. Hogyan gyógyíthatók a sérült kapcsolatok? Hogyan lehet az elkövetőt kiszabadítani szerepéből, és hogyan nyerheti el ismét elvesztett helyét a közösségben? Ezt a módszert sok polgárháborúban – mint például Ruandában – alkalmazták. Ott minden tettes bebörtönzése semmiképpen sem volt lehetséges, hiszen egész egyszerűen túl kevesen maradtak volna szabadon.

Ha minden jól megy, kedves testvéreim, akkor ezen a módon valóban legyőzhető az erőszak. Ez ennek az ígének

az ígérete. „*Ha hallgat rád, megnyerted atyádfiát.*” Egy olyan folyamatról van szó, amely megszakíthatja az erőszak ördögi körét. Ökumenikus közösségként az Egyházak Világtanácsa „Az erőszak legyőzésének évtizede” elnevezésű nemzetközi programja keretében éppen ezt az alapgondolatot próbáljuk követni, hogy erősítsük az erőszakmentesség kultúráját. S mindaz, amit látunk, nagyon-nagyon biztató.

Ha minden jól megy. Nem mindig megy jól! Ezzel Máté is számol. A Biblia nem képmutató, nem álmodozik a tökéletes emberről, hanem számol a gonosz hatalmával. „*Ha pedig a gyülekezetre sem hallgat, tekintsd olyannak, mint a pogányt vagy a vámszedőt.*” – Vannak helyzetek, amikor nem marad más hátra, mint az elválasztás: az áldozat és a közösség érdekében. Erőszakmentes megoldásokat kereső és békességre törekvő emberekként bármilyen aktívan igyekszünk is a tettesek megmentésére, egyet soha nem szabad elfelejtenünk: az áldozatok is mindig testvéreink. Nekik is rá kell tudniuk hagyatkozni a védelmünkre.

De mit jelent egyáltalán, hogy őket – a jobb belátásra nem térőket, az örült erőszakosakat – tekintsük olyannak, mint a pogányt vagy a vámszedőt? Zákeus, a vámszedő története jut eszembe, vagy azé a bűnös nőé, akire senki sem mert követ dobni azután, miután Jézus közbeavatkozott. Jézus ezekhez a periférián élő csoportokhoz különösen is odafordul. Két dolog tehát: (1) a megjavulni nem akaró kényszerű elválasztása – például bebörtönzés útján – nem jelenti azt, hogy a mi törődésünk ezáltal elérte volna a határát. Éppen ellenkezőleg. És (2) Isten szeretetéből ők sem esnek ki. Mert a jó pásztor elhagyja a kilencvenkilenc juhot, hogy megkeresse az egy elvesztettet. Ez az elbeszélés Máté evangéliumában közvetlenül alapigénk előtt áll.

Hacsak, bizony, hacsak mi nem hagyjuk, hogy a pogányok és a vámszedők kiessenek ebből a szeretetből. Van hozzá hatalmunk – írja Máté: „*Bizony, mondom néktek: amit megkötök a földön, kötve lesz a mennyben is, amit pedig feloldotok a földön, oldva lesz a mennyben is.*”

Ez szinte hihetetlen: ez a hatalom, ez a felelősség, amelyet ránk bízunk. Veszélyes! Mindig is nagy volt az egyház kísértése, hogy a „bűnök megbocsátásának és megtartásának” hatalmával a nyomásgyakorlás és a félelemkeltés eszközeként éljen vissza. Ma ezt együtt valljuk meg Isten előtt.

Ezzel a hatalomátadással valójában a megbocsátás erejét kaptuk ajándékba. Olyan érték ez, amely nagyobb nem is lehetne. Megbocsáthatjuk a legnagyobb bűnt, mi vagyunk azok, akik a legnagyobb bűnösnek Isten kegyelméről és irgalmasságáról tehetünk bizonyosságot – feltétel nélkül, ahogyan Isten szeretete Krisztusban megmutatkozik. Kedves Gyülekezet, ez nem jelenti a szörnyű tettek utólagos helyeslését. Azokat a legélesebben el kellene, sőt *muszáj* elítélni. Ezzel mindannyian tartozunk egymásnak. De: hogy a tettestől ennek ellenére ne tagadjuk meg a bűnbocsánatot, ez az evangélium nagysága és legfontosabb üzenete, amelyből élünk. A megbocsátásért nem lehet meg-

dolgozni, azt nem lehet követelni vagy kikényszeríteni, csak hirdetni lehet – kegyelemből. Kitől akarnánk ezt a hitbeli bölcsességet és örömet megtagadni mi, akik pedig tudjuk, hogy mennyire szükségünk van Isten kegyelmére ahhoz, hogy a megbékélés egyáltalán lehetőségessé váljon?

„*Bizony, mondom néktek azt is, hogy ha közületek ketten egyetértetek a földön mindabban, amit kérnek, azt mind megadja nekik az én mennyei Atyám. Mert ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben: ott vagyok közöttük.*”

Annak a fehér lánynak az édesanyja, akit dél-afrikai fekete fiúk megerőszakoltak és megöltek, elment – a lánya miatt érzett legnagyobb gyászban és fájdalomban – ezekhez a fiúkhoz. Felelősségre vonta őket, tudni akarta, miért tették! Kihozta ezeket a tinédzsereket elszigeteltségükből, nevük, arcuk és történetük lett. Ő sohasem fogja tudni legyőzni a fájdalmat, amelyet lánya elvesztése jelent neki. Ennek ellenére segített ezeknek a fiúknak abban, hogy ez a tett ne hogy az ő életüket is tönkretegyje. Így találtak tanulási lehetőséget, és járják ma életük útját. Ez az a megbocsátásra képes erő, amelyből a megbékélés lehetősége fakad.

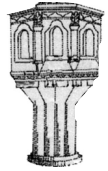
A 2001. szeptember 11-i szörnyű terrormerényletek után voltak olyanok, akik az áldozatok hozzátartozóiként megszólaltak akkor, amikor az amerikai kormány háborút indított az iraki emberek ellen. „Not in our name!” [Ne a mi nevünkben! (A ford. megj.)] – ez volt a nyílt jelszavuk: „Semmit nem segít a fájdalmunk legyőzésében az, ha tudjuk, hogy gyermekek újra elvesztik a szüleiket, édesapák a fiaikat, édesanyák a lányait. Nekik ne kelljen azt elszenvedniük, amit mi elszenvedtünk. Megbékélést akarunk.” Erőszakos visszavágás, „háború a terror ellen”? „Not in our name!” Ez az a megbocsátásra képes erő, amelyből a megbékélés lehetősége fakad.

Kedves Gyülekezet, én nem tudok Önöknek receptet adni a megbékélésre – a kapcsolatok helyreállítására. Csak ilyen történeteket tudok elmesélni. Maga a Biblia sem tesz mást, ha megbékélésről van szó. A megbékélés összefüggésében nincsenek garanciák, sem automatizmusok. És mégis megtörténik. Tulajdonképpen nincs más a kezünkben, csak Istennek ez az ígérete: „*Ha közületek ketten egyetértetek a földön mindabban, amit kérnek, azt mind megadja nekik az én mennyei Atyám.*”

De ez az ígért a miénk. S ebben van az ígért az ökumené számára is. Az imádságban való egységben rejtőzik a megbocsátás hatalmas ereje, amely a megbékélés lehetőségét ajándékozza nekünk, és segít az erőszak legyőzésében, mert Isten megígérte nekünk jelenlétét. Olyan ajándék ez, amelyet szívesen megosztunk másokkal.

Isten békessége pedig, amely minden értelmet meghalad, őrizze meg szívünket és gondolatainkat a Krisztus Jézusban. Ámen.

Fordította: Wagner Szilárd

Az egyházi év utolsó előtti (Reménység) vasárnapja Jer 8,3–7.13

A vasárnapról

Ennek a vasárnapnak nincs olyan lekiója és textusa, amely állandónak tekinthető – emlékeztet Magassy Sándor az *Óegyházi perikópák* című kötetben.¹ Jánossy Lajos például még *Az egyházi év útmutatása* című írásában evangéliumként Mt 25,1–13-at, lekióként 2Pt 3,3–13-at hozza.² Ebből következőleg a vasárnap jellege is formálódik. Jánossy az ítéletre visszajövő Úr várását állítja központi gondolatként elének, Magassy az Isten ígéje célhoz juttat sorozatban az „Ítéleten át üdvösségre vagy kárhozatra” szkoposzt adja, a Pröhle-féle Agenda³ a „Célegyest igyekezzünk elhívásunk jutalmára” sorozatban „Az Eljövendő felé” gondolatát állítja középpontba. Az új liturgikus könyv⁴ pedig Reménység vasárnapjának nevezi ezt a vasárnapot, és a „Reménységgel várjuk az Úr visszajövetelét” címet adja az istentiszteletnek.

Az istentisztelet változó részei mind a Pröhle-féle Agendában, mind az új liturgikus könyvben azt erősítik meg, hogy Jézus Krisztus ítéletre jön vissza, és ez az ítélet a küzdő és szenvedő egyház reménysége. Készülés közben jó újra és újra imádkoznunk a Liturgikus könyv kyriéjével együtt és megerősíteni önmagunkat a bevezető ige biztatásával.

A lekiók

Mivel igehirdetési alapigénk az Ószövetségből való, ezért még fontosabb, hogy a lekiók is formálják igehirdetésünk irányát. Az evangéliumi példázat, illetve tanítás (Mt 25,31–46)

érdekességüként hadd hívjam fel a figyelmet annak szerkesztetére. A király ítélete az életre hívottakkal kezdődik, és velük fejeződik be. Ez a szerkesztés sejteti a gondolatot, hogy Jézus – és nyomában az evangélista – bátorítani szeretné azokat, akik benne, Jézusban hisznek. Kétségteljesen van a példázatnak etikai tartalma, de erősebb benne az a vonás, hogy Jézus a Krisztus-testhez tartozókat hívja az örök életre az utolsó ítéletben.

Levébeli igénk (2Thessz 1,3–10) még hangsúlyosabban, mai fülnek talán bántóan is, hirdeti, hogy Isten ítélete azért igazságos, mert a gyülekezet tagjait megszabadítja, az ellenük törőket elítéli. A 8. vers két szavát át kell gondolnunk, hiszen a *bosszút áll* helyett az *igazságot szolgálta* kifejezés volna pontosabb, az *engedelmesség* helyett pedig a kevésbé etikai töltetű *ráhallgatás, odafigyelés* szóval közelítenénk az eredeti szöveget.⁵

Mindkét lekió utal tehát arra, hogy az ítéletre visszatérő Jézus megmenti övéit, és elválasztja tőlük, elítéli azokat, akik szemben állnak az Úrral. S mindkét lekióban nagyobb hangsúlyt kap az ítéletnek az a vonása, hogy általa a gyülekezet Jézus dicsőségében és életében részesül.

A textus

Legjobb tudásom szerint úttörő feladatra kapunk megbízást azzal, hogy ezt a textust jelölték ki számunkra. A Lelkipásztor számomra fellelhető textuáriuma⁶ szerint 1935-ben olvashatunk a Jer 8,4–9 szakaszról magyarázatot. Érdekes az is, hogy míg a Liturgikus könyv a 4–7. szakaszt jelöli ki, addig az évi előírásunk Jer 8,3–7.13 verset adja meg. Ez annál is szembeötlőbb, mert az általam ismert magyarázatok a 4. verstől kezdődően veszik új egységnek a szöveget. A Kittel-féle Hebraica⁷ is új versbe rendezi Jeremiás próféciáját a 4. verstől. A 13. vers hasonlóan különül az előzőktől. Ezt azért találok fontosnak, mert ez mutatja, hogy a kijelölés szándéka szerint igénknek nem irodalmi egységét kell megszólaltatnunk, s nem állhatunk

¹ Magassy Sándor: *Óegyházi perikópák, II. kötet*. Szerzői kiadás, 220. o.

² Jánossy Lajos: *Az egyházi év útmutatása*. Győr, 1944. 49. o.

³ *Agenda a Magyarországi Evangélikus Egyház lelkeszei számára*. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1986. 224. o.

⁴ *Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv*. Luther Kiadó, Budapest, 2007. 322. o.

⁵ Magassy i. m. 224. o.

⁶ *Lelkipásztor*, L. évfolyam 3. 154. o.

⁷ *Biblia Hebraica*. ed. Rudolf Kittel, Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart, é. n. 719. o.

meg annak önmagán belüli magyarázatánál, hanem küldetésünk Isten mai üzenetét, teljes ígését hirdetni.

Jeremiásnak ez a prófécija (7,1–20,18) Jójákim uralodása alatt hangzott el. Ennek történetét a 26. fejezet elején olvashatjuk. Jósiás király halála után – némi közjátékot követően – tette Jójákimot királlyá Nékó fáraó Kr. e. 609-ben. Jójákim eltörölte Jósiás reformjait, újra szabad utat engedett a bálványimádásnak, ebből következőleg életvitelében is eltávolodott a nép az Úrtól. Eközben a templomba vetett hamis hit is áltatta Júda vezetőit és lakóit, mivel sem Asszírria, sem Egyiptom nem vette be a várost. Ezért hangzik ez a rettenetesen súlyos ítélet (3. és 13.versek).

Textusunk szerkezete éppen ellentétes Jézus igehirdetésével. Itt a népet az Úrhoz visszahívó siratóéneket veszi közre a végleges ítélet szava. Azért ne feledjük, hogy a prófétai könyv folyik tovább, s majd elér a 31. fejezetig, ahol a prófécia befejeződik!

A 4–7. vers az Úr siratóéneke, amellyel az általa mondott ítéletre felel.⁸ A 4-6. versben hatszor fordul elő a *svb* (megtérni), s még egyszer – talán szójátékként – a *svbb* (elpártolni) alak valamely formája. Ez a sokszoros ismétlés és azok a képek, amelyeket ezzel a szóval leír, nemcsak azt jelzik, hogy a természetben és a hétköznapokban olyan természetes, hogy valaki visszaforduljon, hanem azt is, hogy mennyire várja népétől ezt a visszafordulást az Úr. A 6. vers kezdete – „figyeltem és hallottam” – nemcsak azt jelzi, hogy a próféta ismeri népét, hanem azt is, hogy maga az Úr jár, járt eddig, népe között. Erre felel a 13. vers: „Sorsukra hagyom őket.”

A megtérés szó hangsúlya azt is jelzi, hogy Júda bűnöségének, illetve elveszésének eredete nem a külső cselekedetek, nem a kultuszi és az erkölcsi eltévelyedések, hanem az, hogy az Urat elhagyták, és Egyiptomban, illetve saját magukban bíznak. Ezért egyetlen reménységük, ha visszatérnek az Úrhoz, és az ő szabadítását várják. Ezt erősíti az az ellentét, amelynek másik fele ígénken kívül esik, a Tóra („az Úr tanítása”; 8. v.) illetve a Mispáth („az Úr törvénye”; 7. v.) ellentéte. A leírt törvényt elferdítik a hazug írástudók hazug írásai, az Úr törvényét (rendjét, ítéletét) tisztán hirdeti a próféta. Ő azt adja tovább, amit az Úr mondott (4. vers).⁹ Igehirdetésünk tartalma fordulhat azon, hogyan értelmezzük a 7. vers befejező szavát. A fordítók törvénynek, ítéletnek, illetve rendnek fordítják. A szó első értelme az ítélet, amely lehet az ítélet kihirdetése, egy elhatározott dolog véghezvitele, illetve az ítélet folyamata. Az íté-

⁸ Westermann: *Théologie de l'Ancien Testament*. Labor et Fides, é. n. 223–224. o.

⁹ A szakaszhoz felhasznált irodalom az idézettekén kívül: Ablonczy Dániel: *Jeremiás könyve 1. kötet*. Open Art, Budapest, 2004; Pálffy Miklós: *Jeremiás könyvének magyarázata 1. kötet*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1965; *The Brown–Driver–Briggs Hebrew and English Lexicon*. Hendrichson Publishers, USA, 2004, 1048. o. 4941. szó.

let kapcsolódhat Istenhez, egy emberhez, a királyhoz vagy a törvényhez. Jeremiás könyvének kifutását is figyelve, a lekciónak tartalmát felidézve azt vallom, hogy ebben a versben az ítélet nem a törvényhez és egyáltalán nem az emberekhez vagy Jójákim királyhoz, hanem magához Istenhez kötődik. Az ítélet pedig egyrészt az ítélet kihirdetése – „*sorsukra hagyom őket*” –, másrészt Isten elhatározott tervének véghezvitele: azaz a Jeruzsálemmel történő események az akkoriakat is és minket is Jézus Krisztushoz készítenek, arra hívnak, hogy megtérjünk, hogy szabadulásunkat, boldogulásunkat Isten cselekvésétől várjuk.

A hallgatók

November közepén gyülekezetünk tagjai két időszak között, mindkettő hatása alatt élnek: a halottakra való emlékezés és az üzleteket már valószínűleg előntő „kereskedelmi advent” között. Ha a mai folyamatok akkor még érezhetőek lesznek, akkor hazánkban a pártok szembenállása, a vezetés legitimitása vagy annak hiánya okoz feszültséget, előfordulhat, hogy a szeptemberi amerikai gazdasági válság begyűrűzését tapasztaljuk. Ebben a helyzetben mind a társadalmi, mind a magánéletben és a gyülekezet életének alakításában is fontos hír, hogy Istennek elhatározott terve van velünk, ő életre hív. Jó erre az ítéletre számítani, ehhez igazodni. Ez az ítélet, a Jézusért kegyelmes ítélet az egyedüli reménységünk.

Egy lehetséges vázlat

A megtérésre, Jézusom, kérlek, Te adj erőt (319. ének 6. vers)

1. Rónay György: Szerda este¹⁰ – Vannak ügyeink, amelyek oly természetesek lennének és oly egyszerűek, mint egy falat kenyér, mégis halogatjuk megtenni. Talán véglegesen lemaradunk róluk. Ilyen lehet saját érdekünk is: egy-egy orvosi szűrés. A döntés azonban mégsem ilyen egyszerű.

2. Az akaratot egyedül a Lélek ébreszti – idézi gyakran előadásában Balczó András a konfirmációi ünnepen is használt Fil 2,13-at. Ezért idézem címként a 319. éneket. Hiszen a megtérés életkérdés, nemcsak egyénnek, hanem a nagyobb közösségnek, a nemzetnek is. Erkölcsi, életvezetési gondjaink eredete, háttere, hogy eltértünk Istentől. Nem a vallásosság, hanem a szív szerinti változás ad menekvést.

3. Ez a változás, a megtartás Isten elhatározott terve (lásd a bevezető ígét). Ezt pecsételte meg Jézus Krisztus, és erre adott foglalat – Csepregi Zoltán rektor tanévnyitó beszédét idézve – a Szentlélek által. Nem félelemből cselekszünk tehát, hanem azzal a boldog reménységgel, hogy Jézus visszajövele és végső ítélete minket az örök, a teljes életre hív.

BENCZE ANDRÁS¹¹

¹⁰ Idézi Kovács Imre in: *Keresztmetszet*. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest 1997. 244. o.

¹¹ Köszönöm Pethő Judit lelkészjelölt háttér munkáját.

Tallózó

(Az előző heti textusnál csak csonkának éreztem a kijelölt perikópát – most egyenesen értelmetlennek: egyrészt a gondolat közepébe csöppenünk a 3. verssel, így érthetetlen már a kezdés, másrészt elfogadhatatlan az önkényes szelektálás, amely a textus közepét-szívét kivágja. Ezért ismét kibővítettem a perikópát az első 13 versre.)

„Jeremiás azt jövendőli meg, hogy Isten még a már meghalt nemzedék tagjain is megmutatja ítéletét.” (Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)

„A vezetők könnyelműen bántak a nemzet bűnével, üres szavakkal gyógyították a nép sebeit (...), feltételezve, hogy nem súlyos a sérülése, pedig halálos.” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Az ember képes Isten törvényét úgy is szörszálhasogató pontossággal magyarázni, hogy közben Isten tulajdonképpeni akaratából semmit sem ért meg. (...) Ugyanez a magatartás vezetett Jézus és a korabeli írástudók közötti vitákhoz is.” (Biblia – Magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó)

„A korabeli írástudók viselt dolgaikkal tették hazugsággá azt, amit írtak, (...) órájuk is a Jn 5,39 verse alkalmazható. Az élő ige elől nem lehet az írott betűk mögé rejtőzködni.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„Erkölcsei és lelki kérdésekben az ember elvetemülten szokott cselekedni, a józan ész kizárásával, amely egyébként más területeken irányítja. Pedig milyen elgondolkodtató a teremtett világ lenyűgöző bölcsessége (még a madaraké is, 7a). Ha elesünk, fölállunk, ha elvétjük az utat, visszafordulunk. De lelki értelemben javíthatatlannak bizonyulunk. (...) bölcsességük abból állt, hogy hazugsággá tették Isten igéjét (8) vagy megvetették (9). (...) a Szentírás kiforgatása és megvetése között alapvetően nincsen különbség. Akik »kiigazítják az Úr jövendöléseit«, éppen isteni státusát tagadják.” (Derek Kidner: *Jeremiás könyve.* Harmat)

„Jeremiás szembeállítja a tórával a dábárt, Isten igéjét. A tóra itt már az írott törvény (...) Az »Úr igéje« viszont a prófétai ige és igehirdetés. (...) A hit és a cselekedet egyetlen zsinórmértéke szerinte Isten élő igéje, amely személyes közösséget teremt Isten és az ember, Isten és a gyülekezet között, és ezért egyetlen garانتálója az üdvösségnek (vö. 7,13 k.). (...) Jeremiás nem a Deuteronomium ellen polemizál (...), hanem egészen önálló úton jut el az újtestamenti kegyesség központi kérdéseire, és azon túl útegyengetője lesz a lutheri reformációnak is.” (Pálffy Miklós: *Jeremiás próféta könyvének magyarázata.* Evangélikus Sajtóosztály)

GONDOLATOK, ILLUSZTRÁCIÓK

(csak az én népem nem ismeri az Úr törvényét)

Ha azonban nemcsak a gondolkodás, hanem az isteni értelem ítélőképessége is rendelkezésünkre állna, akkor... az emberi gondolkodást is alája rendelnénk teljes joggal az isteni értelemnek.

Boëthius (480?–524) római filozófus, államférfi:
A filozófia vigasztalása

(Ha elesik valaki, nem kel-e föl?)

Készségesen fogadom, ha bárki fedd, csiszol. Csak azt tartom jó barátomnak, akinek nyelve rásegít arra, hogy kiirtsam lelkemből a foltokat, mielőtt a szigorú Bíró megjelenik.

Gregorius (I. Nagy Szent Gergely) (540?–604) pápa

(De nem akarnak szegyenkezni, és már pirulni sem tudnak.)

Milyen csodálatos módon találunk néha vigaszt a veszteségeinkben! És milyen csodásan fojtjuk máskor könnyekbe a nyereségünket!

William Shakespeare (1564–1616) angol drámaíró:
Minden jó, ha vége jó

(Senki sem bánja gonoszágát, és nem mondja: Mit tettem?!)

...tréfát üzünk a rémületből és inkább áltudomány mögé sáncoljuk magunkat, semmint ismeretlen félelem kerítsen a hatalmába.

William Shakespeare (1564–1616) angol drámaíró:
Minden jó, ha vége jó

(hallottam, hogy nem őszintén beszélnek)

Lám, a hazudozás mindenre ír s vigasz!

Pierre Corneille (1606–1689) francia drámaíró:
Horatius

...minden élethez úgy kell a fény,
szinte az élet maga...

John Milton (1608–1674) angol költő:
A küzdő Sámson

(már pirulni sem tudnak.)

Légy töredelmes, vezekelj hibáért,
de ne akard a szenvedést, fiam;

John Milton (1608–1674) angol költő:
A küzdő Sámson

VERS

(Mit tettem?!)

József Attila: Én nem tudtam *(részlet)*

Én úgy hallgattam mindig, mint mesét
a bűnről szóló tanítást. Utána
nevettem is – mily ostoba beszéd!
Bűnről fecseg, ki cselekedni gyáva!

Én nem tudtam, hogy annyi szörnyűség
barlangja szívem...

Most már tudom. E rebbentő igazság
nagy fényében az eredendő gazság
szívemben, mint ravatal, feketül.

S ha én nem szólnék, kinyögné a szájam:
bár lennétek ily bűnösök mindnyájan,
hogya ne maradjak egész egyedül.

(nincs füge a fán, levele is elhervadt)

Quimby/Csík együttes: Most múlik pontosan *(részlet)*

Látom, hogy elsuhan
felettem egy madár
tátongó szívében szögesdrót
csőrében szalmaszál
Magamat ringatom,
még ő landol egy almafán
az Isten kertjében
almabort inhalál...

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Izrael akkori társadalmának bűneire, istentelenségére, hitetlenségére nézve a súlyos következmények is megtörtén-tek. A szöveg világos és aktuális. Ez így történhet a mai tár-
sadalunkkal is. Az Úr minálunk sem talál szüretelnivalót.

Világos, hogy az Úr törvényének semmibe vétele nega-
tív következményekkel jár ma is, egyéni életünkben éppen
úgy, mint közösségi szinten, az egyházban is. Kérdés: miért
nem akar az ember megtérni? Nem lát világosan? Nincs
ereje hozzá? Van-e még remény – reménység vasárnapján?

Hiába az intelem, a ma embere nem képes a jó szóra hall-
gatni. Vesztebe rohan az Istentől elfordult nép. Érthetetlen a
nép, a világ magatartása. Miért e makacs kitartás a tévúton?
Általános, hogy senki sem bánja bűneit. Pedig egy régi böl-
csesség szerint lejtőn lakni nem lehet! Megszégyenítő, hogy
az állati ösztön is jobb lehet az emberi viselkedésnél.

A terméketlen, rossz fa sorsa elrendeltetett: ki kell vág-
ni! Miből ért ez a nép? Nekünk újra és újra „Mohács kell”?!
Rémületes, amikor az Úr az ítélet eszközehez nyúl. Meg-
történik, hogy a jó orvosnak is az egész test érdekében, az
élet érdekében le kell vágnia egy elhalt vagy elfertőzött
testrészt.

A megtérés elszalasztott ideje után az ítélet lép érvény-
be. Jeremiás próféta telibe talált, vagy túllőtt a célon?

Isten végső és megmászhatatlan akarata Jézusban ér-
kezett el. Irgalmasságot és nem ítéletet gyakorolt e világ
felett. Reménységünk abban lehet, hogy még mindig tart a
kegyelem ideje.

Mi a te legnagyobb teljesítményed ez ideig? Mennyi
ideig tartott megtenned ezt? Miért volt nehéz? Ha költöző
madár lennél, hová mennél? A madarak vagy inkább az
emberek a „tyúkeszűek”?

Melyik intézmény tüzi ma zászlajára az emberek igazi
igényeit?

Mit mondana Jeremiás ezen „szakemberek” konferen-
ciázgatásáról?

Hogyan tudnál eredetibb és hatásosabb lenni a társa-
dalomra nézve annál, mint hogy csupán a jajveszékélés-
ben merül ki a tevékenységed?

Isten áldását kérjük a további készülésre és minden
igehirdetésre.

Szentháromság ünnepe utáni utolsó (Örökélet) vasárnap Ézs 65,17–25

Ézsaiás 700-750 évvel Krisztus születése előtt élt Jeruzsá-
lemben. Mindazt, amit róla tudunk, a könyv néhány versé-
ből ismerjük. Valószínűleg túlélte Ezékiás királyt, aki Kr. e.
686-ban halt meg. A K. u. 2. századból eredő hagyomány
szerint Ézsaiás vértanúhalált halt, Manassé király kettéfű-
részelte. A próféta amellet, hogy rámutatott népe bűne-
ire, jelezte, hogy Isten egy hívő maradékot mindig meg-
hagy, akiken keresztül terveit megvalósítja. A könyv 1–39.
fejezetében az ítéleten van a hangsúly, mely megtisztító
erő, a 40–66. részek pedig a hangsúlyozott bűnbocsánatra
és elengedésre utalnak, melyet a Messiás hoz el, aki megva-
lósítja azt, amit a választott nép nem tudott megtenni. Ezek
a részek ugyanakkor túlmutatnak a jelen eseményein, és a
kozmosz eszkatologikus megváltásáról beszélnek. Így sok
vitát és teológiai boncolgatást megért szakaszról kell szól-
nunk. Mindezt örökélet vasárnapjának kontextusában. Az,
hogy hogyan, milyen teológiai koncepcióból tekintünk a
textusra, már maga egy interpretáció.

Teológiai kérdés, hogy az új ég és új föld fogalmán mit
értünk. Csupán az adott történelmi helyzetet próbáljuk re-
konstruálni, és vonunk le belőle következtetéseket az ige-
szakaszra, vagy osztozunk a reformátorok és sok más teo-

lógus, köztük *Westermann* teológiai látásában, miszerint a könyv próféciája túlnő társadalma keretein. Ahogyan a szenvedő szolga (Ézs 53) sem marad meg az adott történelmi keretek között, hanem benne Krisztus szenvedését látatja, ugyanúgy tekinthetünk előre, és láthatjuk benne a millenniumról, az ezeréves királyságról szóló bibliai tanítást. Ennek hagyományos értelmezése, hogy a millennium megelőzi az utolsó ítéletet, azaz Krisztus felállítja földi királyságát, az ősi kígyó, a Sátán ezer évre meg lesz kötözve, és ezalatt teljes béke uralkodik a földön, Jeruzsálem és a választott zsidó nép eléri a hit teljességét. Bár a bűn és a halál még nincs eltörölve, de mégis drámai változást láthatunk a teremtett világ működésében. Az ezeréves időszak végén még egy lehetőség adatik a Sátánnak, majd a teremtett világ végleg megszabadul a bűn hatalmából. Következik az utolsó ítélet, ahol a menny és a pokol elnyeri végső értelmét, valóságát. Jézus átadja a királyságot az Atyának, és a maga teljességében megjelenik az új ég és új föld.

Textus

Az egész szakaszt két kifejezéssel lehetne legjobban megvilágítani: *többé nem – de majd*, azaz: mi az, ami többé már nem lesz, és mi az, ami majd végérvényesen felváltja a régít.

17. v.: Az új ég és új föld feledteti a régít.

18. v.: A hír hallatán már most el lehet kezdeni örülni.

19. v.: Jeruzsálem az öröm helye és példája. Népe az ujjongás közössége és mintája.

20. v.: Az emberi életkor kiteljesedik és kitolódik.

21. v.: A munkának megvan az eredménye.

22. v.: A munka eredményét a végzője élvezi, mert senki és semmi nem teszi tönkre, így erre a hosszú élet maga a garancia.

23. v.: Békességben élnek, mert Isten áldása van rajtuk.

24. v.: Isten maximális szeretetét és közelségét tapasztalják.

25. v.: Isten szeretete árad feljűk a megújult világon keresztül, mely az emberrel együtt megújul. A bűn és a pusztítás lelkülete ismeretlen tapasztalattá változik Isten közelében, és a teremtettséget harmonia hatja át.

A 63. fejezetben egy segélykiáltás hangzott el, mert úgy tűnik, Isten nagyon távol van népétől. „*Bárcsak szétszakítanád az eget, és leszálnál, hogy meginogjanak előtted a hegyek!*” (63,19) A 64. fejezet egy panaszos kérdéssel zárul: „*Még ezek után is türtőzteted magad, Urunk? Hallgatsz, és még tovább gyötörsz bennünket?*” (64,11) Rettenetes, amikor Isten hallgat, elfordul imádságainktól, és elhagyatottá válik bennünk és körülöttünk minden. Valójában Isten soha nincs távol tőlünk, sőt akkor is keres minket, amikor mi elfordulunk tőle. Itt vagyok – mondta Isten, és visszahangozták a próféták. Isten közel volt népéhez, csak az nem akarta hallani a hangját, mert a saját útját kívánta járni. A 65. fejezet első része figyelmeztet, hogy akik Isten el-

jövetelét sürgetik, azoknak az ítéletre éppúgy számítaniuk kell, mint a szabadításra. Ahogyan a Miatyánkban együtt kiáltunk mi is – *Jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod* – a végső szabadulásért, de a világvégéért, annak ítéletéért is. A hűséges maradékot ma is azok alkotják, akik sóvárogva várják Uruk eljövételét. Ennek az új világnak a formája körvonalazódik előttünk a perikópában. Mikor fog mindez megvalósulni? Krisztus uralmának ezeréves országával veszi kezdetét. Annak betetőzése az új ég és új föld. Igénk összekapcsolódik a Jel 21,1–4 ígéréssel. Jeruzsálem az örvendezés helye lesz, népe a királyság népe, mely magába öleli a zsidó és pogány megváltottak sokaságát. Ők élvezni fogják annak minden áldását. Új erkölcsi és fizikai rend uralkodik, melynek áldása feledteti a régít. Az emberek hosszú élete Gen 5-re emlékeztet, az özönvíz előtti állapotokra. A százéves ember fiatalnak számít, aki csak ennyit él meg, arról azt mondják: átok van rajta. Isten meghallgatja népe imáját, köztük jár, és béke hat át mindent. Ember és állat egyaránt megváltozik. Erre utal, hogy nem hiába fáradoznak, és a farkas a báránnyal együtt legel. Ugyanakkor ez még nem a paradicsomi állapot helyreállítása, hiszen még van halál, az ősi kígyó még port eszik. Ez a kifejezés visszautal Gen 3,14 ítéletére, mert a Sátán, bár meg lett kötözve ezer évre, készen áll az utolsó, nagy lázadásra. Ezt követi majd az új ég és új föld végső beteljesedése az utolsó ítéletben, amikor Krisztus majd átadja a hatalmat az Atyának, és ő lesz minden mindenkiben. Isten eljövendő dicsőségét és a megváltottak boldogságát vetíti elénk ezen a vasárnapon igénk.

Üzenet

Egy templom kapuján olvastam: „Jézus keres téged, de nem mobilon, ezért kérlek, ha belépsz, kapcsolj ki a telefonodat. Köszönöm!” Tényleg, igaz is és még humoros is. Egy másik templomajtón pedig Isten mobilszámát olvastam: „Zs 50-15”, azaz: „*Hívj segítségül engem a nyomorúság idején! Én megszabadítalak, és te dicsőítesz engem.*” Egy-egy jól megfogalmazott üzenet. Talán ugyanilyen elgondolkoztató lenne, ha vasárnap híveink vagy mi magunk is kapnánk egy ilyen SMS-t: „Én új eget és új földet teremtek. Velem tartasz? Szeretettel: Istened.” Talán néhányan rossz tréfának vélnék, pedig ez az üzenet *halálosan* komoly.

Túl vagyunk már a halottak napi megemlékezéseken. Elhamvadtak már gyertyáink szereteteink sírján. Megszáradtak már virágaink, és talán a fájdalom és gyász is háttérbe szorult a napi munka mellett. De mi van belül? Egyébként sok gyülekezetünkben ilyenkor, örökélet vasárnapján emlékezünk meg elhunyt szereteteinkről, felolvassuk neveiket, életkorukat, és imádságainkban Isten vigasztalását kérjük. Nap mint nap körülvesz bennünket a halál. A halál kultúrájában élünk, pontosabban haldoklunk. Ezt tükrözik múzeumaink, ahol dicső tárgyaink szinte kivétel

nélkül valamilyen pusztító fegyverek. Világunk is magán hordozza a pusztulás jeleit. A pillanatnyi érdekért, pénzért tönkreteszünk mindent, mégis, semmit sem viszünk el magunkkal. Egyre több a regisztrált daganatos beteg, eközben iszonyatos mennyiségben vegyszerezük vizeinket, ételeinket. Rohanunk, mintha hajtana valaki, és mégis kifut az idő a kezeink közül. Sőt kezünkől hull ki előbb vagy utóbb minden. Tudjuk, igazat is adunk ezeknek a szavaknak, látjuk és értjük is, és mégis...

Ezen a vasárnapon az ige rövid üzenete: *új ég és új föld lesz*. Fel lehet sóhajtani: erre van szükségem. *Köztetek fogok lakni*. Uram, végre láthatlak. *Amiért dolgozol, az megmarad*. Nem kell majd kerítés, és senki sem teszi tönkre munkám eredményét. *Ha segítség kell, mire megfogalmazod, már jelen is van*. Micsoda biztonság! *Sem ember, sem állat nem árt, mert mindenütt béke lesz*. *Ez maga a mennyország*. *Igen, ez szinte az*. *Ezért küldtem prófétáimat, ezért küldtem Fiamat, Jézust, aki érte adta életét, támadt fel a halálból és jön vissza*. *Vele mindez a tiéd is lehet*.

Üzenet: *„Én új eget és új földet teremtek. Velem tartasz? Szeretettel: Istened.”*

Válaszként, imádságként álljon előttünk egy ének szövegrészlete:

„Ismét térden állok én,
s tudom, hogy hallgatsz rám.
Bár sokszor hideg szavakat szól
kopott és halk imám.
De most el kell, hogy mondjam egyszer,
amit oly rég szeretnék,
hogy szeretlek, és szívem csak tiéd!”

SÁNDOR FRIGYES

Tallózó

„Olyan magas lesz az életkor, mint hajdan, Gen 5-ben. Ha valaki nem éri el (háta' jelentése itt: hiányosnak lenni, nem érni el) a száz évet, azt úgy tekintik, mint valami bűnöst, akit utolért a megérdemelt átok: hiszen az emberi életkort a bűn rövidítette meg (Zsolt 90,9). (...) Mindez nem emberi úton valósul meg, hanem az Úr áldása által. A nép állandó kapcsolatban lesz Urával: ima és imameghallgatás szent dialógusában (Jób 14,15; Ézs 58,9).

Ezekben a versekben nem a világ végéről, elmúlásáról van szó. Az új teremtés ezen a földön valósul meg. Az üdvösség itt még nem túlvilági keretek között jelenik meg, hanem úgy, amint azt egy sokat szenvedett ország egyszerű emberei várták. Ezzel szemben a 25. vers, amely Ézs 11,6–9-ből vett idézet, már átmenet a későbbi apokaliptikus értelemben vett új ég és új föld gondolata felé (2Pt 3,13; Jel 21,1–2).” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Hogy szükség van új égére és új földre, erre utal az Ézs

51,6.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Az üdvödöt az jellemzi, hogy a múlt minden rémítő tapasztalata egyszer s mindenkorra véget ér (21–23. v.)” (*Biblia – Magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó)

„Elmélyedve az igében, kétségtelenné válik, hogy az új ég és új föld ezúttal a történelmen belüli változást hirdeti, végső határig kitöltve az emberi lehetőségeket gazdag és békés élettel. (...) Öröme és vigasságra teremti az Úr Jeruzsálemet. Ő is vigadozni akar népével.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Az író a földi életből vett színekkel ecseteli az új Jeruzsálem dicsőségét.” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

„A fejezet azzal a félreérthetetlen utalással ér véget, hogy a kígyó műve – mely által a bűn és a halál belépett a világba – végül örökre megsemmisül (25). (...) Ézsaiás látomásának horizontja lélegzetelállító: *új ég és új föld*. De mindennek ellenére Ézsaiás nem univerzalista. Nem hisz abban, hogy végül mindenki üdvözülni fog. A 8. versből kezdődően egyre élesebben húzza meg a határvonalat azok között, akik valóban Isten szolgálói, és akik nem.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat)

GONDOLATOK, ILLUSZTRÁCIÓK

(*Vigadozni fogok Jeruzsálemmel*)

Amióta megcsappant a hívők száma, és elveszítettük a túlvilági lét vigaszát, tehetetlenül és tájékozatlanul gondolkunk arra, amit nem védhetünk ki, mint valami iszonyatos borzalomra.

Örkény István (1912–1979) író

(*A farkas a báránnyal együtt legel*)

Miben reménykedel, érik, készül szüntelen.

Paul Fleming (1609–1640) német költő

Nem tudjuk, még mik leszünk.

Ludwig Uhland (1787–1862) német költő

(*Nem lesz ott olyan csecsemő, aki csak néhány napig él...*)

...mindig akad valami, ami vigaszt nyújt nekünk, és (...) lefektetve a rosszat, mindig kerül valami a követel rovatba is.

Daniel Defoe (1660–1731) angol regényíró:

Robinson Crusoe

(*Mielőtt kiáltanak, én már válaszolok*)

Ne érezzek kint vigasztalás nélkül; hanem hogy kint és vigaszt érezzek egyszerre...

Blaise Pascal (1623–1662) francia matematikus, fizikus és gondolkodó

VERS

(örvendjétek és vigadjatok mindörökké annak, amit teremtek.)

John Milton: A küzdő Sámson
(részlet)

Mit kezdjek így, ha nincs munkámra fény?
Lázongok halkán. Ám vigaszt talál
Türelmem és szó: „Senki sem viszen
Méltó munkát Elé. Csak tűrd szelid
Igáját, úgy a jó. Hisz Ő a szent
Király. A szárazföldön és vizen
Sűrögteti szolgálai ezreit,
S az is cselédje, ki csak vár s mereng.”

(új eget és új földet teremtek)
Weöres Sándor: Öregek (részlet)
Kodály Zoltán mesternek

Oly árvák ők mind, az öregek.

Az ablakból néha elnézem őket,
hogyan vacogó szélben, gallyal hátukon
mint cipekednek hazafelé –
vagy tikkadt nyárban, a tornácon
hogyan üldögélnek a napsugárban –
vagy téli estén, kályha mellett
hogyan alusznak jóízűen –
nyujtott tenyérrel a templom előtt
úgy állnak búsan, csüggeteg,
mint hervadt őszi levelek
a sárga porban.

...

A nyári Nap,
a téli hó,
őszi levél,
tavaszi friss virág
mind azt dalolja az ő fülükbe:
„Élet-katlanban régi étek,
élet-szekéren régi szalma,
élet-gyertyán lefolyt viasz:
téged megettek,
téged leszórtak,
te már elégtél:
mehetsz aludni...”

Olyanok ők,
mint ki utazni készül
és már csomagol.

És néha, hogyha agg kezük
játszik egy szóke gyerekefejen,
tán fáj, ha érzik,

hogyan e két kézre,
dolgos kezekre,
áldó kezekre
senkinek sincsen szüksége többé.

És rabok ők már,
egykedvű, álmos, leláncolt rabok:
hetven nehéz év a békó karjukon,
hetven év bűne, baja, bánata –
hetven nehéz évtől leláncolva várják
egy jóságos kéz,
rettenetes kéz,
ellentmondást nem tűrő kéz
parancsszavát:

„No gyere, tedd le.”

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az első érzések

Vigasztaló, jó érzés hallani Isten ígéretéről. Bátorító, mert a megdöbbenően aktuális rossz helyett ígéri a remélt, vágyott jót. Öröm tölti el az embert, amikor hallgatja.

A kép, amelyet Ézsaiás megfest, gyönyörű szép, szinte elképzelhetetlenül, irreálisan tökéletes. Megnyugtató, amit olvashatunk, de a szép képek ellenére van valami bizonytalanságérzés is: a föld és az ég ismert, biztos dolgok – az a megígért új viszont még ismeretlen, és ettől fél egy kicsit az ember.

Az első kérdések

Mintha valami feszültség bujkálna a sorok között: egyetemes jólét, áldás – és mégis vannak, akik nem részesülnek benne („átkozott az, aki...”). Hogyan lehet ez az ígélet a miénk? Mit kell tenni érte? Hogyan lehetünk így „áldott nép”? Vajon mi a célja ennek a próféta üzenetnek, talán csak nem a rosszba való beletörődésre biztat a várt szebb jövővel való ámitással? Mit jelent pontosan az új ég és az új föld? A Jelenések könyvének képei jutnak az eszünkbe, de valóban ugyanarról van szó – mert itt Ézsaiásnál mint-ha korlátozott ideig tartó élet jelenne meg.

Az első felismerések

Az elmúlt édeni és a majdani mennyei állapot körvonalazódik. A mostani szétszakadozottság helyett egységben lesz majd minden. Szinte kiugrik a sorok közül az az egy mondat, ami miatt ez az ígélet már most, a mában megragadható: „mielőtt kiáltanak, (...) én már meghallgatom...” Talán már most folyamatban van ennek az új teremtésnek a születése. Ez a szakasz az „evangélium Ézsaiás szerint”.

Advent 1. vasárnapja

Mk 1,1–5

Rövid exegézis

A Márk szerinti evangélium prologusa Jézus nyilvános fellépésének és működésének mintegy a prelúdiuma és az előkészítése. A feliratként is felfogható első mondat (Mk 1,1) nem egyszerűen az elbeszélés nyitánya, de szélesebb értelemben Jézus Krisztus evangéliumának a kezdetéről tanúskodik (vö. 1Móz 1,1; Hós 1,2; Mk 13,10; 14,9).

Az Ézsaiásnak tulajdonított, voltaképpen azonban 2Móz 23,20, Mal 3,1 és Ézs 40,3 segítségével összefűzött második és harmadik vers (Mk 1,2–3) az üdvtörténet folyamatosságát hivatott hangsúlyozni; Krisztus evangéliumában az isteni ígéretek teljesülnek be.

Keresztelő János alakja és tevékenysége (Mk 1,4–6) a kortárs zsidó eszkatologikus várakozásokat, az utolsó időkről alkotott vallásos képzetet testesíti meg. János visellete Illés prófétaéhoz, Isten nagy és félelmetes napjának előfutaráéhoz hasonló (Mk 1,6; 2Kir 1,8; Mal 3).

Márknál azonban Keresztelő küldetése nem merül ki „ama nap” adventjének robusztus beharangozásában. Az ószövetségi konnotációkon túl Keresztelő a *ténylegesen* megérkező Messiás hírnöke (vö. Mk 9,11–13; 6,15; 8,28). János igehirdetésének rövid összefoglalása és tevékenységének hasonlóan tömör említése után (vö. Mt 3,7–10; Lk 3,7–9) nem véletlenül tetőzik Márknál Keresztelő szolgálata a nála erősebb adventjének meghirdetésében (Mk 1,7–8).

Ő immár nem vízzel, hanem Szentlélekkel keresztel majd – még akkor is, ha az evangéliumok tanúsága szerint Jézus nem gyakorolta ezt a szertartást. Vélhetően azért, mert a hangsúly – akár Keresztelő küldetésében, de még inkább Jézus szolgálatában – nem a külsődleges mozzanatra esik. A Szentlélek említése a menny és a föld találkozásának kihívását, az eszkatologikus világcorszak beköszöntét jellemzi. Mindezek letéteményese nem más, mint a János után közelgő Jézus.

A Szentlélek kereszttségét az ő személyének, a szavainak és a tetteinek az elfogadása fémjelzi és hitelesíti.

Gondolatok az igehirdetéshez

Nem könnyű megtalálni advent első vasárnapján az igehirdetés kezdő mondatát. Hogyan kerüljük el az ismert sablonokat ünnepről, várakozásról, kezdetről, új egyházi esztendőről?

Hálásak lehetünk, hogy nem nekünk kell valami újat, mást, „releváns” vonatkozásút kitalálni. Az első megszólaló az idej adventben maga Isten. „Íme, én...” mondja, a Károli fordítás szerint személyes névmással, hangsúlyosan.

Advent első vasárnapján legelsőként erre a hangra, erre a mondatra kell felfigyelnünk! Nem Keresztelő János szikár alakján kell legeltetnünk a szemünket. Nem Márk evangélista tömör fogalmazásában kell gyönyörködnünk. Az adventi indulás pillanatában Isten szavát kell meghallanunk: „Íme, én”!

Mindannak, ami történik, ő az alanya. Ő cselekszik. Ő küldi el a követet, ő szabja meg a feladatát. Jézus szolgálataiban a fellépésétől egészen a keresztségig és a feltámadásig az ő szándéka valósul meg.

Íme, én! Többek emléke lehet, amikor sorsfordulóknál vagy a mindennapok mozdulatlanságában, az élet különböző, változatos vagy egysíkú szakaszain megszólalt Isten: Abban, ami veled történik, ott vagyok én is. Cselekvő részesként, társként, barátként, szenvedőként. Nem vagy egyedül, magadra vagy másokra hagyva. Együtt haladok, küzdök és pihenek veled az úton.

Így van ez az egyházi esztendő fordulóján is. Jézus érkezése nem csupán karácsony öröme, a különleges események kísérte születés csodája, hogy azután az egyházi év jeles időszakában kényeztessen a közelségével. Ő ott van velünk a mindenkor kezdet pillanatában és a beteljesülés, a célhoz érés szívdobbanásában. Kísér az esztendő minden napján, az ünnepek emelkedettségében és az ünnepelenség sivárságában egyaránt. A liturgia, az egyházi év, advent színei, hangjai és illata, Keresztelő János útegyengetése, Krisztus tanítása és csodái, élete, halála és feltámadása a benne és általa megvalósuló isteni szándékot tükrözik. Az ige és az igehirdetés, az egyházi ének és a zene, de akár a templom csendje, az áhítat is olyan hangszóró, amely az ő szavát visszhangozza.

Ezt elfogadva, második gondolatunkkal nem csupán hallgatnunk kell rá, de meg is kell *értenünk*, amit mondani, üzenni akar nekünk. Adventtel Isten nem néma, tétlen odaadást kíván, de eleven és tevékeny *követésre* serkent. Amennyiben felfigyeltünk rá, kezdeni is akar velünk valamit. Indít, mozdít, ösztökél a Krisztusban érkező jövő felé.

Mielőtt gyengeségre, elesettségre, alkalmatlanságra, fiatal vagy idős korunkra hivatkozva elhárítanánk a kezdeményezést, halljuk meg a biztatást: „Mert én újat cselekszem, most kezd kibontakozni, majd megtudjátok!” (Ézs 43,19) Nem önerőből kell megindulnunk és haladnunk az adventi úton, de Isten maga segít nekünk. Erőt és kitartást ad, lelkesít és feleml.

Adventben és adventen túl, így érthető a Keresztelő által tolmácsolt isteni várakozás is: „Készítsétek az Úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit!” (Mk 1,3) Térjetez hozzám, ne akadályozzon semmi, ami tőlem elvált! A hangom meghallása, a velem való találkozás után induljatok el megtisztulva, szabadon tenni a jót! Hadd szóljak én az ajkatokkal, hadd cselekedjem én veletek és általatok! A Krisztus követője egyúttal az evangélium követe is.

Egyszer valaki e szakasz kapcsán – talán Grünwald isenheimi oltárképének ihletésére – Keresztelő János csontos mutatóujját említette. Szinte látjuk, amint a hozzá érkezők mellének szegezi a felszólítást: „*Térjete meg, mert elközelített a mennyek országa!*” (Mt 3,2) Egy csontos mutatóuj, amely felráz, mozgósít, tetterre készítet. Megbök, amikor elaludnánk, int, amikor hitünk megbicsaklik. Nem elég, ha csak a biztató isteni bemutatkozáson elmélkedünk. Kereszténységünknek szüksége van a mindenkori Krisztus-hírnökök mutatóujjára is. A bűnbánat és a bűnvallás nem egyszerűen a gyónó imádság betanult mondatainak ismétlése, hanem Krisztus követésének komolyan vételével való szembesülés.

János csontos ujjá rámutat végül: Isten szavának a meghallása és a megértése után vegyük komolyan az isteni megkeresést. Nem a tulajdon erőfeszítéseinket, a vallásos igyekezetünket, hanem az *ő közeledését* felénk. Nem kell kimennünk hozzá a rideg, mifelénk ez idő tájt már fagyos pusztába, mint egykor Júda egész vidékének és a jeruzsálemieknek Jánoshoz. Szavával közöttünk van családi otthonunkban, templomainkban és gyülekezeti termeinkben. Közösséget keres velünk az úrvacsorában. Kezébe vesz minket az imádságban. Felfigyelünk-e rá? Hozzá térrünk-e? Élünk-e vele?

Ma, ha az *ő* szavát halljuk, ne keményítsük meg a szívünket (Zsolt 95,7-8; Zsid 3,8.15)!

BÁCSKAI KÁROLY

Tallózó

„Márk kulcsot ad az olvasónak, hogy megértse az egész evangélium célját: az tudja Jézusról, hogy *ő* az Isten Fia, aki hiszi, hogy *ő* a kereszten kínhalált szenvedő és most föltámadt Krisztusként élő, szenvedő Messiás.” (*Szegedi Biblia-kommentár – Újszövetség*. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/szbibkom>)

„A »Jézus Krisztus evangéliumának kezdete« (1) ugyanis nem csupán címe, hanem tartalma is az evangéliumnak, mely Isten tettének beteljesedéséről, az ígéret valóra váltásáról szól. »Jézussal« kezdődik az evangélium. (...) Az »új kezdetet« nem a megtérésre hívás jelzi és fémjelzi, nem az egyébként elhanyagolhatatlan várakozás jelenti és fémjelzi, hanem az, hogy Isten megcselekszi, végrehajtja, beteljesíti ezt a legnagyobb ígéretét.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Világosan megmutatja, hogy Keresztelő János Jézus történetéhez tartozik, s annak nem előzménye, hanem előkészítése. Jézust az érti meg, aki Keresztelő János prédikációjából indul. (...) Prédikációjának hallására nagy sereggel tódultak ki az emberek a pusztába (...) Ez is mutatja, mennyire vártak a lelkek valami döntő eseményt. Mennyire elő volt készítve történetileg és lélektanilag a kor Jé-

zus fellépésére. Eppen ez az *idők teljessége*.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Márk számára az evangélium kezdete Jézus életének, halálának és feltámadásának történelmi ténye. Később az apostolok hirdették ezt, kezdve ott (pl. ApCsel 2,36), ahol Márk befejezte. (...) A bemejtési szertartásba beletartozott az emberek nyílt bűnvallása. (...) Nyíltan egyetértettek Isten bűneik feletti ítéletével.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Amikor Márk „a kezdetről” szól, a genezist juttatja eszünkbe. (...) János munkája tehát a kezdete annak, amit Márk ábrázolni akart, azaz az Isten Fia evangéliumának.” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

„Márk kezdő mondata (...) valóságos ökölcsapás. Ki mondja a megdöbbentő igazságot: az evangélium célja és üzenete kezdettől az asztalon nyugszik. (...) Márk mellőzi Jézus születése és János korai történetét. Számára az örömhír a felnőtt Jánossal kezdődik.” (Pat és David Alexander szerk.: *Kézikönyv a Bibliához*. Scolar Kiadó)

GONDOLATOK, ILLUSZTRÁCIÓK

(*kiáltó hangja szól a pusztában*)

Kevesünket tesz maradandóan bölcsé a túlságosan rideg filozófia, jó alattvalóvá a túl kemény politika, vallásos lelketűvé a túl szigorú vallás.

Charles de Saint-Évremond
(1611 körül–1703) francia író

(*megkeresztelte őket a Jordán vizében*)

Szelid vigasz suhan felettem,
szívemben újra kél a hit:
hisz, ime, szabaddá tehettem
e földön én is valakit!

Alexandr Szergejevics Puskin (1799–1837)
orosz költő: Madárka

VERS

Kia: Boldog Ádvent

Ádvent van, Karácsony közeleg.
Lassan fogy el a fény, nődögél a hideg.
Megőszül az ég is, szürke lesz kékjéből...
De égi fény közelít az égi békéből:
Krisztus megszületett.
Fázós térdel, nagykabátban
Várjuk mind idelent.
Ádvent van, Karácsony közeleg.
Kertünkben ázott krizantém didereg.
Szár az integet az árok mélyéről...

De égi fény közelít az égi békéből:
Krisztus megszületett.
Fázós térdel, nagykabátban
Várjuk mind idelent.

Ádvent van, Karácsony közeleg.
Forgolódik egyre ágyában a gyerek:
Számol az ujjain, esze majd belétör'...
Mert égi fény közelít az égi békéből:
Krisztus megszületett.
Fázós térdel, nagykabátban
Várjuk mind idelent.

Ádvent van, Karácsony közeleg.
Este van, este van..., jöjjetek közelebb.
Ég a gyertya, ég..., s leszáll ránk az ég...
Mert égi fény közelít az égi békéből:
Krisztus megszületett.
Fázós térdel, nagykabátban
Várjuk mind idelent.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A keresztségben szüleink, családunk elhatározásából csecsemőkorban részesülünk. Jelentősége későbbi életünkben válik fontossá számunkra. Felnőttként érezzük át, hogy tagjai lettünk a keresztség által egy közösségnek, tehát nem vagyunk egyedül.

Ebben a világban, ahol az emberi kapcsolatok háttérbe szorulnak, a keresztyén ember számára mindig van egy biztos pont, aki támaszt ad, ez maga az Úr. Akihez bármikor fordulhatunk és visszatérhetünk, nem rója fel eltévelyedéseinket és bűneinket.

Keresztelő János nem önmagának gyűjti a híveket, a tanítványokat, hanem csak útkészítő. A lelkész se önmagának gyűjtsön híveket, hanem kalauzolja a gyülekezetet Krisztushoz.

Isten saját maga veszi kézbe Jézus útjának előkészítését. Valakit elküldött e célból – Jánost –, és valakit elküld a ma emberéhez is hírt adni arról, aki életünk további útján kísérő társunk lehet. Nem volt kis feladat az útegyengetés akkoriban sem, de talán napjainkban sokkal nehezebb.

Jézusnak ma is vannak útkészítői: igehirdetők, lelkigondozók, „egyszerű” keresztyén emberek, de nehézségek és problémák is, akik vagy amelyek megnyitják az emberek szívét az evangélium elfogadására. Tudok emberekről, akik a megszokott gyülekezeti környezetben

értették meg egyre inkább, hogy Jézus nélkül elvesznek, és juthattak el oda, hogy bűneiket megvallva Jézust kérték, legyen életük ura. Olyan valakiről is hallottam, aki keresztyén kollégáját figyelve állapította meg, hogy munkatársa életében van valami többlet, és úgy boldog, ahogyan mások nem azok. Ez a felismerés indította arra, hogy kérdezősködjön, és így értette meg, hogy a kolléga életének és boldogságának forrása az Úr Jézus. Sajnos olyan élettörténetek is vannak, ahol Isten nehézségekkel készítette igéje útját. Egy elvesztett hozzátartozó, egy tönkrement házasság is indíthat keresésre, és a gyógyulás mindig Jézusnál van.

Kérdések: Mi különbség van János keresztelese és a között a keresztelese között, amivel Jézus megbízta tanítványait, és amiért mi is keresztelese? Ha a megtérés és bűnbocsánat keresztsége a Jánosé, akkor Jézus miért keresztelese meg? János hívő ember volt, aki keresztelese. Miért végezheti a keresztelese csak lelkész? Felnőttkeresztelese és bemeítés volt János keresztsége. Nem volna ez „biblikusabb” ma is?

A Keresztelese Jánossal kapcsolatos ige először az elsőszülött fiunk születését juttatta eszembe.

Annyira fiatalok voltunk, hogy még szinte alig tudtunk felmutatni közös életünkéből valami kézzelfoghatót. Nem volt autónk, színeestevénk, számítógépünk, nem nyaraltunk a tengerparton, de még a Balatonon sem. Mégis, amikor két évvel a házasságkötésünk után csöppnyi kisfiunkat magunkhoz ölelhetünk, úgy éreztük, nincs nálunk gazdagabb, szerencsésebb és boldogabb ember a földkerekségen. Azután eszembe jutnak az első napok szorongásai: ügyesek leszünk-e a gondozásában? Akkoriban többször foglalkoztatott olyan kérdés, ami addig nem merült föl bennem. Mi lesz, ha történik valami tragédia a kisbabával vagy velem? Ki fogja őt fölnevelni, ki fog róla gondoskodni? Félelmeimet sokszor még saját magam előtt is igyekeztem eltitkolni.

Soha nem fogom elfelejteni fiunk kereszteleseének ünnepeét. Mindenre emlékszem. Egykori lelkészemre, aki gyermekként megkonfirmált, s aki – ma is úgy érzem –, a világ legszebb esküvőjét éppen nekünk tartotta. Már megrendült egészséggel, de végtelen szeretettel készített föl bennünket kisfiunk keresztelesejére. A vele való beszélgetések sokat segítettek abban, hogy félelmeim oldódjanak, vagyis hogy erősödjek a hitben. Imádkozni tanított, s igyekezett megértetni velünk, hogy mi, szülők már nem vagyunk egyedül. Huszonhárom évesen még sok mindent nem értettünk. Ma már teljes bizonyossággal tudjuk: fiaink a keresztségben a Szentlélek erejével új életben, oltalomban járnak.

Advent 2. vasárnapja

Lk 13,6–9

Háttér

Közismert képekkel él Jézus ebben a példázatban. A szőlő maga Izrael, a fa Jeruzsálem vagy akár a nép. A gazda Isten, a termés pedig az, amit az Úr vár a néptől, ahogyan élnie kellene. A gazda háromszor tér vissza a fához, hogy megnézze, milyen termést hozott. Végül a türelme elfogy, és kimondja az ítéletet, ki kell vágni a fát. Azt jelenti ez, hogy Isten is türelemmel várt a nép megtérésére, és amikor elfogyott a türelme, akkor kimondja az ítéletet. Mégsem itt ér véget a történet: valaki hatására az ítélet elnapoltatik, és még kap időt a nép, hogy megtérjen. Ez tulajdonképpen a kegyelem esztendejét jelenti. Nem azt a magatartást, amit Keresztelő János hirdet, hogy a fejsze már a fák gyökerén van, és a rossz fát kivágják és tűzre vetik. Jézus működése óta az örömhírt hirdeti, hogy tart még a kegyelem esztendeje. Isten következetlenségig kegyelmes. Hátha megtér a nép. Ez a „hátha” a lényeg. Jézus tanít, gyógyít, vándorol, hátha meghallgatják és meghallják, amit mond, hátha megnyílik az emberek szíve Isten örömhírére. Fontos a megtérés, mert a hátha után mégis ott a pont: ha nem, vágd ki. Ez a vég elkerülhetetlen, Jézus csak odébb tolja az idejét. Isten Jézusért még vár az ítélettel, mert meg akarja menteni az embert!

Esélyek

A mai világban ritkán adatik második, harmadik, soka-dik lehetőség. Ha valaki elront valamit, hibázik, kudarcot vall, hamar leírják. Mert melyik az a cég, amelyik újabb és újabb esélyt ad saját vesztesége árán? Ki az, aki újra más használatára bízta tulajdonát, amiben már az a valaki egyszer kárt tett? Ma csak az kap esélyt, aki bizonyított, hogy hasznot hajt, hogy általa nyereségre tesz szert a cég. Különben nem számít semmi, leírják. Senki sem pótolhatatlan. Ilyen világban élünk. Az üzleti felfogásban ki az, akitől elvárható lenne, hogy a maga kárán adjon esélyt a másoknak, újra meg újra? Hogy ő szenvedjen veszteséget – akár kicsit, akár nagyot – többször is? Bizonyítani kell a rátermettséget, a tehetséget, és jól kell tudni eladni önmagunkat – akkor boldogulhatunk, előbbre juthatunk. De vigyázni kell, mert nem szabad hibázni, nagyon ingatag ez a talaj.

Jézus jól választ mezőgazdasági példát, hiszen melyik gazda hagyna meg a kertjében egy terméketlen fát? Értethető képekkel világítja meg az egyik alapvető emberi hozzáállást.

Egy másik világ?

Vajon az egyházban, isten országának földi világában hogy állunk ezzel? Vajon a szeretet parancsára hivatkozva adunk-e esélyt? Vajon erre hivatkozva hány esélyt kell megadnunk? Munkahelyi helyzetállásban, emberi kapcsolatokban? Vajon ugyanazon a terepen, talajon kell-e hagyni a fát, amely nem hoz termést, vagy át lehet ültetni, hogy máshol talán megtalálja a helyét? Vajon mi a „fa” hibája, és mik a körülmények következményei? Mitől függ igazán, hogy egy „fa” mennyi termést hoz, és az milyen? Ha az előző évben jó, bőséges termést hozott, a következőben is így lesz majd?

Jézus azt mondja, Isten, a gazda rendje más. Isten országa a folyamatos esély országa. Azt jelenti ez, hogy bár az egyik évben nem lett termés, a gazda vár, hátha a következőben másképp alakul. Isten esélyt ad. Jézus Krisztus a „hátha”, ami miatt a fejsze még nem csap le a terméketlen fa gyökerére. Mert „hátha terem”.

Az Úr vár, mert jelenleg, mindenkinek, amíg él, tart a kegyelmi esztendő. Talán ezzel úgy érezzük, nyert ügyünk van, és tespedve dőlünk hátra, mutogatva egykori szép gyümölcsseinkre. Pedig nem szabad tétlenkedni, ellustulni! Nem szabad ezt az esélyt lealacsonyítani, elherdálni, természetesennek venni. Hiszen mindig az aktuális gyümölcsökről van szó!

Fantasztikus az Úr Jézus hozzáállása az emberi élethez! Pontosan tudja, milyen esendő, gyenge, és ugyanakkor mennyire kényszeresen bizonyítani akarja ennek ellenkezőjét. Szavaiban a legnagyobb ajándék hangzik felénk: hátha. Ebben benne van az a magatartás, ami mássá teszi az ő személyét, ami magasra emeli. Esély az életre. A legnagyobb különbség pedig az, hogy ő nem az aktuális teljesítményre alapozza véleményét, a hátha ennél sokkal többet jelent. A kegyelmi időt, amikor még beérhet az a gyümölcs!

Esélyt azoknak, akik a világ szemében vesztesek. Azoknak, akik valamit nagyon elrontottak, akik nagy hibákat követtek el, akik valahol kudarcot vallottak, akiket leírtak, elfelejtettek, pótoltak, mellőztek. Esélyt bizonyításra, önmaguk újraértékelésére, cselekvésre, más életre. Az ilyen emberek Jézus szavára elhiszik végre, hogy értékesek, szerethetők, valamiben tehetségesek. Jézus mindig hisz az emberben, annak ellenére, hogy pontosan ismeri. Annnyira hisz, hogy meghal érte.

Mi hogyan adunk esélyt?

Az igazi kérdés ezek után az, mi hogyan élünk ezzel az ajándékkal. Saját életünkben vajon figyelmeztet-e ez, buzdít-e cselekvésre, akarásra, igyekezetre? Vagy épp ellenkezőleg: ellustulva tespedünk örökélet-karosszékünkben, nem is gondolva holmi fejszékre? Sosem szabad elfelejteni, ki fizette meg ennek az esélynek az árát!

Hogyan működik ez gyülekezeteinkben, egyházunkban? Van-e második, harmadik, sokadik esély visszatérni, újrakezdeni? Vajon van-e bátorságunk átültetni a „fát” oda, ahol jobban tud meggyökerezni, ahol szebben fejlődhet, termést hozhat? Vajon azért, mert mi vagyunk Isten népe, országának követői, megtehetünk bármit? Nem kell-e az örömhír mellett figyelmeztetni is, hogy van fejsze, és eljön majd az idő, amikor a kegyelem esztendeje véget ér? Élünk jól azzal az idővel, amit kapunk!

Jézus áldozata, Isten szeretete, a „hátha” minden emberé. Függetlenül teljesítménytől, eredménytől, tehetségtől. De a mi feladatunk, felelősségünk – az örömhír hirdetésén túl – az, hogy figyelmeztessünk arra: egyszer lejár az időnk. És, amennyiben szükséges, merjük átültetni a „fát” oda, ahol szebb, jobb életet élhet, gyökerei mélyebbre nyúlhatnak, és igazán kiteljesedhet.

DEÁK ÁGOTA

Tallózó

„Talán a fügefához hasonlóan kapunk még egy kis türelmi időt. De végül el fog jönni az ítélet napja.” *(Szege-di Biblia-kommentár – Újszövetség. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/szbibkom>)*

„Jézus (...) magára mutat és magára utal, mint az életnyerés-életbenmaradás egyetlen feltételére és eszközlőjére. A halasztott ítélet is így kap megfelelő hangsúlyt: Az idő rövid, közeleg a végső határnap. A »Még ne, Atyám!« érvényes ma, de a halogatás már akár holnap is végzetes lehet. (...) A példázat szerinti gazda – Isten – gyümölcsöt, a fa egyetlen hivatásának betöltését várta. Itt lehetne elmondani a textus egyik döntően fontos üzenetét: a »gyümölcsstermés« (...) Jézus el- és befogadása volna.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Jézus (...) szavára jó az Utolsó Alkalom. Ő ezért az alkalomért vérét adja.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Ez a példázat szemlélteti az 1–5. versben elhangzottakat, hogy ítélet következik azokra, akik nem térnek meg. Itt Jézus egy lépéssel tovább viszi a gondolatot, és elmondja, hogy gyümölcsöt kell teremni. (...) Aki azt állítja magáról, hogy hisz a Messiásban, annak az életében erről tanúszkodó jeleknek kell lennie. Ha nincs látható jele, akkor az az ember éppen olyan ítélet elé néz, mint a fügefa.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A legegyszerűbb magyarázat szerint ez Urunk nyilvános szolgálatának első három esztendejére vonatkozik.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„... nem csupán (...) hiányzik róla a gyümölcs, hanem kárt okoz, élesebben fogalmazva: átkos a jelenléte arra a területre, amelyen áll. (...) A példázat szólhat tehát Izráelről, de nemcsak Izráelnek, mert »minden fa«, amely nem terem (jó) gyümölcsöt, kivágattatik. A gyümölcs pedig a megtéréshez illő cselekedet. (...) Ha bőségesebben érezzük áldását magunkon, vigyázat: nem az utolsó kísérlet-e arra nézve, hogy mutatkozna meg már végre rajtunk valamiféle gyümölcskezdemény!” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„A szőlősgazda és a vincellér alakjában külön mutatja fel Jézus példázata azt, ami Istenben együtt van meg: az ő ítélő igazságát és mentő kegyelmét.” (Victor János: *Csendes percek*. Református Sajtóosztály)

GONDOLATOK, ILLUSZTRÁCIÓK

(kiment, hogy gyümölcsöt keressen rajta, de nem talált.)

Ki szomorú nem volt, az mind pogány,
Ő rendelé ezt így a Golgothán.

Reviczky Gyula (1855–1889) költő:
Pán halála

(Uram, hagyd meg még...)

A keresztény vallás csak két dolgot állít: hogy az ember természettől fogva gyarló, és hogy Krisztus urunk megvált minket.

Blaise Pascal (1623–1662) francia matematikus,
fizikus és gondolkodó

(hagyd meg még ebben az évben)

Mennyi ideig tartson a nevelés? Pontosan addig, míg az élet.

Jules Michelet (1798–1874) francia történész

Ha létezésed nem hihetetlen, akkor szóra sem érdemes.

Kertész Imre (1929–) Nobel-díjas író

(körülásom és megtrágyázom)

Áldott ostorod,

Uram! a Szenvedés magasztal áldva téged!

Charles Baudelaire (1821–1867) francia költő:
Váratlan vendég

(hátha terem jövőre)

– Óh, Uram! adj nekem erőt és bátorságot
szívem és testemet nézni csömörtelen!

Charles Baudelaire (1821–1867):
Utazás Cýtherébe

VERS

(hagyd meg még ebben az évben)

Rónay György: 1972. X. 14.

Ablakommal szemközt a három fáról
a szél az éjjel
letépett minden levelet.

Reggel az ág hegyére szállt
egy néma varjú.

Ősz van.

Készülünk az újjászületésre.

(ha pedig nem, akkor vágd ki)

Rónay György: Nagypéntek, 1978

A Golgota-lépcsőn állok, kereszt nyomja vállam,
Hallgass, Uram, kérő szómra, bár nincs gyarlóbb nálam.
Ne fordulj el Uram tőlem, bár nincs gyarlóbb nálam.
Kérlek, Uram, ne utálj meg, bár nincs gyarlóbb nálam.
(a költő utolsó verse)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A példázat kicsengése tökéletesen ellentmond a piac törvényszerűségének. A diák egy tanévet kap, hogy megteremje a gyümölcsöt. Ha nincs elfogadható termés, menthetetlenül megbukik. A haszontalan dolgozót azonnal elbocsátják. A gyümölcstelen vállalkozás rövid időn belül ellehetetlenül. Néha nagyon kegyetlennek érezzük az ítéletet, mert hiányoljuk belőle az emberséget. Az emberség nem közgazdasági fogalom. A türelem, a kegyelem, a szeretet a haszonérdekelt versenyben ismeretlen.

A magyar labdarúgás helyzete jutott eszembe. Évek, évtizedek óta terméketlen fügefa, mégis, minden egyes mérkőzést úgy várok: hátha most! Távol legyen tőlem, hogy a szőlőskert gazdájával azonosítsam magam, mégis bele tudok érezni a helyzetébe.

Szembetűnő a gazda és a vincellér kapcsolata. A gazda rendelkezik és utasít. Teljesen érthető és jogos a döntése. Az, hogy a fa egy évben nem terem, előfordul, és az még nem a világ vége. Példázatunkban így volt ez a második évben is. A gazda harmadik évi csalódása a türelme végét mutatja. Ha Istent látom a gazda személyében, adódik az üzenet: vigyázzak, mert Isten türelme hosszú – sokkal sokkal hosszabb, mint az emberi érdek, az ész, a haszon által behatárolt kivárás –, de nem végtelen! Eljöhet a pillanat, amikor Isten azt mondja: Eddig! Itt a határ!

A vincellér akkor kerül képbe, amikor már megszületett az ítélet. Megkapja a határozott parancsot: Vágd ki! A szőlőskert gondnoka és intézője mégsem a fejszéért nyúlt, hanem időt kért, és felajánlotta aktív közbenjárását. Körülásom és megtrágyázom. Nem ígéri az elmúlt három évi termés kiesésének bepótlását. Reménységgel van: hátha terem jövőre! Ha terem, siker. Ha pedig nem, akkor te (a tulajdonos, saját kezűleg) vágd ki!

A vasárnap témája: Két advent között – ítélet előtt, kegyelem alatt! Jézus nem „adventi hangulatot” teremt, hanem ébresztő példázatot mond. Ébredj Krisztus népe! Ébresztő, testvérek! Lehet, hogy évek óta hallod a prédikációkat, és hozzászólt a füled az evangéliumhoz. Szeret az Isten! Ne félj! Annyira megszoktad, hogy a gyümölcstermésről megfeledkeztél. Megbántódsz, ha a kereszténységedet és kegyességedet megkérdőjelezik, de a hited, a kegyességed csak virító zöld lomb, amit levisz az első fagy. Az ítélet komoly dolog. Bármikor elérkezhet a számadás pillanata. Az üdvösséget nemcsak megkapni lehet, hanem el is veszíthetjük. A prófétát igazolja a világ és az életünk nyugtalansága. *A fejsze pedig ott van már a fák gyökerén.*

Jézus a kegyelem idejét szerezte meg. Nemcsak alku-dott Istennel – mint egykor Ábrahám Sodomáért –, megtestesülésével, szolgálatával, kereszthalálával tett értünk. Halljuk a megtérésre hívó igét. Jézusért Isten úgy tekint ránk: hátha! Vegyük komolyan az ítéletet – Isten bármikor megmérheti az életünket. A fügefa még egy év haladékat kapott. Nem tudjuk meg, hogy mi lett a sorsa. Mindenesetre a vincellér körülásta és megtrágyázta. A folytatás kétesélyes. Vagy terem, vagy nem terem. Jézus mindent megtett értünk. Szükségünk van adventi fordulatra! Forduljon termőre az életünk fügefája! Teremjünk olyan gyümölcsöt, amely a Gazdánk számára értékes!

Advent 3. vasárnapja

Jn 5,31–38

Exegézis

Textusunk egy szövevényes per közepébe röpít. Az előzmények dokumentálása egészen az Ószövetségig nyúlik vissza (Ézs 40–55; Mik 6), de természetesen az Újszövetség is rögzíti a fejleményeket (pl. Jn 16,8–11). Isten perel a világgal, és születésének pillanatában fia, Jézus részese lesz az Atya által indított pernek. Mi több: folytatója és befejezője.

Igénket bővebb összefüggésében vizsgálva egyértelművé válik: a vitás kérdések Isten és ember között nem tisztázódtak az idők során, ellenkezőleg: Jézust éppen azzal vádolják – ürügyet keresve, hogy elítéljék –, hogy a sabbatot megszegve gyógyított, és ezáltal káromolta az Istent. Noha

a vád, mint oly sok esetben, megalapozatlan (kirakatper), a mögöttes szándék, a gyilkos indulat arra készíti Jézust, hogy *mentő tanúkat* hívjon segítségül. Teszi ezt elsősorban vádlói érdekében, hogy elhiggyék: ő Isten fia, aki nem elveszíteni, hanem megmenteni akarja ezt a világot.

Perikópánkban a megvádolt Istenfia tanúit sorolja fel, illetve közülük említ néhányat: *Keresztelő Jánost* (33. vers), *saját cselekedeteit* (36. vers), *az Atyát* (37. vers) és *az írásokat* (38. vers). János evangéliuma az itt felsorolt tanúkon kívül még három másik tanút ismer: más emberek bizonyágtételét, a Szentlélek tanúskodását és Krisztus saját magáról mondott kijelentéseit.

A zsidó jognak megfelelően Jézus kijelenti: nem akar saját maga mellett tanúskodni, mert saját maga mellett senki sem tanúskodhat hitelt érdemlően (31. vers).

Keresztelő tanúságtételével kapcsolatosan megjegyzendő, hogy Jézus kijelentésében folyamatos melléknévi igenevet találunk. Azaz János akkor is tanúskodik, amikor az evangélista az eseményeket évtizedek múltával lejegyezte. Következésképpen tanúságtétele időt álló és igaz, ahogyan Jézus kijelentette: „tudom, hogy igaz.”

Jézus emlékezteti vitapartnereit, hogy már egyszer küldtek egy vizsgálóbizottságot Jánoszhoz (33. vers), hogy megkérdezzék, kicsoda ő, ti. Jézus. A Jézust vádolók sem akkor (múltbeli eseményt rögzítő perfektnak!), sem most nem ismerik fel Keresztelő szavainak igazságtartalmát, amelyeket most Jézus vádlói érdekében idéz.

Paradox módon nem Jézusnak van szüksége az általa idézett tanúk bizonyágtételére, hanem vádlóinak (34. vers). Másik paradoxon, hogy miután Jézus Keresztelőt tanúként idézi, közli: nincs szüksége emberek tanúskodására arról, hogy kicsoda ő valójában. János evangéliuma szerint ugyanis csak az Atya tanúságtétele az igazi, minden egyéb csak ebből származik.

Váratlan fordulattal Jézus az általa idézett tanúról tesz bizonyágot: Keresztelőt meggyújtott, világító mécsesnek, fáklyának, lámpásnak nevezi. Tanúbizonyága ugyanakkor vádló, hiszen vitapartnerei szemére veti: nem vették komolyan a Keresztelő által mutatott irányt, azzal meg végképp nem tudtak mit kezdeni, hogy Jézushoz vezette őket, aki a világosság (35. vers).

A párbeszéd tragikus fordulatot vesz, ugyanis a vitapartnerek, noha pontosan értik, hogy Jézus mit mond, nem hisznek neki. Jézus igénye azonban nem kevesebb, mint annak beismerése a vitapartnerek részéről, hogy cselekedetei, élettevékenysége bizonyítják: Isten küldetésében jár ezen a földön (36. vers).

Perikópánk utolsó két versében (37–38. vers) Jézus a legnagyobb tanút, az Atyát említi. Az Atya bizonyágtételének perfektnak alakja egy múltban bekövetkezett, de a jelenben is tartó tényt rögzít, mely rámutat: Jézus eddigi szavaiban és tetteiben, teljesített küldetésében mutatta meg Isten, hogy fia mellett tanúskodik.

Befejezésként Jézus védőbeszéde vádbeszéddé válik, így a vádlottból isteni tekintéllyel megszólaló vádló lesz. Kijelenti, hogy az öt vádlókban nincsen meg Isten igaz ismerete, mert: nem látják Isten arcát, nem hallják az ő hangját, és nincs meg bennük igéje – a logos –, a negyedik tanú (38. vers). Jézus a hiány okát is megválaszolja: mindez azért van, mert vádlói nem hisznek benne, az Atya küldetésében.

Az igehirdetés felé

Karácsony ünnepéhez közeledve, advent harmadik vasárnapján különös hangsúllyal kerülnek elénk a bűnös emberi szívhez újra meg újra közeledő Krisztus útegyengetői. Tanúskodásuk a világban folyamatos, érintettek vagyunk. Akár azért, mert megérinti lelkünket bizonyágtételük, akár azért, mert nem.

„...*azért mondom ezeket, hogy ti üdvözüljete*.” Jézus vitapartnereinek értetlensége és a mai kor közönyössége, szekularizmusa között számos párhuzam vonható. A körülbástyázott elefántcsonttoronyok világa nem lehet a keresztény ember sajátja, vállalnunk kell valódi önmagunkat. Nem vonulhatunk ki a világból, és nem menekülhetünk magunk elöl sem a végtelenségig. Nem ez bízott ránk.

Jézus egykor és ma is szembesít emberi gyengeségünkkel, kishitőségünkkel. Azzal, hogy sokszor a gondviselés kézenfekvő bizonyítékait sem vesszük észre, nem-hogy magunk tanúskodnánk Jézusról. Karácsony ünnepére készülve ne szégyelljük beismerni, kimondani: szükségünk van lelkünk gubancainak kibogozására, hitünk megerősítésére. Ha vádlónak érezzük Jézus hangját, engedjük, hogy szíven találjon, és vegyük észre azt, amit az egykori vitapartnerek képtelenek voltak meglátni: a Megváltó mentő, bűnbocsátó szándékát, minden újradzúdás alapját. Azért szembesít önmagunkkal Isten egyzületőttje, hogy az élet forrására rátalálva igazi örömünk, örök életünk legyen.

Csak az érkezik meg, aki elindul! Csak annak lehet igazi öröme, akinek a szíve szabad az öröme. Egyengessük az Úr útját, tegyük rendbe dolgainkat. Lehet, hogy kellemetlen, lehet, hogy sokáig tart, lehet, hogy fárasztó. Engedjük, hogy megérintsék lelkünket a Jézus által idézett tanúk. Értünk tanúskodnak, róla.

Vádlottak vagy tanúk vagyunk?

Krisztus szavai nem engedik meg, hogy kívülálló maradjunk. Az emberré lett Istent, a Fiút hallgatva fel kell tennünk magunknak őszintén egy kérdést: hiszünk-e azoknak a tanúknak, akikről Jézus beszél? Ha nem, akkor vádol Jézus szava, akárcsak vitapartnereit, a farizeusokat és az írástudókat. Ha viszont elfogadjuk a Jézus által idézett tanúk bizonyágtételét, nincs más választás, mint csatlakoz-

ni hozzájuk. Két advent között döntenünk kell: vádlottak vagyunk, vagy tanúk?

Isten szeretetének megmagyarázhatatlan logikája szerint mindkét állapot kedvező a számunkra, mert Jézus mindenképpen a javunkat akarja. A kérdés sokkal inkább az, hogy fel merjük-e vállalni akár az egyik, akár a másik állapotot.

Ha Jézus szavai vádolnak, és ezt jogosnak érzem, akkor már megtettem az első lépést a bűnbánat és a bűnbocsánat felé.

Ha úgy érzem, hogy a Krisztustól kapott kegyelemről tanúskodnom kell, a legnehezebb, ugyanakkor a legszebb szolgálatot vállalom.

Krisztus tanúinak sokfélesége

A Jézus által idézett tanúk szignifikáns módon különböznek egymástól, mégis, mindegyikük róla tesz bizonyosságot. A maga módján. Saját hangunkat, arcunkat kellene megtalálnunk életünk egyéni és közösségi színterein egyaránt. Felvállalva azt, hogy teremtettségünkől fakadóan különbözőek vagyunk. Más a kegyességünk, más a vérmérsékletünk, más a stílusunk. Nem jobb vagy rosszabb, egyszerűen: különböző.

Üdítő és felemelő élmény Krisztus szolgálatában állni a sokszínűség szabadságában. Ébredjünk ennek tudatára, és megszabadulunk frusztrációink jelentős részétől. Felszabadító és hihetetlen energiákat mozgósíthat annak a felismerése, hogy különböző tanúskodásunk Istennek tetsző.

Ajándékainkat nap mint nap úgy kamatoztassuk, hogy Krisztusra mutasson, és ezáltal Isten dicsőségét szolgálja minden, amit teszünk. Adventben, a születés ünnepére készülve készítsünk helyet szívünkben Isten szeretetének. Hagyjuk magunkat megajándékozni, hogy mi is ajándékká válhassunk ebben a világban. Egyszerűen hangzik, és az is. Túlonyolított 21. századi világunkban érthetően, egyszerűen kell tanúskodnunk. Úgy, hogy az emberek megértsék, *megérezzék*: Krisztus szeretettel közeledik hozzájuk.

SZABÓ SZILÁRD

Tallózó

„János küldetése akkor hasznos az embernek, ha nem értékeli őt túl, hanem elindul azon az úton, amit megvilágított, mint égő és világító fáklya. (...) Mellette nagyobb tanúbizonyosságok szólnak, mint János. Azok a tettek, amelyeket az Atya bízott rá, hogy véghezvigye őket. Ezek a tettek messiási jelek, amelyek a próféciák által megjövendölt Krisztust hirdetik.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„... az egész 3 esztendőn át tartó szüntelen tevékenység fut el az evangéliumát író János szeme előtt. (...) Jézusnak egy és éppen a *legdöntőbb tette* ki szokott maradni. (...) textusunkhoz ragaszkodva is világos, hogy Jézus ezt a döntő *tettét: a keresztet*, az általa szerzett váltságot mindig maga előtt látta és meg is hirdette. (...) Hogy a Saulból Pált formáló (...), ellenállhatatlan erejű-sodrású evangélium miért nem hat mindenütt, mindenkor és mindenki számára hasonló módon, az számomra Isten titka. (...) Mivel azonban igéjében – hirdetendő üzenetként – elem adja ezeket a fájdalmas ténymegállapításokat is, a titkot a gyülekezet előtt nem bolygatva egyszerűen szólnom kell az ellenállás, a be nem fogadás, az elutasítás tényéről is.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„A János 5,31 és a 8,14 ellentétesnek tűnik. De itt két különböző dologról van szó. (...) Keresztelő János Isten nagyszerű hírnöke volt, de egyetlen csodát sem tett (10,41). A »jelek« olyan különleges tettek voltak, melyeket Isten a Fiúnak jelölt ki.” (*A Biblia ismerete kommentár-sorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„Maguk a csodák nem jelentik az istenség bizonyítékát. A Bibliában olvasunk emberekről, akiknek hatalom adatott csodák megtételére; (...) Az Úr Jézus csodái az összes többitől különböztek. Mindenekelőtt neki *önmagában* volt hatalma ezeknek a cselekedeteknek a megtételére (...) Ezenkívül az Úr által végzett cselekedetek olyanok voltak, amelyeket az Ószövetség a Messiással kapcsolatban megjövendölt.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Aki ilyen kijelentéseket tesz, örült, gonosz vagy (tényleg) Isten kell legyen.” (Pat és David Alexander szerk.: *Kézikönyv a Bibliához. Scholar Kiadó*)

GONDOLATOK, ILLUSZTRÁCIÓK

(*az igéje sincs meg bennetek maradandóan*)

...sose érem el az Istent, egyre hátrál...

Charles Baudelaire (1821–1867) francia költő:

Romantikus naplemente

(*Az ő hangját nem hallottátok soha*)

Nagy bölcs! olvaslak bámulattal;

De bölcseséged nem vigasztal.

Reviczky Gyula (1855–1889) költő:

Schopenhauer olvasása közben

...az arcouest-i halászok között otthonosabban érzem magam, mint tudományos üléseken.

Frédéric Joliot-Curie (1900–1958) francia atomfizikus

(nagyobb bizonyágtétele van)

A hit titkai fölötté állnak annak a szintnek, ahol a dolgok még állíthatóak és tagadhatóak.

Simone Weil (1909–1943) francia filozófus

Kétségtelenül létezik a kimondhatatlan.

Ludwig Wittgenstein (1889–1951) osztrák filozófus

(engem az Atya küldött el)

Én Jézusom

milyen is vagy? Az evangéliumok tanúsága szerint sose írtál, csak egyszer a porba. Pedig egyedül te írtál, és mi vagyunk, akik a porba írunk.

Te vagy az Ige, aki teremtett és megtestesült, s épp ezért az öröktől leölt bárány, aki egyedül ítélhet. Ezért mondhattad – Te, aki belevegyültél a mindenség történetébe –, hogy egyedül az Atya szent, Ő a sérthetetlen alap, akit elhagyott a kereszten szeretete és szerelme, szereteted és szerelmed csúcán. Szerelmelekben ez volt a legcsodálatosabb pillanat. Rólad nem szégyen emberi módon beszélni. Te is ezt tetted...

Utoljára mi is elhagyatottak leszünk, ahogy te is annak érezted magadat. De – erre is példád tanít – ez az Atya pillanata. A mozdulatlan alapé, a mozdulatlan várakozó atyai házé, a sötétben, a bokrok mögött meghúzódo szerelmeles várakozásé.

Amikor azt mondtad, hogy beteljesedett, kezded a kilincsen volt már.

Pilinszky János (1921–1981) költő

Első hallásra – ifjúsági gondolatok

Alapvetően a *Jézusról szóló bizonyágtétel hitelességének* kérdése került a beszélgetés középpontjába. A következő kérdéseket próbáltuk megválaszolni az evangéliumi szakasz alapján:

1. Milyen viszonyt feltételez Jézusnak ez a beszéde közte és hallgatói között? Feszült, bizalmatlan, ellenséges stb.

2. Mik lehettek a vitapartnerek vádjai, érvei Jézussal szemben?

Jézus magát prédikálja, ezért nem hiteles; Jánosnak a

Jézusra vonatkozó bizonyágtétele nem helytálló; Jézus szemben áll az Írás tanításával.

3. Milyen érveket hoz fel Jézus a maga hitelességét igazolandóan?

Az Atya bizonyágot tesz mellette; a messiási feladatok is őt igazolják; Keresztelő János is rámutatott Jézus küldetésére; az Írás is róla szól.

4. Miért marasztalja el Jézus a zsidókat?

Nem fogadták el Keresztelő János bizonyágtételét, egy idő után elfordultak tőle; nincs meg bennük az Ige, mert nem hisznek Jézusban; kutatják az Írásokat, de nem veszik észre az Írásnak Jézusra mutató üzenetét.

A textus mondanivalója ma

Ez egy 2000 évvel ezelőtti ügy, a mai ember nem tud vele mit kezdeni (ezt senki nem gondolta).

A fő kérdés: van-e megbízható alapja a Jézusban való hitnek? Ez a kérdés ma is válaszra vár, de ez a textus nem visz közelebb a megoldáshoz. Míg a zsidók még láthatták Jézust, hallhatták Keresztelőt, nekünk már csak az Írás, a Biblia az egyetlen forrásunk (néhányan ezt fogadták el).

Textusunk közelebb visz Jézus lényének megértéséhez. A teljes Szentírás összefüggésében megfelelő helye van ennek az igeszakasznak – az ember a maga életében próbára teheti az evangélium állítását: Jézus a világ megváltója, a lét kérdéseivel küszködő ember számára valódi megoldás (ez volt a többség véleménye).

Az ifjúsági levelezőlistára érkezett hozzászólásokból

A bizonyágtételekről eszembe jutott a samáriai asszony története, ahol a 42. versben azt mondja a tömeg, hogy: „Már nem a te beszédédért hiszünk, hanem mert magunk hallottuk és tudjuk, hogy valóban ő a világ üdvözítője.”

Keresztelő János valóban „nagy figura”, de ő csak „köztes” segítség, hogy jobban megérthessük Jézust.

Keresztelő János készíti az utat, és ahogy halad rajta, fáklyaként világít. De ő egyszerre csak egy útszakaszt tud megvilágítani, és ezért egyszerűbb, fenségesebb és csodálatosabb Jézus, mert ő ha „megjelenik az úton”, elejétől a végéig megvilágítja azt. Amikor egy gyertyával megyünk a sötétben, akkor csak közvetlenül a lábunk elé látunk, meszebb nem, Jézus viszont az egész életünket képes beragyogni, mint a Nap.